

शब्दसिद्धिनिबंध.

हाग्रंथ.

विष्णुवासुदेव गड बोले
याणीं

भास्कर अनंत शास्त्री तामणकर.

यांच्या सात्यानें-
करून.

मुंबईत.

हरी लींगु कदम यांच्या शिलाछा
पावर
छापिला.

शके १७०९ प्रभातनामसंबसरे श्रावणवद्युत्ती.

मंगुवार तारीख २३ आगष्ट सन १८६७

प किसेक ठिकाणी त्याहूनही भिन्न अथे होतात. तरूदावरून

175.3k

155A

57329

प्रस्तावना.

हा द्विव्यवहारांत जी महाराष्ट्र भाषा चालखे तींत संस्कृतभाषेंतून अपभ्रंश होऊन तें शब्द व कांहीं संस्कृतही प्राकृतभाषेंत मिश्र जाहाले आहेत. त्या शब्दांचा अर्थ समजल्यानें प्राकृत व संस्कृत भाषेचा कविता, आर्या, श्लोक, साव्या वगैरे समजण्यास फारसुलभ पडेल आणि शब्दाचा मूळधातू कोण, त्याचा अर्थ काय व कोणत्या अर्थी प्रत्यय कोणता जाहाला आहे. हे समजल्यानें शब्दांच्या अवयवार्थीनें ज्ञान चांगले होऊन प्राकृत व संस्कृत व्याकरण शिकण्यास तर फारच उपयोग पावण्याचा व्हावा असा ग्रंथ कत्यानें अभिलाष धरून संस्कृत व्याकरणांतीत मुख्य मुख्य सर्वविषय संक्षेपानें लिहिले आहेत.

संस्कृत धातू येकंदर बावीसशें आहेत. त्या सर्वांचा उपयोग भाषेंत लागतो असें नाही. यास्तव ज्या शब्दांचा व्यवहारांत उपयोग फार त्यांचे मूळधातू ८३५ लिहून त्यांचे अर्थ व त्या वरून कोणत्या अर्थी कोणता प्रत्यय होऊन शब्द सिद्ध जाहाले ते सर्व रामाश्रयी कोशाच्या टीकाधारानें लिहिले आहेत.

उपसर्ग युक्त शब्द भाषेंत फार येतात यास्तव पहिल्यानें उपसर्ग लिहून त्यांचे अर्थ आणि उदाहरणे लिहिली आहेत. तथापि कित्येक ठिकाणीं त्याहूनही भिन्न अर्थ होतात. ते रूढीवरून

समजावे. सर्वच अर्थ लिहून लागल्यास विस्तार फार होईल म्हणून येथें लिहिले नाहीत.

धातू वरून जे प्रत्यय होतात त्यांतून मुख्य प्रत्यय व त्यांचीं रूपें कोशाचे आरंभां लिहिलीं आहेत, हे सर्व प्रत्यय सर्वच धातू वरून होतात असा नियम नाही. संस्कृत व्याकरणाच्या नियमाप्रमाणें होतात. हे संस्कृत व्याकरणावरून समजेल.

प्रथम धातू लिहून त्यापुढें कंसांत त्याचे अनुबंध लिहिले आहेत. नंतर धातूचे अर्थ लिहून, पर्यवसित रूपें (असल्यास) लिहिलीं आहेत. त्यापुढें धातू पासून झालेले जे शब्द, ते भूतार्थक विशेषणें, इतर विशेषणें, नामें, भाववाचकें आणि अव्यय असे लिहिले आहेत. कठिणशब्दाचे अर्थ कंसांत जेथे तेथेंच लिहिले आहेत.

संस्कृत शब्दांच्या धातू मार्गे अव्ययरूपी जे शब्द लागतात त्यांस उपसर्ग म्हणतात. त्यांचे अर्थ व धातू वरून जे प्रत्यय होतात ते व त्यांचे अर्थ व ते प्रत्यय झाले असतां धातूंस विकार कोणते होतात, व धातू आणि प्रत्ययाच्या संधी कशा होतात हा सर्व प्रकार प्रथमतः लिहून धातूंच्या अक्षरांनुक्रमानें, कोश लिहिला आहे. कोशाच्या पुढें धातुसाधित शब्दांवरून स्त्री प्रत्यय होतात. ते व त्यांचे समास आणि त्यां वरून अनेक अर्थी प्रत्यय

होऊन, वदितांत नामें होतात, त्यांच्या मुख्य जाती संक्षेपें करून वशेवरीं विभक्तींचे अर्थ लिहिले आहेत.

संस्कृत धातुपाठांत धातूस अनुबंध लिहिले आहेत. ते कित्येकांस मार्गे, कित्येकांस पुढें आणि कित्येकांस मार्गेच पुढें असे लिहिले आहेत. या अनुबंधांचा उपयोग या कोशांत इतकाच आहे कीं एकसारखेच धातू असून त्यांचे अर्थ व रूपें निरनिराळीं आहेत. ते भेद अनुबंध भेदानें समजतात.

धातूपासून झालेले जे शब्द लिहिले आहेत. त्यांची परिभाषा.

भू० ह्यणजे भूतकालिकविशेषण.

वि० " विशेषण.

ना० " नाम.

भा० " भावार्थक.

संस्कृत प्रत्यया प्रमाणेंच नामें किंवा विशेषणें या कोशांत लिहिलीं नाहींत. कारण संस्कृत व्याकरणांत एकशब्द नाम असून तोच शब्द विशेषणही होतो. यास्तव कित्येक ठिकाणीं भूतार्थक प्रत्यय असतां हीं व्यवहारांत विशेषणभासले तें थें तो शब्दविशेषणांत लिहिला आहे. तसाच भाववाचक प्रत्यय असतां तो शब्दनामांत लिहिला आहे. कित्येक ठिकाणीं करणां

(४)

प्रत्यय झाला असून ही तो शब्द भावार्थकांत लिहिला आहे.

याग्रंथाचा अभ्यास

मुलांकडून कर

विणेत्या

चा प्र-

कार.

प्रथम मुलांस संधी कशा होतात ह्या द्वाखंडा नंतर त
द्वितीय प्रत्ययाचे ज्ञान शिष्यांस करून संस्कृत कोशाचा, व सं
स्कृत व्याकरणाचा अभ्यास मुलांस करावा.

धातूंचा अर्थ विशेषालादाखविणारे
अव्यय धृत उपसर्ग २२ आ
हेत. त्यांचे सामान्य
अर्थ.

१ प्र. { प्राधिक्य. उत्कर्ष. धातुर्थ विपर्यय. उ० १ प्रगल्भ (विशेषधे
र्यवान्) २ प्रमंजन ३ (मोगवारा) ४ प्रस्थित (जायासनिघाले
ला.)

२ परा. { भागे. उलट. उ० १ परासुख (मागे तोंड फिरलेला) २ पराजि
त (विपरीत जय झालेला) ३ पराक्रम (सामर्थ्य)

३ अप. { स्वाडी. चाईट. दूर. पूजा. उ० १ अपान (सुद चायू) २ अपश
ब्द ३ अपास्त (दूर गांकडेला) ४ अपचित (पूजित.)

४ सम. { चांगले. संहत. उ० १ संभाट (चांगलाराजा. सार्वभौम) २ सं
स्कृत. (चांगले केलेले) ३ संज्ञः (संहनजानुः)

५ अनु. { मागून. गौणार्थ. अनुकूल्य. उ० १ अनुज (मागूनझाले
ला.) २ अनुकल्प. (प्रतिनिधी) ३ अनुबंध. (अनु-
सरून चालणे.)

६ धृ. { न्यूनता. विशेष. स्वाडी. व अत्यंत. उ० १ अवमान (क्षमा
मान) २ अवतंस (तुरा) ३ अवतन (अधोमुख) ४ अव
मर्द (अत्यंत मर्दन)

७ निस्. { गेहेला. अत्यंत. उ० १ निःस्व (रुपिद्रो) २ निःश्वसं (अत्यंत रुस्याण)

८ निर. { गेहेला. अत्यंत. अभाव. उ० १ निरामय (रोगरहित.) २ निःजितः (अत्यंत जिहिलेला) ३ निर्जर (देव.)

९ दुस्. { दुष्ट. दुःस्व उ० १ दुःकृत (पाप) २ दुस्त्यज (संकणें कठीण)

१० दुर. { कठीण. निंघ. उ० १ दुर्वोध (समजणें कठीण.) २ दुर्गति (निंघगति)

११ वि. { गेहेला. आधिक्य. उलटः अनेकत्व उ० १ विधावा २ विज्ञान. ३ विपक्ष. (शत्रू) ४ वितान (अनेक वस्त्र निर्मित चांदवा).

१२ आइ. { किंनिन्. आभि. मर्यादा. उ० १ आकंपित. (किंवित्तापणे ला) २ आबाल वृद्ध (बाल वृद्ध सदां) ३ आसमुद्र (समुद्रपर्यंत.)

१३ नि. { अत्यंत. रहित. नीच. उ० १ निबोध. (अत्यंत जाणणें) २ निवात (वातरहित) ३ निरुत. (नीचीरुत)

१४ अधि. { मंदी. वर. श्रेष्ठत्व. निरस्तार. उ० १ अधिष्ठा. (भूमीचे वा ई) २ अधित्यक्ता (पर्वतावरची भुई) ३ अधिपती. ४ अधिशिष्ट. (निरस्तार)

- १५ अपि. { आच्छादन. समुच्चय. उ० १ अपिधान (आच्छादन) २ वक्षि (त्या
साहा)
- १६ अति. { आधिक्य. उल्लंघन. उ० १ अत्यन्तम् २ अतिवैलं (वेला उल्लंघित
ज्याला) ३ अतिपथा (चांगलामार्ग)
- १७ सू. { सोपे. चांगले. अत्यंत. उ० १ सूकर (करण्यास सोपे.) २ सूव-
र्ण ३ सुगोप्य (अत्यंतगोप्य)
- १८ उत्त. { वर. श्रेष्ठ. समुच्चय. उ० १ उत्कृष्ट (वर ओढलेला) २ उत्कर्ष (व्ये-
ष्टय) ३ विष्णुं उत्तुशिवं (विष्णू आणि शिव)
- १९ अभि. { आसमंतात् श्रेष्ठय. उ० १ अभिवर्त्तमान. (आसमंतात् राहा
णारा) २ अभिजन (श्रेष्ठजन)
- २० प्रति. { उलट्. वीक्षा. बदली. उ० १ प्रत्युत्तर २ प्रति तीर्थ (प्रतितीर्थी)
३ प्रतिनिधि (जामीन)
- २१ परि. { आसमंतात् अत्यंत. समीप. उ० १ परिक्षिप्तं (वेढलेला) २
भित्त्याग (अत्यंत त्याग) ३ परिणय (विवाह) लग्न.
- २२ उप. { जिवन्. आधिक्य. दुसरा. उ० १ उपनयन (जिवन्नेणे) २ उपवि-
त (अधिकवादलेला) ३ उपपति (दुसरा उपपत्तीजार.)

अव्ययं.

१ आः कोप. पीडा उ० १ आः पापकिं विकल्परो (हे पाप्या कां रया म्हा पाक

(६)

रितोसः) आः शीतं (अनिपीडाकरय
डीः)

२ धिक्कु. निर्मर्त्सन. निंदा. (वाईट
बोलघें)

उ०१ धिक्कुतां अनध्ययनशीलं (नष्ट
पान्यानुलाधिः कारभसो.) २ धिक्कुपर-
स्त्रीगामिनं (परस्त्रीप्रतगमनकरणा
सातुलाधिः कारभसो.)

३ च. परसत्तुपंग. इतरेतरं.

उ०१ भिक्षामदगाचानय (भिक्षेला
फिरगाई आण) = धवश्चस्वदिस्वश्च
वस्वदिरं (धव आणि सेर)

४ स्वस्ति. आशीर्वाद. सस्त.

उ० स्वस्तिने भूयात्. (कल्याण असोनु
जे) २ स्वस्तिगच्छ (सस्वाते जा.)

५ स्वित्. प्रभः वितर्क.

उ०१ किंस्वित्कुशलं (तुमचें कुशल आ
हेकी) १ २ सर्वेश्वरत्वं विष्णोः स्वित्
शिवस्य (सर्वेश्वरत्वं विष्णुलाकिंवाशि
वाला)

६ सकृत्. एकवार. बरोबर.

उ०१ सकृत् यावन्ति (एकवेळ या-
ती) २ सकृद्यानि (बरोबर जानात)

७ आरात्. दूर समीप.

उ०१ आराच्छोर्वसेत् (रात्रपासून
दूरगाहाचें) २ आगतमग्यायं रक्षेत्
(पिचाला समीपगावावा)

८ पश्चात्. पश्चिमदिशा. शेवट.

उ० १ पश्चादस्तंगनोरविः (पश्चिमे सस्य
र्यास्त जाहत्या) २ पश्चादयसि (शेवटी
लवयांत.)

९ शशवत्. निरंतर. सह युक्त.

उ० १ शशवत् स्मरेद्दिष्णुं. (शिष्णूला निरंत
र स्मरावे) २ शिष्येः शशवत् गनोरगुरुः
(शिष्वांशीं युक्त गुरुगोला.)

१० साक्षात्. प्रत्यक्ष. वृत्त.

उ० १ साक्षाद्दृष्टो हरिः (प्रत्यक्षहरीपाहि
ला) २ साक्षात्क्षीरियंबभूः (क्षीरवृत्त
क्षीवृत्त आहे.)

११ पुरस्तात्. पूर्वदिशा. आदि.

उ० १ पुरस्तादिशि (पूर्वदिशे स, २ पुरस्ता
हुंके. (आदिजेवितो)

१२ यावत्. साकल्य. मान (परिमा
ण) अवधि.

उ० १ यावत्तं तावद्हुंके. (दिलें इतकें
सर्वसातो)

१३ तावत्. यावदशब्दज्ञे अर्थ
वेच याचे.

उ० १ यावत्स्वर्णं तावद्भजतं (सोन्याइ
तकें रुपें) २ यावत्समुद्रं तावत्समुद्रं
(समुद्रापर्यंत)

१४ अथो मंगलप्रारंभ. साकल्य.
अथ

उ० १ अथानोपमं जिज्ञासा. २ अथशब्दा
नुशासनं. ३ अथो अनंतस्थशुणा द.

१५ वृथा. निरर्थक. व्यर्थ. विधिहीन.

उ० १ वृथागतं जीवितं (व्यर्थजीवितगेंडें)

- १५ नाना. अनेकत्व. उभयार्थ. { उ० १ नाना जाति (अनेक जाति) २ नाना रूप न सज्जेत.
- १६ अमा. सह. समीप. { उ० १ पुत्रेणामाहिते (पुत्रासह जेवितो.) २ अमात्य (समीपवर्ति)
- १७ जोषं. उगीराहाणं. सुख. { उ० १ जोषंतिष्ठ. (उगीराहा) २ जोषमा सीत. (सुखी राहावे)
- १८ किं. प्रश्न. निंदा. { उ० १ किमादियेरच (आदर करितील-काय ?) २ किं राजा (वाईट राजा)
- १९ अलं. क्षुण्ण. पुरे. शक्तिनिवारण. { उ० १ अलंकृतः शिषाः २ अलंकृतवाच (पुरा जेवला) ३ अलं महीपासो जेनुं (श-जाजिकण्यास समर्थ) ४ अलं महीपा लक्ष्मणेण. (असें करून पुरे)
- २० मिथः परस्परार्थ. एकांत. { उ० १ वासिष्ठानामेवैवावरुणानामिथोन विवाहः (वासिष्ठगोत्र व मेवैवावरुणांचा परस्पर विवाह होत नाही) २ मिथो मंत्रायंते. (एकांती मसलत करितात)
- २१ प्रादुः प्रगट. { उ० १ प्रादुर्बभूव. (प्रगट होता जाहाला)
- २२ तिरः गुप्त. वांकडे. { उ० १ तिरोग्र्यास्ते (पुसरा हातो) २ तिरोर्बभूवते चंद्रः

२३ विराय दीर्घ काळ
चिरस्य

उ०१ विरायसंचितं (बहु काळानें मि
बविलें)

२४ अभीष्टां वारंवार
मुहुः

उ०१ अभीष्टां कृतं मुहुः कृतं (वारं वा
रकेलें)

२५ विना वांचून

उ०१ तेन विना (त्यावांचून)

२६ जातु कधीं

उ०१ जातु कामाद्धर्मं त्यजेत् (कधीं थ
र्म सोडूं नये)

२७ तूष्णीं मौन

उ०१ तूष्णीं मास्ते (उगी राहानो)

२८ अंतरेण मध्याय

उ०१ अनयो रंतरेण निष्ठ (दोघां मध्ये राहा)

२९ नीचैः अवनत

उ०१ नीचैर्विनयाददृश्यत (विनयानें
नम्र दिसतो)

३० उच्चैः उंच

उ०१ उच्चैर्गिरिः शृंगं (पर्वतानें उंच शिखर)

३१ प्रायः बाहुल्य

उ०१ प्रायोनवचपूः कानं (बहु पाचून
रूपी प्रियाळा)

३२ शानेः मंद मंद

उ०१ शाने र्यातिपिशातिका (मंदमंद मुंगी जातो)

शब्दांच्या पूर्वी येणारीं
अव्यये.

१ कु. वाईट निर्दित १ कुबुद्धिः २ कुस्मित.

२ न. अभाव. निषेध. १ नक्षत्र २ नास्तिक.

३ न. (पर्यवसित) अ. अभाव १ अज्ञान. २ अशेष.

४ न. (पर्यवसित) अ. अभाव १ अनर्थ २ अनवस्था

५ सत्त्व. बांगळे १ सज्जन २ सत्संगति.

६ सह. सहवर्तमान १ सहचरित (बरोबर गेलेला) सहवास.

७ सह. (पर्यवसित) स. सहित १ सदोष २ सममाण.

८ पुनः फिरून १ पुनर्भव (फिरून होणे) २ पुनर्विवाह.

स्थलविशेषां शब्दाच्या पूर्वी दोन तीनही उपसर्ग येतात.

जसे, दुर्निवार, विपर्यया, दुराग्रह. इत्यादि.

शब्दांतीयेणारं अव्यय.

१ अपि. जरीं, तरीं १ यद्यपि, तथापि.

धातूवरून प्रत्यय होतात त्यां सकृदंत ह्य
णतात त्यांचे प्रकारकर्तृवाचक.

१ कृ. सुचचा प्रत्यय (त्याचा पर्यवसित) ता. उ० कर्ता. मर्ता २ अण्.

(पर्यवसित) अ. उ० १ वत्सकार (वत्स, रु, अ) ३ इन्. उ० स्त्री. पुन-

करी ४ अन्. उ० यजमान (यज्ञ करणारा) पचमान (पाक करणारा)

५ अक्. उ० वाचक, पाचक, गणक; ६ अन्. उ० नंदन, भजन, ७ क्ति

प्, वाचें रूप शब्दांत श्वात नाहीं उ० वेदविद् संविद्, (पंडित) ८ वस्

याचा पर्यवसित वाच्. उ० विद्वाच्, तस्थिवाच् ९ इष्णु. उ० सहिष्णु, अ

पकरिष्ठा १० उक्. उ० भातुक, घातुक, पातुक ११ आलु. उ० निद्रालु
 कृपालु. १२ उ. उ० भिक्षु, इच्छु, सुसुक्ष्म. १३ इन्द्र. उ० चरित्र, धरित्र (एं
 स्वा) १४ उण्. पर्यवसित उ. उ० कारुः (कारागीर) वायुः पायु (पुद)
 स्वादु. साधु. १५ इक् पर्यवसित. इ. उ० कृषिः (शेती) गिरिः (पर्वत)
 १६ क्षुनिप् पर्यवसित वच्. उ० पारदस्वा (पराते पाहाणारा) १७ रः
 पर्यवसित. र. उ० नंम्रः कंमः (कांषणारा) १८ उक्ञ्. पर्यवसित उक्
 उ० जागरूकः (जागणावा) १९ स्थक्न् पर्यवसित् थक्. उ० गायकः (गा
 यारा) २० हुः पर्यवसित् उ. उ० विष्मः मष्मः (समर्थ)

कर्मवाचक.

१ तच्. उ० कर्तव्य, ज्ञातव्य. २ य. उ० कार्य, ज्ञेय, वेय, ३ अनीय. उ०
 संपादनीय, गणनीय, संस्थापनीय, ४ आन. याचा पर्यवसित यमान.
 होतो. उ० क्रियमाण, भाष्यमान ५ त्रिम्. उ० कश्मि. पश्चिम (पक्व होणा
 स योग्य)

श्रुतार्थी

१ त. उ० कृत्, दत्त, संपादित, अपहृष्टः कुबुः या त प्रत्ययानीच. न,
 ण, म, व, ध, हीं रूपें होतात. २ ज. उ० ग्लान, भिन्न, म्लान, ३ ण.
 उ० कृण्, वृण्. ४ म. उ० साम (सीण.) ५ व. उ० पक् ६ ध. उ० रुध्य
 कुध्य ७ तवतु. याचान पर्यवसित. तवान् होतो उ० तववाच्, क
 सवान् त्वा. पर्यवसित त्वा. उ० कृत्वा (करून) कृत्वा (ऐकून)

भाषवाचकहणजेव्यापारवाचक.

१अन्.उ० दान, मान, पान, २श. याचा पर्यवसित या होतो.उ० नि
या, शय्या, माया, ३घ याचा पर्यवसित अ होतो.उ० स्पर्श, विसर्ग.
४वि.उ० कृति, इति, धृति, ५त. याचा पर्य.इत.उ० चरित, आकलित
६सन्. याचा पर्य. सात्त वा, हे होतान.उ० जिज्ञासा, विजिगीषा, वि
हीर्षा. १ल्युट्. याचा पर्य. अन्.उ० हसनं (हंसणे) पानं (पिणे)

करणवाचक.

१अन्.उ० करण, कारण, भरण, २अ.उ० क्रम, परिघ, घन. ३अन्.
याचा पर्य. अना.उ० प्रार्थना, आराधना.

अधिकरणवाचक.

१अ.उ० पद, आदर्श (न्यांतदिसतेतें तो) स्थल. २अन्.उ० स्थान, स्थ
नसाहातेतें) हणजे घर. शयन (निजावयाची जागा)

भाव, व, करण, अधिकरण, या अर्थी होणारे.

१घञ्. पर्यव. अ. उ० पाकः (स्वयंपाक) कायः (इच्छा) विश्रामः
(विश्रान्तिः) आहारः (खाणे) स्पर्शः २अप्. पर्यवसि. अ. उ० स
वः (स्तुतिः) विष्टरः (आसन) गरः (विष) पवः (पासवडण्याचे
धान्य) गमः (जाणे) स्वनः (वाद्य)

इच्छार्थी.

१ स. य. उ० चिकीर्षित (करायास इच्छिलेले धा० ११५) शब्दूषा.
(ऐकण्याची इच्छा धा० १८) जिगीषा (धा० २२६)

प्रेरणेयाअर्थी.

१ या अर्थी धातूच्या उपांत्य स्थानीं अ असल्यास आ होतो. आणि
इ, उ, ऋ, असल्यास अनुक्रमेण ए, ओ, अरू होतात. उ० वासि
त (धा० २८३) पेपित (धा० ३८२) एधित (धा० ६३५) सोभित (धा०
८३०) अर्षित (धा० ३००) २ धातूच्या अंतीं आ असल्यास त्याच्या
पुढें प किंवा य होतो. आणि इकारांत धातूस आप असें होतें. उ०
आज्ञापित (धा० ८३२) आरव्यापिका (धा० १४०) अभ्यापक-
(धा० ३९)

अतिशयेकरून आणि वारंवार

क्रिया होणें या अर्थी.

१ धातूस हित्व होऊन य प्रत्यय होतो. उ० दंक्ष्यमान (धा० ३०८
अतिशयेकरून द्विंवा वारंवार प्रकाशित होणारा) २ लृट् धातू
स हित्व होऊन पर्यवसित ला. उ० स्मृता स्मृता नमतिशिवं (स्व
रून स्मरून शिवाला नमस्कार करितो. ३ णमुन् धातूचाही हि
त्व होऊन पर्यवसित अस्मू. उ० वायं वायं (पिडून पिडून) व्यावं व्या
वं (ऐकून ऐकून)

धातुं वरुत प्रत्यय झाले ह्यणजे त्यांच्या शोबरील स्वरास किंवा शोबटल्या व्यंजनाच्या मागील स्वरांस स्थूल विशेषां गुण किंवा वृद्धी हे विकार होतात. त्यांच्या योगानें रूपांत बदल होतो तो.

स्वर. गुण. वृद्धि. उदाहरणें.

अ अ आ जाप्य. (धा० २१९) जाल (२२१)

आ ० आ

ई ए ऐ जेता (२२६) छेद (२१२) नेता (२५१)

अध्याय (अधि, ऐ, अ ३९) निष्ठा

यक (निस, चै, अक. १९४) नायक

(नै, अक. २५१) चेल (२००)

उ, ऊ ओ औ

पुव. (घो, अ ४०५) पवमान (पो, अ मान ३९१) पोषित (पोष, इ, त ३८८)

चोषित (चोष, इ, त २०७) रावण ले

अण ५५३) सौर (सौर, अ, ८३१)

भाव (मौ, अ ४४५) प्रभाव (प्रभी, अ

४४५) इत्यादि.

क, ख अइ आइ

कर्तव्य (क, तव्य. ११५) निस्तरण (नि

स्त, अन् २८१) संपर्क (संपृच्, अ, ३९६)

कार्य (क, य ११५) निवार्य (नि, व, य, ४४५)

विदित (वि, द, इत्, ३१९)

ल अल ० कल्पित (कृष् याचापर्यवसित कृष् इत् ११५)

ए ए ऐ माइक (मै, इक)

ऐ ० ऐ गायक (गै, अक)

ओ ओ औ राव (दौ, अ)

ओ ० औः ग्वाव (ग्लो, अ)

ए ऐ ओ औ यांस अनुक्रमानें अय्, आय्, अव्, आव् हे
आदेश स्वर पुढें असतां होतात.

उपसर्ग आणि धातू यांमध्ये, व, भानू आणि प्रत्यय यांमध्ये
संधि होऊन, दोन स्वर मिळून एक द्विवा सोम, स्वर अथवा अक्ष
रें होतात. त्याचे प्रकार समजण्याकरितां पुढें कोष्टक लिहितां.

इसका पुढें असतां संक्षोभोत्पत्त्या.

क	क	क	क	क	क	क	क	क	क
ख	ख	ख	ख	ख	ख	ख	ख	ख	ख
ग	ग	ग	ग	ग	ग	ग	ग	ग	ग
घ	घ	घ	घ	घ	घ	घ	घ	घ	घ
ङ	ङ	ङ	ङ	ङ	ङ	ङ	ङ	ङ	ङ
च	च	च	च	च	च	च	च	च	च
छ	छ	छ	छ	छ	छ	छ	छ	छ	छ
ज	ज	ज	ज	ज	ज	ज	ज	ज	ज
झ	झ	झ	झ	झ	झ	झ	झ	झ	झ
ञ	ञ	ञ	ञ	ञ	ञ	ञ	ञ	ञ	ञ
ट	ट	ट	ट	ट	ट	ट	ट	ट	ट
ठ	ठ	ठ	ठ	ठ	ठ	ठ	ठ	ठ	ठ
ड	ड	ड	ड	ड	ड	ड	ड	ड	ड
ढ	ढ	ढ	ढ	ढ	ढ	ढ	ढ	ढ	ढ
ण	ण	ण	ण	ण	ण	ण	ण	ण	ण
त	त	त	त	त	त	त	त	त	त
थ	थ	थ	थ	थ	थ	थ	थ	थ	थ
द	द	द	द	द	द	द	द	द	द
ध	ध	ध	ध	ध	ध	ध	ध	ध	ध
न	न	न	न	न	न	न	न	न	न
प	प	प	प	प	प	प	प	प	प
फ	फ	फ	फ	फ	फ	फ	फ	फ	फ
ब	ब	ब	ब	ब	ब	ब	ब	ब	ब
भ	भ	भ	भ	भ	भ	भ	भ	भ	भ
म	म	म	म	म	म	म	म	म	म

संक्षोभोत्पत्त्या.

यव अ कारापुरेणं अं कार आला असतां अ कारास पररूप हो
वें उ० शिवाय अं नमः (शिवायोनमः) आयाच्यापुरेणं अ,आ
आले असतां, दोहोच्या विक्राणीं आ होतो, अ,आ यांच्यापुरेणं इ,ई,
आले असतां, दोहोच्या विक्राणीं ए होतो. पदांतीं ए किंवा ओ कार
असून पुरेणं अ कार असल्यास अकारास पूर्व रूप होवें. उदाह०

हरेष. (हरेअव.) विष्णोव (विष्णो-अव) हेविष्णोरक्षणकर इत्यादि
 साधारणनियम समजावे. वरील नियमांस क्वचित् अंतर पडते तें संस्कृत
 व्याकरणाच्या पूर्ण अभ्यासा शिवाय कळणार नाही. व्यंजनाच्या संधीवि
 षयीं मुख्य मुख्य नियम आहेत. ते १ स्थल विशेषीं क्, च्, ट्, त्, प्, यांस
 अनुक्रमें ग्, ज्, झ्, द्, ब्, हे होतात. उ०१ (ऋक्, वेद) ऋग्वेद. २ (अन्, घोष)
 ऋज घोष. ३ (षट्, आनन्) षडानन. ४ (सत्, आनंद) सदानंद ५ (अप्, ज)
 अज्. २ सन्, यांस अनुक्रमें ष्, ण् हे होतात. उ०१ (दुस्, काल) दुष्काल.
 २ (मकीरुन) मकीर्ण ३ श्, यास इ. अ, ण, न्, म्, य्, र्, ल्, व्, यांवांचून को
 णतेही व्यंजन पुढें असतां ष्, होतो. उ०१ (स्पश्, त) स्पष्ट ४ त्, थ्, द्,
 ध्, न्, स्, यांस यांच्या मागे किंवा पुढें ट्, ठ्, ड्, ढ्, ण्, स् हे आ
 ले असतां अनुक्रमानें ट्, ठ्, ड्, ढ्, ण्, व्, हे होतात उ० (रुप्, त) रुष्ट
 इत्यादि. ५ त्, थ्, द्, ध्, न्, स्, यांस यांच्या मागे किंवा पुढें च्, छ्,
 ज्, झ्, अ, श्, हे असतां अनुक्रमानें च्, छ्, ज्, झ्, अ, श्, हे होता
 त. उ०१ (सत्, चिदानंद) सच्चिदानंद. २ उज्जिवन इत्यादि. ६ स्थलवि
 शेधीं च्, ज्, यांस अनुक्रमें क्, ग्, होतात उ०१ (संपृच्, त) संपृक्त.
 २ (रंज्, अ) रंज्, यांस न् पुढें असतां न् होतात उ०१ (उत्त, न्त)
 उत्तन. २ (छिद, न) छिन्न इत्यादि. ७ अनुस्वराचा उच्चार, त्याच्या पुढें क्,
 च्, ट्, त्, प्, या वर्गां पैकीं कोणतेही व्यंजन पुढें आले असतां ज्याव
 र्गीतील तें व्यंजन असेल त्या वर्गाचे अंत्य व्यंजना प्रमाणें होतो. उ०१

१(सं. कल्प) सङ्कल्प २० ८ अनुस्वराचा उच्चार त्याच्यापुढे घृ, लृ, वृ, हे आले असतां, अनुक्रमानें घृ, लृ, वृ, यां सारिखा होतो. उ० १(सं. लाप) सहाप इत्यादि. ९ क्लिष्टेक ठिकाणी विसर्गाचा उच्चार पुढील वर्णाच्या योगानें श्रा, सू, यांच्या सारिखा होतो उ० १(नि. शेष) निःशेष २(नि. कलक) निःकलक ३(जमः कार) नमस्कार इत्यादि.

हृकार पदांतीं असतां त्यापुढें कोणतेंही व्यंजन आल्यास हृकारास टकार होतो उ० मफलिह (भुंगा) मफलिह-किप्

रकिंवाट. यापुढें क्रमाने हेच वर्ण येतात तर पूर्व वर्णाचा लोप होतो. आणि त्यापूर्वीं अ, इ, उ, यांतून कोणताही वर्ण असेल तर त्यास दीर्घत्व येतें उ० (पुनर्रमते) पुनरमते पुनारमते (पुनःरमतो) हरिर्रम्यः हरिरम्यः हरीरम्यः (हरी सुंदर) शंभुर्रराजते. शंभुराजते. शंभूराजते. (शंकर शोभतो) लिट्-टः लीट् (वाटलेला) इत्यादि. यावर्णांतून कोणताही नसल्यास लोप मात्र होतो दीर्घ होत नाहीं जसें वट्ट टः वट्टः (आरडेला)

धातूंचा लिहिल्या अर्थाहून कांहीं धातूंचे अधिकही अर्थ आहेंत परंतू ज्या अर्थांचा उपयोग उदाहरणांत केला आहे ते सामान्य अर्थ मात्र येथें लिहिले आहेत.

शब्दसिद्धिनिबंध.

अ.

१ अकृ. (इ) रवूण, चिन्हकरणे. पूरूवि० १ अंकित वि० २ अनिरंक (अंकुर
हित) ३ साक. ना० ४ पर्यंक (पलंग) ५ अंकुर ६ अंक (मांडी व अं
क) भा० ७ अंकन (चिन्हकरिता येते जाणें)

२ अग्र. (अ) बांकडे चालणें. ना० १ अग्र (शेंडीचे शेवट) वि० २ अग्र (प्र
ज्य) ३ अधिग्र (प्रथम झालें तें) वि० ४ व्यग्र. (व्याकुलः)

३ अंग. (इ) जाणें वि० १ अनिरंग. २ दुरंग. ३ व्यंग. ४ अव्यंग. ५ स्वंग. ६ प-
संग. ७ उपांग (गौण अंग) ८ सांग ना० ९ अंग. १० अंगना (स्त्री)
११ अंगण (आंगणे) १२ अपांग (नेत्रकराक्ष) १३ अंतरंग १४ बहि
रंग. १५ तरंग. १६ मृदंग. १७ जलतरंग १८ अग्नि. (अंगते गळती किं)

४ अघ. (इ) जाणें ना० १ अघ (पाप बद्दः ख) २ अघर्मर्षण (तीर्थ) वि.
अघवान् (पापी)

५ अचू. (उ) जाणें व पूजाकरणे. (आचू, आकू आडू, इचू) वि. १ अर्वा
चीन (आली कडील) २ अर्वाकू (आली कडे) ३ अर्वाकू (खाली)
४ अनिर्यकू (आडेवे) ५ प्राचीन ६ प्राचू (प्राचीन) ७ पराङ्मुख.
८ प्राङ्मुख (पूर्वेस तोंड आहे ज्याचे) ९ पश्चिङ्मुख (पश्चिमेस
मुख आहे ज्याचे) १० उदङ्मुख (उत्तरेस मुख आहे ज्याचे)

ना० ११ अंचल (आंचली) १२ प्राची १३ मतीची १४ उदीची १५
वि० १५ अंचितः (पूजितेला)

६ अजू (अ) जाणें ना० १ अजा (शेडी) २ अज (बकरा) ३ व्यजन (विज
णा वि० ४ अक्तः (गेलेला)

७ अंज (ऊ) स्पष्ट करणें जाणें, मारणें. (अंग) ना० अअभ्यंग (सर्वांगा
सत्तेस लावणें) २ अंजन (डोळ्यांत घालावयाचें काजळादीक)
वि० ३ अभिव्यंजक (सूचक) ४ व्यंजक (सूचक) ५ अभिव्यक्त-
(स्पष्ट) ६ व्यक्त ७ अव्यक्त वि० अंक्तः (अभ्यंग केलेला किंवा अं
जन केलेला डोळा इत्यादि) ना० १ अभिव्यक्ति १० अंजलि ११ व्यं
जन (स्वररहित मुळास्वर, अनुस्वार, चरनी, भाजी, इत्यादि)
१२ व्यक्ति (भिन्नपणा)

८ अट्. (अ) हिंडणें भा० १ अटन (हिंडणें) २ अटवी (अरण्य) ३ अटकि
(पतुष्याची प्रसंचा) वि० ४ पर्यटित (फिरलेला)

९ अट्ट (अ) अतिक्रमिणें ना० १ अट्ट (माडी)

१० अणू (अ) वांचणें वि० १ निः प्राण ना० २ प्राण (हृदयस्थ वायु) ३ प्रा
णी ४ प्राणन. (जीवन) ५ अणकः (वाईट बोलणारा) ६ अणु-
मा ०० प्राणन (जगणें)

११ अतू (अ) सर्वदा संचार करणें ना० १ पदाति. (पायांनी संचार करितो
तो (प्यादा) (पायदळ) २ आत्मा ३ अतिथि. (पाहुणा) ४ आ-

तिथ्य (पाहुणोचार) ५ अभ्यास (वेदांत) ६ परात्मा.

१२ अत्. (इ) बांधणें. ना० १ अंत. २ मांत ३ अंतर वि. ४ अंतक (अंतावेक
रितो जो तो मृत्यू) ५ अंतिम. (शेवटचा) ६ अंत्य. ७ अत्यंत. ८ उ
पांत्य. (अंत्याच्या मागचा)

१३ अद्. (अ) भक्षणें. वि० १ अद्य (भक्षितावर्जें) २ कदन्न (खाईत अन्न)
ना० ३ अन्न (खाण्यास योग्य जें) ४ अदन (खाणें)

१४ अंध. होळेकुरणें वि० १ अंध. २ अंधक. ना० ३ अंधकार. अंधक रि
पु (महादेव) ४ अंधस् (अन्न) ५ अंक (कूप) ६ आंध्य (आंध
केपणा.)

१५ अन्. (अ) बांधणें ना० १ अपान (गुद. गुदस्थ वायू) २ समान (समान
शरीर मध्यनाम्री तेथें राहातो.) ३ उदान (कंठस्थ वायु) ४ व्यान
सर्वशरीरस्थ वायु.)

१६ अब्. (इ) शब्द करणें. गमन करणें. ना० १ अंबा (माता) २ अंबु (उदक)
३ अंबर (अंबर ह्म. शब्द, त्यातें घेतेतें. आकाश) वि० ४ ओंब
त. (शब्दित.)

१७ अफ्. (अ) जाणें. वि० १ निरफ्न २ अभिय (मेघापासून होतेतें) ना०
२ अफ्न (मेघव आकाश)

१८ अम्. (अ) रोग होणें. वि० १ आम (कौबडें फळ इत्यादि.

१९ अय्. (अ) जाणें. ना० १ आयुष्य. २ प्रत्यय. ३ अयन. (मार्ग व ऋतु.)

४ अयस् (लोखंड) ५ उदगयन ६ दक्षिणायन.

२० अर्घ. (अ) किंमत पड़णें. व० १ पूजा. ना० २ महर्घता. अर्घ. (पूजाद्रव्यवमो
ल) वि० ३ अर्घ्य (पूज्य)

२१ अर्च. (अ) पूजाकरणें. भू० वि० १ अर्चित. (पूजाकेलेखा) वि० २ अर्च्य (पूज्य)
३ अर्चक. (पूजक) ना० ४ अर्चा. अर्चि (पूजिजेतेजीति ज्वाला अग्नी
ची) ५ अर्कः (सूर्य) भा० ५ अर्चन. (पूजन)

२२ अर्ज. (अ) आर्जव. संपादनकरणें भू० वि० १ अर्जित. २ उपार्जित. ना० ३ स
र्गः (चांगला संपादन कर्त्ता तलो.) ४ आर्जव. भा० ५ अर्जन. ६ उपा
र्जन उपार्जना.

२३ अर्थ (अ) मागणें. भू० वि० १ प्रार्थित. २ समर्थित ३ अनर्थित वि० ४ सम
र्थ. ५ अनर्थ. (यथार्थ) ६ निरर्थक. ७ व्यर्थ. ८ अर्थी. ९ प्रार्थक (मा
गणारो) ना० १० अर्थ. ११ अनर्थ. १२ प्रार्थना. भा० १३ समर्थन (मति
पादन)

२४ अर्ह. (अ) पूजाकरणें, योग्यहोणें. वि० १ अर्ह. (योग्य) ना० २ अर्हा. (यो
ग्यता पूजा) ३ अर्हितः (पूजिलेखा)

२५ अल. (अं) शोभवणें, पूर्णकरणें. वि० १ अलंकरिष्णु. अलं कर्माणि. (क
र्त्त करणयासमर्थी.) २ अलंकृत. ३ अलं कार्य. ना० ४ अलक. (दे
खा). ५ अलंक्रिया. (अलंकार.) भा० ६ अलंकरण. ७ अलं.

२६ अव. (अ) रक्षणकरणें. (आणखी) १० अर्थ. (आहेत.) ना० १ अवनी

(पृथ्वी) २अवमः (हिंसाव्याचनाकरणाराः) आ० २अवन (रक्ष
ण) भू० ३अवितः (रक्षित्री)

२७अश्रु (अ) स्वाणे, जेवणे. भू० १अशित (खाहेले) २आशित (प्याहेले)
आ० ३अशनः स्वाणे ४माषानपिणे ५निरशन. (उणस) नाम
६अशनाया (भूक) ७अशनि. (वज्र) वि० ८अशनायित (भुके
सा)

२८अंशू (अ) वांदणे. वि० १अंशी (वांदेदार) २निरंशी (ज्यास वांटा नाही
तो) ना० ३अंशः (वांटा) ४अंश (किरण) ५अंशमान् ६अंशक
(वस्तु) भू० अंशितः (वांदलेला)

२९अंशू व्याख्यार्थ. नाम. १अक्षौट. (अक्रोडवृक्ष) २अक्षि (डोळा) ३अ
क्षिगतः (शत्रु) ४अश्रु (नेत्रोदक)

३०असू (अ) असणे. वि० १आस्तिक ना० २सत्ता. ३सती (पतिव्रता)
४सत्त्व (असणे.) ५सत्त्व (असणारे वांगले) ५असत्त्व
(मिथ्या) आ० अस्तित्व.

३१असू (उ) फेंकणे. भू० १निरस्त (त्यक्त) २परास्त. ३पर्यस्त. ना० ४असू
(फेंकावयाचे) ५अस्त ६व्यसन ७असि (तळवार) ८असुर (दे
त्य) ९व्यास (विस्तार) १०प्राप्त्यते इति प्राप्तः (भाला)

३२अक्षू (इ) व्यापणे, जमाव होणे ना० १अक्ष. (फांसा) २अक्षिवं (मोठ)
वि० ३अक्षवती (कीडा)

३३ आंदोल. श्लोकादेशेणं ना० १ आंदोलक. (घड्याळांत टांगलेले श्लोकाचे
पारें वजन) वि० २ आंदोलितः (श्लोकादिलेला) भा० ३ आंदोल
न (श्लोका घेणें.)

३४ आप् (ल) व्यापणे. मू० १ आमुतः (व्यासः) २ अव्यास. वि० ३ व्याप्य.
४ व्यापक. ५ व्यापी. ना० ६ अप् ७ व्याप्ति. = अव्याप्ति. भा० ९ व्या
पन.

३५ आप् (ल) प्राप्त होणें. मू० १ प्राप्त. २ समाप्त. ३ अव्याप्त. (प्राप्त झालेले)
वि० ४ आप्य. ५ प्राप्य (मिळावयाजोगें) ६ समाप्य (संपवाया
जोगें) आप्यायन (संतुष्ट करणें) ना० ६ आप्त (यथार्थ वक्ता)
= प्राप्ति. ९ समाप्ति. १० आप्ति. भा० ११ समापन. (समाप्त करणें.)

३६ आस् (अ) बसणें. ना० १ आसन. २ आसना. (साहाणें) ३ आस्य (सुरव)

इ.

३७ इ (ण) } जाणे. (अप्. आय्) १ अनित. (संबध्य.) २ अतीत वि०
३८ इ. } ३ विपरीत. ना० ४ समय. (वेळा) ५ अन्वय ६ आय (आ
सी) ७ व्यय. (स्वर्च) = उदय. (प्रादुर्भाव.) ९ प्रत्यय. १० पर्याय
११ अव्यय. (ज्याचा नाश नाही तो.) १२ सहाय. १३ उपाय. १४ अभ्यु
दय. (देववृद्धि) १५ विपर्यय. (विरुध्य) १६ अपाय. १७ प्रेत.
१८ निरय. (बाईट स्थान)

३९ इ. (इ) अध्ययन करणें. २ यान्नामयोग, अधि. हा उपसर्ग लागून-

च होतो.) (अय आय) मू० १ अधीत. (पडलेला, पडलेले) २ अनधीत.
 वि० ३ अधीता (पदणारा) ४ अध्याप्य (पदावयास योग्य जो) ना०
 ५ अध्याय. ६ अध्यापक (गुरु) ७ उपाध्याय (पदविणारा) ८ स्वाध्या
 य (पदावयाचा दिवस.) ९ अनध्याय म्ना० १० अध्यायन (पदार्थें)
 ११ अध्यापन (पदविणें).

४० इग्. (इ) जाणें ना० १ इमित वि० २ इम (जंगमजीव.)
 ४१ इद्. (इ) मोटे ऐश्वर्य पावणें ना० १ इद्. २ इदीवर. ३ इदाणी. ४ इंदिरा
 (लक्ष्मी) वि० ५ इदितः (ऐश्वर्य पावला)
 ४२ (वि) इंधू. (ई) पेटणें ना० १ समित्. (समिधा) २ इंधन. (लोकूड गोंवडा
 इत्या०) ३ समिधा. आग्नीध्र (कलिकविशेष.) वि० ४ इंधितः (खे
 दविलेला.)

४३ इर्. (अ) जाणें. मू० १ मेरित (पाठविलेला) वि० २ मेरक. ना० ३ इरण
 (मिश्रश्रयदेश) म्ना० ४ मेरणा ५ मेरण.

४४ इन्. (अ) ना० १ एला (वेडची) २ एलायणी (कोलिंजन) ३ एडक. (संदा)

४५ इष्. (अ) जाणें. इच्छाकरणें. मू० १ मेषित (पाठविलेला) २ इच्छित वि०
 ३ इष्ट. ४ अविष्ट. ५ प्रेषक (पाठविणारा) ६ प्रेष्य (सेवक) ना० ७ इ
 च्छा. ८ प्रेष. म्ना० ९ प्रेषण. १० अन्वेषण (सोधन करणें)

४६ ईक्ष (अ) पाहणें. मू० १ परीक्षित. (परीक्षा केलेला) वि० २ अपेक्षणीय
 ३ उपेक्षणीय (दुर्लक्ष कराया जाणें.) ४ अनुपेक्षणीय. ५ परीक्षक.

६ प्रेक्षक (विचार) ना० ७ प्रेक्षा (विचार) ८ मतीक्षा ९ परीक्षा १० उपेक्षा (ह
 यगर्ह) ११ अपेक्षा (गरज) १२ उत्पेक्षा (शंका) भा० १३ समीक्षण (विचार) १४
 ईक्षण १५ परीक्षा १६ अवेक्षण (पाहाणे) १७ निरीक्षण १८ मतीक्षण (वारण
 हाणे) १९ संवीक्षण (शोध)

४७ ईर्ष (अ) जाणे. कांपणे. ना० १ सझार. समीरण (वायु.) वि० प्रेरित;

४८ ईर्ष्य (अ) ईर्ष्या करणे ना० १ ईर्षी. २ ईर्ष्या. वि० ईर्षित;

४९ ईर्ष्य (अ) पाहिजे ते करण्याची शक्ति असणे वि० १ निरीषा. २ ईशित (मि
 यमित) ना० ३ ईशा. ४ अधीशा ५ ईश्वर ६ ऐश्वर्य.

५० उष (अ) दाह करणे वि० १ उष्ण ना० २ उष्मा (उन्हाळा) उषण (भिरां)

५१ उष. सेमार्थ १ उषः (सगरीमाती) २ उषर (साजण)

५२ उषसू. यमात काळ होणे ना० १ उषः काळ. २ यत्सूष (यातः काळ)

५३ उषु. (अ) शिंपणे. भू० १ मोक्षित. भा० २ मोक्षणा.

५४ उषु (अ) संबधार्थ ना० १ उपमंघा (वेस्तंड व ओंवा) वि० २ उग्र (सागीट)

५५ उष. कमी करणे भू० १ उक्षित (कमी केलेले) वि० २ उक्ष. ३ न्यून.

५६ उर्ज (अ) बळ करणे भू० १ उर्जित ना० २ उर्जः (कार्तिकसास) वि०
 ३ उर्जस्वी. ४ उर्जस्व. (तेजस्वी)

५७ उर्णु. (अ) आच्छादणे. ना० १ उर्णा (लोकर) २ उर्णनाभि (कोडी व त्या
 पासून उत्पन्न जो तंतू ना० ३ उर्णीयु. (वेदा)

५८ ईह (अ) कल्पना करणे वि० १ इहूह. विचार करावयास कोटणा) ना०

६० कृण् (अ) रिणको होणे वि० १ कणी २ अचणी ना० ३ कण.

६१ कृछ्. गमनार्थक ना० १ अर्णः (उदक) २ अर्णव (समुद्र) ३ अर्णसु
(व्याध) ४ अर्णमि (सरण)

६२ कृज् (अ) मिळविणे. मू० १ अर्जित २ उपार्जित भा० ३ अर्जन वि० (अर्जक)

६३ कृज् (ऊ) सरळ होणे. वि० १ आर्जवी. मू० २ आर्जवितः (आर्जविलेला) ना०
३ आर्जव (सरळपणा)

६४ कृध् (उ) वाढणे मू० १ समृध्य (वाढलेले) ना० २ समृध्यि. ३ कृद्धि ४ अ
र्थ वि० ४ समृद्धितः (वाढलेला)

६५ कृषू. (इ) जाणे ना० १ कृषि वि० २ आर्ष (कृषिप्रणीत आणि अव्यवस्थि
त.) ३ आर्षित.

६६ कृष्ठा. विस्वास भोगणे. भा० १ ऐलन (कीडन) वि० २ ऐलितः (कीडाके
लेला) क.

६७ कक् (अ-इ) चपळपणा करणे ना० १ काक (कावळा) २ काकोदर (सर्प)
३ काकोल (डोमकावळा) ४ काकु (धनिविषोष)

६८ कक् (इ) जाणे ना० १ कंक. (पक्षी) २ किकंकत (चुसविशेष)

६९ कच् (अ) बांधणे, प्रकाशणे मू० १ विकच (प्रफुल्लित) ना० २ कच (केंस-
कननामदेत्य) ३ कंचुक (आंगसत्ता) ४ कंचुकी (चोपदार)

७० कच्. (१) प्रकाशणं वि० १ अकिंचन (व्यापाशीं कांहीं एक नाही तो.) ना०
२ कंचन (सोनें)

७१ कट्. (१) आवरण फाटणे ना० १ कट. करक (सेन्धु) (पेंची) २ कटी (कमर)
वि० २ कटु (निसर) ३ कटु (माजलेला) ५ करक (कडे) संकट.

७२ कट्. (२) जाणें वि० १ निफटक ना० २ कंठक कंदकापिका (रिंगणी) ३ कंठकी
फल (फणस)

७३ कट्. (३) जाणें भू० १ प्रकटित वि० २ प्रकट (प्रसिद्ध) ३ विकट (प्रयत्नकर) ४ नि
कट (फारजबळ)

७४ कट्. (४) भेद करणें फोडणें ना० १ कंडनी (सुसळ) भा० २ कंडन (कांडणें) वि०
३ कंडितः (कांडलेला) ४ कंडोल (पाटी)

७५ कट्. (अ) राजवणें ना० १ कटू. कटूरा (कुपली)

७६ कण्. (अ) जाणें. ना० १ कण. कणा (पिंपळी वजीरें) २ कणिका (धान्याचें लोवर)

७७ कण्. (अ) एकडोळा असणें. वि० १ कण (एकाक्ष) यावरून माकन काणा.

७८ कथ. व्याख्यान, रणें, करणें भू० १ कथित (सांगितलेले) वि० २ कथनीय

३ कथक ना० ४ कथातक ५ कथा भा० ६ कथन.

७९ कट्. (२) विकलता करणें ना० १ कंद २ कंदरा (सुहा) (कांदा) भा० २ कंदन.

८० कट्. (अ) विकलता करणे. भा० १ कंदन (फारणें)

८१ कन्. (२) सोमणें ना० १ कनक २ कन्या ३ कानन कनकालुका (सोव्यान्नी-
सानी)

तो-ना०

८२ कप् (इ) कापणें भू० १ कपित २ अनुकपित वि० ३ कपायमान ४ अनुकप
नीय (दयेसयोग्य) ना० ५ कपि ६ अनुकपा (दया) ७ कप भा० ८ कपन

१ (कमर)

८३ कम् (उ) इच्छाकरणें शोभणें वि० १ काम्य २ कमनीय (सुंदर) ३ कांत
(सुंदर) ४ निष्काम ५ सकाम ६ मकाम (अतिशयित) ७ कामुकना० ८ कां
त ९ कांता १० काम ११ कामना १२ कांति

२ कंदकी

८४ कर्ज (अ) व्यथादेणें ना० १ कर्ज वि० २ कर्जन (दुःखदेणें)

३ कर ४ कि

८५ कर्त् (इ) कापणें भू० १ कर्तित ना० २ अधिकर्तन (सूर्य) ३ कर्त्तरी (कात्री) भा०
४ कर्तन (कापणें)

५ कणें ६ कि

८६ कल (अ) शब्द करणें वि० १ कल (अस्पष्ट आणि मधुर असा जोशब्द तो)
ना० २ कलकल ३ कलह

७ कल

८७ कल जाणें गणणें भू० १ आकलित वि० २ अकाल ना० ३ काल ४ कल्या
ण ५ अकल्याण ६ काल (कलयति आयुः) ७ कला (अंश) ८ कलाद (सोना
र भा० ९ आकलन

८ काणा

८८ कल (अ) विसर्पकरणें वि० १ विकल (खेदयुक्त) भा० २ विकलन
(छिन्न भिन्न करणें) ना० ३ कंकाल (हाड)

९ कयनीय

८९ कप् (अ) हिंसाकरणें घांसणें ना० १ कप् (कसोटी) २ कष्ट ३ कषाय
४ कलंकषा (नदी) ५ कछ (खरून)

१० कंदन

९० कस् (अ) जाणें भू० १ निष्कासित (बाहेर आदसेलें) वि० २ निक्सित (फुले
ला) वि० ३ निष्कासनीय (बाहेर काढण्यास योग्य) ४ निष्कास्य ५ निष्कास

११ कान्दी

- क. ना०६ विकास भा०७ निष्कासन. = विकसन (मकुलित हांणें)
- ९१ काचू. (इ) प्रकाशणें. वि०१ अकांचन ना०२ कांचन (सोनें) ३ कांची (कमर पट्टा) (क्षेत्र विशेष) काच (कांच)
- ९२ काश. (ऊ) प्रकाशणें भू०१ प्रकाशित २ अप्रकाशित. वि०३ प्रकाशक. ४ प्रकाश्य ५ अप्रकाश्यमान. ६ संकाश. (समान) ना०७ काशी. = प्रकाश. ९ अवकाश. १० आकाश. भा०११ प्रकाशन.
- ९३ कास् (ऊ) वाईट शब्द करणें. ना०१ कास (खोंकला) भा०२ कसत्त- (खोंकणें) वि०३ कासितः (खोंकलेला)
- ९४ काश् (इ) इच्छा आणि संदेह करणें. भू०१ कांक्षित (इच्छित) वि०२ साक्षात्. ३ निराकांक्ष. ना०४ कांक्षा (शांका) ५ आकांक्षा (शांका)
- ९५ कित्. (अ) राहणें रोग दूर होणें. भू०१ चिकित्सित वि०२ चिकित्स्य. ३ चिकित्सनीय. ४ दुश्चिकित्स्य. ना०५ चिकित्सा. ६ चिकित्सक (वेद्य) ७ संकेत. भा०८ निकेतन. (गृह)
- ९६ कील. (अ) विचविणें ना०१ कील. कीलक. (विच पाचर) वि०२ कीलित (बांधलेला.)
- ९७ कु. (इ) शब्द रचना करणें ना०१ कवि. २ कविता ३ काव्य भा०४ कवन. ५ कवित्त.
- ९८ कुच. (अ) संकोच पावणें भू०१ संकुचित. वि०२ संकोची. ३ संकोचनीय. ४ संकोचक ना०५ कुच (स्तन) ६ संकोच. भा०७ आकुंचन.

१९ कुंच (अ) संकीर्ण पावणे. मू०१ आकुंचित भा०२ आकुंचन. पावसून मा
रुत कुंचा हा शब्द आहे.

१०० कुट् (अ) वांकडा होणे. वि०१ कुरिल. कुरिलक. पावसून मारुत कुराळ

१०१ कुटुंब (अ) एकत्र राहाणे. वि०१ कुटुंबी. कुटुंबिन. भा०२ कुटुंब.

१०२ कुटू. (अ) घाईर काम करणे. ना०१ कुटूनी. (कुटणी) भा०२ कुटून.

१०३ कुटू. (अ) कुरणे. मू०१ कुटित (कुरलेले) भा०२ कुटून. (कुरणे)

१०४ कुटू. (इ) कुंठित करणे. मू०१ कुंठित. २ अकुंठित. वि०३ अकुंठ भा०४ कुं

ठन. ना०५ वेकुंठ (लोक व विष्णू)

१०५ कुड्. (इ) जालणे. रक्षणें. ना०१ कुंड (होमाचे कुंड किंवा जलापासू

न मालेला) २ कुंडी (जलपात्र)

१०६ कुत्स (अ) लोभलावणे, निरस्कार करणे. मू०१ कुत्सित. ना०२ कुत्सा. भा०

३ कुत्सन.

१०७ कुथ्. (इ) क्लेशाभोगणे. ना०१ कुथ. २ कुथा (हनीची बुरतन.) भा०

३ कुथन. पावसून मारुत कुथणे.

१०८ कुप्. (अ) कोपणे. मू०१ कुपित. वि०२ कोपी. ना०३ कोप. ४ प्रकोप. ५

विकोप. भा०६ कोपन.

१०९ कुमार. खेळणे. ना०१ कुमारक. (बालक) २ कुमारीका.

११० कुल. (अ) समंघ करणे. मू०१ आकुलित. (घाबरलेला) वि०२ आ

कुल ३ व्याकुल ४ संकुल (मिसळलेले) ५ कुलिन ना०६ कुल (वंश.)

१११ कुशा. (अ.) संश्लेषार्थं ना० कोश (भांडारगृह, शब्दकोश, कोशोद्य, कमल
चागाभा, तरवारीचेंमैण) कोशफल (कंकोळ)

११२ कूज. (अ.) अव्यक्त शब्द करणें ना० कूजित (पक्ष्यादिकांचें ओपडणें)
भा० कूजन.

११३ कूट. (अ.) नसमजण्यासारिखें करणें इत्यादि. ना० कूट (पर्वताचेंशि
खर, कपट, असत्य.)

११४ कूल. (अ.) आवरणें. वि० अनुकूल ना० कूल.

११५ (हु.) कू. (अ.) करणें (कर, कार) १०० प्रकृत. १ कृत. २ अपकृत. ४ संस्कृत.
५ विकृत. ६ अधिकृत. ७ आरंभित. ८ परिष्कृत. ९ उपस्कृत. १० अंगीकृत
११ आविष्कृत. १२ चिकीर्षित. १३ संकृत. १४ स्वीकृत. वि० १५ करिष्यु १६
कृत्रिम १७ कर्तव्य १८ क्रियमाण १९ अपकारक. १९ अपकारिष्यु २० अप
कर्तव्य. २१ अपकार्य. २२ संस्कार्य. २३ सत्कर. २४ उपकार्य २५ उपकार
क. २६ अंगीकार्य २७ चिकीर्षु. २८ दुष्कर २९ स्वीकार्य ३० अकर्मक ३१ स
कर्मक ३२ अकार्य ३३ अनुकारक ३४ संस्कारी. ना० ३५ कर्ता ३६ कार
क ३७ कर्म ३८ अकर्म ३९ कार्य ४० करण ४१ क्रिया ४२ कृति ४३ प्रकार.
४४ प्रक्रिया ४५ प्रकृति ४६ अपकार. ४७ अपक्रिया ४८ अपकृति ४९ सं
स्कार ५० विकृति ५१ आकार ५२ अधिकार ५३ सकृत (पुण्य) ५४ प्र
तिकार ५५ प्रतिकृति ५६ परिकार ५७ उपकर्ता. ५८ उपकार ५९ आ
कृति ६० अहंकृति ६१ महंकार ६२ अंगीकार ६३ चिकीर्षा ६४ दुष्कर्त.

७६ अनुक्रिया ७७ अनुकरण ७८ व्याकरण ७९ कृत्य ८० आविष्करण.
 ८१ उपकरण ८२ प्रकरण ८३ कारण ८४ अधिकरण ८५ कृति ८६
 क्रिया ८७ अपकरण, ८८ कारणा (नरकपीडा) ८९ कारणिक (परीक्षक)

११५ कृपू. (ऊ) शक्तिमानहोणे भू० १ कल्पित, २ अकल्पित वि० ३ क-
 ल्यक ४ काल्पनिक, ५ कल्प्य (समर्थ), ना० ६ कल्पना ७ कृपि.
 ८ अकल्प्य ९ विकल्प्य १० संकल्प्य

११६ कृपू. दुर्बल होणे रथाकरणे भू० १ कृपण २ कृपालु ना० ३ कृ-
 पा ४ कृपाण (तलवार)

११७ कृश. (अ) सूक्ष्म करणे भू० १ कर्षित वि० २ कृश ना० ३ का-
 र्य (गेडकेपणा) ४ कृशानु (अग्निः) ५ कृशशिवत् (नाचणा
 गणांच्या)

११८ कृषू. (अ) विलेखनार्थ भू० १ आकर्षित, २ कर्षित ३ आकृष्ट ४ अप-
 कृष्ट ५ निकृष्ट वि० ६ उल्लृष्ट ७ निकृष्ट ८ आकर्षक ना० ९ निष्क-
 र्ष १० आकर्ष ११ अपकर्ष, १२ अनुकर्ष १३ उत्कर्ष १४ प्रकर्ष भा० १५
 आकर्षण.

११९ कृषू. (इ) नांगरणे. ना० १ कृषि २ कृषावल (शेतकारी) शेनका
 म भा० कर्षः

१२० कृत्. (अ) उत्तमप्रकारें बोलणें. भू० १ कीर्तित. वि० २ कीर्तिमान्
ना० ३ कीर्ति ४ अपकीर्ति ५ दुष्कीर्ति ६ सुकीर्ति भा० ७ कीर्तन
८ संकीर्तन.

१२१ कृ. उडविणें १ कर्ण (कान) १ कर्णिका (तानवड व कमळकोश)
भा० ३ आकर्णन (ऐकणें) वि० ४ संकीर्ण (पसरलेलें किंवा मिथि
त.) ५ प्रकीर्ण.

१२२ केत. आमंत्रण करणें भू० १ सांकेतित वि० सांकेतिक ना० ३ संकेत.

१२३ कै. शब्द करणें ना० १ काक २ टक्का (डंका नोबत)

१२४ कटू. (इ) बलावणें वरडणें. भू० १ कंदित ना० २ कंदन (वरडणें) ३
आकंदन वि० ४ आकंदित: (ओरडलेला)

१२५ क्रम्. (उ) चालणें. भू० १ संक्रमित २ उत्क्रांत (बर किंवा बाह्यरचा
ललेला) ३ निष्क्रांत (निघालेला) ४ आक्रांत ५ अतिक्रांत ६ उप
क्रांत (आरंभिलेलें) ७ प्रक्रांत: प्राप्त) वि० ८ क्रमिक. ना० ९ क्रम
१० प्रक्रम (व्यवहार) ११ अपक्रम (वाईटरीति) १२ अनुक्रम १३ वि-
क्रम. १४ पराक्रम १५ चक्र (चाक) १६ उपक्रम १७ व्युत्क्रम १८ क्रं
ति १९ संक्रांति. २० अतिक्रम. भा० २१ क्रमण. इत्यादि.

१२६ (डु) की. (अ) विकत देणें- घेणें. भू० १ विक्रीत २ अक्रीत वि० ३ क्र
य (विकण्यास योग्य) ना० ४ क्रय. ५ विक्रय.

१२७ कीड. (अ) कीडा करणें. भू० १ कीडित. ना० २ कीडा भा० ३ कीडन.

- १२९ कुशा. (अ) रडणें-ओरडणें. वि० १ कुष्ट ना० २ आक्राश ३ आश.
 १३० क्लिष्ट. (अ) दुःखदेणें-होणें भू० १ क्लिष्ट ना० २ कुश ३ अकुशः
 १३१ क्लीब. (अ) भित्रानेसळा असणें. ना० १ क्लीब (नपुंसक, भित्रा)
 १३२ कु. (इ) गत्यर्थ ना० १ क्लोम (काळीज कुकुस.)
 १३३ कथ. (ए) कदविणें. भू० १ कथित ना० २ काथ (कावा)

ख.

- १३४ खड्ग. (इ) लुकडेकरणें. भू० १ खंडित २ अखंडित वि० ३ खंड
 नीय ४ खंडय ५ अखंड ना० ६ खड्ग ७ खंड - आखंडलः (इंद्र) भा०
 ८ खंडन.

- १३५ खड्ग. (अ) स्थिर असणें. ना० १ खदिर.

- १३६ खन. (उ) खणणें भू० १ खनित २ उत्खान (उपट्टेसा) वि० ३
 खनिज ना० ४ खनि (खाण) ५ खात (खळी) भा० ६ खनन
 प्राकृत, खांच, खळ गा, खांचर.

- १३७ खर्ज. (अ) व्यथादेणें ना० १ खर्जू (खरूज) २ खर्जूरः (खजूर)
 भा० ३ खर्जन (खाजिवणें)

१३८ स्वादः (क) स्वाणे भू० १ स्वादित वि० २ स्वाद्य ३ स्वादं क.

१३९ सिद्धः (अ) दुःस्वपावणे भू० १ सिद्धन् २ स्वेदित वि० ३ सस्वेद ना० ४ स्वेद.

१४० रव्या. सांगणे भू० १ प्रख्यात २ विख्यात ३ आख्यात ४ असंख्यात वि० ५ रव्यातिमान् ना० ६ रव्याति ७ संख्या ८ आख्या ९ आख्यायिका (कथा) १० आख्यान ११ संख्यान.

ग.

१४१ गजः (अ) मंदार्थक ना० १ गज (हत्ती)

१४२ गडुः (इ) तोंडाचा प्रदेश. गण्ड (गाल)

१४३ गणः. सोजणे, गणणे भू० १ परिगणित २ अगणित वि० ३ गण्य ना० ४ गणा (समुदाय) ५ गणक (ज्योतिषी) ६ गणना ७ गणित ८ अचगणना (अपमान) ९ गणन (सोजणे)

१४४ गद् (अ) अव्यक्त शब्द. भू० १ गदित ना० २ गद्य (फकिका) गदतीति ३ गदा (आयुध) ४ गद् (लेग) ५ अगद् (निरोगी)

१४५ गद्गद. घाबरे पणाने किंवा दुःस्वाने आंखडत बोलणे. भू० गद्गदित वि० १ गद्गद २ सद्गद.

१४६ गंधः (अ) लुरणे, घांसणे वि० १ सुगंधि ना० २ गंध ३ दुर्गंध ४ सुगंध ५ अमिगंध ६ गंधन (सूचन)

१४७ गम् (ह्र) चालणे भू० १ गम्गान्त २ अपगत ३ अधिगत ४ अ

५ अवगत. ६ उद्गत. ७ संगत. ८ गत. ९ आगत. १० निर्गत. ११
 वि० १२ गम्य. १३ अगम्य. १४ अधिगम्य. १५ अनुगामी. १६ स
 १७ दुर्गम. १८ जंगम. १९ आगामी. २० ससंगत. २१ विसंगत
 ता. ना० २३ गमन. २४ संगति. २५ ससंगति. २६ दुर्गति. २७ स
 २८ गति. २९ अवगम. ३० अप्युपगम. ३१ अधिगम. ३२ अ
 म. ३३ गंगा. ३४ अवगति. ३५ संगम. ३६ स्वागत. ३७ आगम.
 भगम. ३९ निर्गम. ४० गात्र. ४१ गो. (गाय) ४२ दुर्गम (किल्ला)
 गमक (कारण, प्रमाण) प्राकृत अगत्य.

(अ) शब्दकरणे. भू० १ गर्जित ना० २ गर्जना वि० ३ गर्जन.

(अ) शब्दकरणे ना० १ गर्दम.

(अ) गर्वकरणे. भू० १ गर्वित. वि० २ गर्विष्ठ. ना० ३ गर्व.

(अ) निंदाकरणे. भू० १ गर्हित. २ विगर्हित वि० ३ गर्त्य ४ गर्हणी
 निन्द्य ना० ५ गर्ही. ६ गर्हणा. ७ विगर्हणा (निंदा)

(अ) स्तवणे, स्तवणे भू० १ गलित २ गालित (गाळलेले) ३ नि
 त. (सारांश काढलेला) ना० ४ गल. (गळा) ५ गल्ल (गाल) ६ ग
 लन.

भू० (अ) धारिष्ट असणे भू० १ प्रगल्भित वि० २ प्रगल्भ (प्रौढ)

व. शोधणे भू० १ गवेषित (शोधित) ना० २ गवेषणा (धर्म

बंधी शोध) यावस्तु मा० गवसणे.

- १५५ गा. स्तुतिकरणे ना० १ गाथा. २ गान वि० ३ गीत. (स्तुतिकहेला)
- १५६ गाथ. (क) शोधकरणे वि० १ अगाध. (अगम्य)
- १५७ गाहू. (ऊ) स्नानकरणे. भा० १ अवगाहन (बुद्धिमार्ग) याच धातूस हस्य होऊन रूपे होतात. तेव्हां धातूचा अर्थ, अगम्य असा होतो. वि० २ गहन. (जाण्यास कठिण.) ३ उद्गाढ (निशाय) ना० ४ गहन (राज)
- १५८ गुजू. (इ) अस्पृशब्दकरणे. ना० १ गुंजारव. २ गुंजा वि० ३ गुंजित. (शब्दित)
- १५९ गुडू. (इ) गुंडाळणे भा० १ गुंडन (गुंडाळणे) वि० २ गुंठित (गुंडाळलेला)
- १६० गुडू. (अ) रक्षणादिअर्थ. ना० १ गुड. (गूळ)
- १६१ गुणू बीलावणे. मोजणे. वि० १ गुणि. २ गुण्य. ३ गुणक. ४ निर्गुण. ५ सगुण ना० ६ दुर्गुण ७ सहुण = गुणनिका भा० ९ गुणन.
- १६२ गुपू. (अ) गुप्तारखणे. भू० १ गुप्त. २ गोपित. ३ गोपनीय. ४ गोप्य भा० गोपन.
- १६३ गुपू. (ऊ) रसणे. वि० १ गोसा. २ गोपायिता, गुप्त. ना० २ गोप (गुरेराखणारा) भा० ३ संगोपन.
- १६४ गुफू. (अ) गुंफविणे. ना० १ गोफ. (गोप) २ गुफणा (गोफण)
- १६५ गुंफू. (अ) गुंफणे भू० १ गुंफित. वि० गुंफक. ना० गुंफा. भा० गुंफन.

१६६ गृह्. (क) झांकणे. भू० १ गृह्. २ निगृह्. वि० ३ ग्रत्यक ४ गृह् ना०
५ गृहा. ६ गृह् पान् (सर्प)

१६७ गृह्. (क) ग्रहण करणे भू० १ गृहीत. २ अनुगृहीत. ३ प्रगृहीत
वि० ४ ग्रत्य ५ ग्रात्य ६ गृही. ७ अनुग्रात्य ८ अनुगृहीत ना० ९
गृहिणी (ग्रहस्वामिणी स्त्री) १० गृह ११ गृहस्थ.

१६८ गृ. निगरण अर्थ. ना० १ गिरि. २ गुरु. ३ उपगुरु ४ उच्चार. ५ गुरि-
णी. (गरोदर स्त्री) ६ गीर्वाणा (देव.) ७ गी. (बीचा) ८ ग्रीवा (मान) ९ ग्री-
ष्मन्तु. भू० १ गीर्ण (गिळिलेला)

१६९ गे. शब्दकरणे ह्यणजे गाणे. (गा, गाय्) ना० १ गायक. २ गीति.
३ गीत. ४ गान. ५ गायन.

१७० ग्रंथ्. (अ) बांधणे. सन्दर्भ जळवणे भू० १ ग्रथित (बांधलेला) वि०
२ ग्रथ्यमान. ना० ३ ग्रंथ. ४ ग्रंथि (गांठ) ५ ग्रंथकार भा० ६ ग्रथन.

१७१ ग्रस्. (उ) सक्षण करणे भू० १ ग्रसित. २ ग्रस्त वि० ३ ग्रस्यमान ४ ग्रा-
सी. ना० ५ ग्रास. ६ रुग्रास.

१७२ ग्रह्. (अ) स्वीकारणे भू० १ ग्रहित. वि० २ अनुग्राहक. ३ आग्रही.
५ ग्राहक. ६ निराग्रही ना० ७ निग्रह. ८ दुराग्रह. ९ अनुग्रह. १०
परिग्रह. ११ विग्रह १२ ग्रहण. यावरून प्राकृत गिह्राइक.

१७३ ग्राम्. एकैठिकाणी वास करणे. वासावणे. वि० १ ग्राम्य.
ना० २ ग्राम.

१७४ लै. में. हर्ष, धातृवाक्षय, होषे. वि० १ ग्लान. २ ग्लान. (गतहर्ष.)
ना० १ ग्लानि.

घ.

१७५ घट्. (अ) अनेक प्रकारचे उद्योगकरणे. वसं घात. भू० १ अघटि
त. २ घटित. ३ उद्घाटित. वि० ४ दुर्घट ५ घटक. ६ उद्घाटक. ना० ७

घट = घटिका १ घटना १० उद्घाट भा० ११ उद्घाटन.

१७६ घट्. (इ) शब्दकरणे ना० १ घंटा. २ घंटापथ (आजमार्ग.)

१७७ घस्. (ल.) स्वाणे. ना० १ घास (घांस, गवंत)

१७८ घुर्. (अ) मयंकर शब्द करणे. वि० १ घोर (मयंकर) २ अघोर. या
वरून प्राकृत घोरणे घरघर.

१७९ घुष्. (इर) मोठ्यानें बोलणे. भू० १ घुषित २ घोषणा. वि० ३ संघुष्ट. ना०
३ घोष. ४ विघोष.

१८० घृ. शिंपणे ना० १ घृत. २ अभिघार. भू० ३ अभिघारित.

१८१ घृष्. (उ.) घांसणे भू० १ घृष्ट. २ घर्षित वि० ३ घर्षिता ४ घर्ष्य भा.
५ घर्षण. ६ संघर्षण. ना० ७ घृष्टि (डुकर.)

१८२ घ्रा. वास घेणे भू० १ अवघात. २ आघात. ना० ३ घ्राण ४ व्याघ्र भा.
५ अवघ्राण. ६ आघ्राण.

च.

१८३ चक्. (अ) दचकणे. भू० १ चकित.

(आर)

१८६ चत्. (ए) याचनाकरणे वि० १ चतुर ना० २ चातुर्य.

१८७ चद्. (इ) संतोषभावणे ना० १ चंद्र. २ चंदन. ३ चंद्रिका (चांदणे).

१८८ चम्. (उ) संक्षणे वि० १ आचमनीय. ना० २ आचमन.

१८९ चर्. (अ) चालणे. भू० १ आचरित. २ विचारित. वि० ३ विचारक. ४ दुराचारी. ५ विचारी ६ अविचारी ७ उच्चार्यमाण - अचर ९ विचारणीय १० उच्चार्य ११ अनुच्चार्य. १२ व्यभिचारा १३ अभिचारी १४ प्रचारी. १५ चरिष्णु (जाणारे) ना० १६ चर. १७ चरु. (मात) १८ अनुचर (चाकर) १९ चरित्र २० आचार्य २१ चरण २२ आश्चर्य २३ प्रचार. २४ संचार २५ दुराचार २६ दुराचरण २७ आचार. २८ आचरण. २९ उपचार ३० परिचार. ३१ विचार ३२ विचारणा ३३ उच्चार ३४ चाम (जासुद) ३५ अतिचर ३६ अतिचार ३७ अभिचार ३८ व्यभिचार. ३९ चर्या. भा० ४० उच्चारण यावरून प्राकृत आचारी.

१९० चर्च. (अ) भाषणकरणे. भू० १ चर्चित ना० २ चर्चा (वाद) -

१९१ चल्. (अ) चालणे, कांपणे. भू० १ चलित. २ प्रचलित वि० ३ चंचल. ४

चल. ५ अचल. ६ निश्चल. ना० ७ चालनी. (चाळण) - चालना.

भा० ९ चालन. १० चलन यावरून प्राकृत चालणे. वि० ११ चालक.

१९२ चर्व्. (अ) भक्षणं. भू०१ चर्वित. भा०२ चर्वण ३ चर्व्य ना०४ चव्य.
५ चवक. (संव. मिरिं, विप. ङी.)

१९३ चक्ष्. (इङ्) स्पष्टबोद्धणं, पाहाणं. वि०१ विचक्षण २ चक्षुष्याच् ३ प्र
ख्यात. ना०४ चक्ष्. (डोळा) ५ आख्या ६ आख्यान् ७ विचक्षणा.

१९४ चि. (अ.) जमवणं. भू०१ संचित. २ निश्चित. ३ परिचित ४ अपरिचि
त. ५ अनुचित वि०६ अचिर ७ निश्चायक. ना०८ चयन (यज्ञ)
९ चिता. १० चित्त. ११ नीच. १२ काय. (देह.) १३ संचय. १४ निश्चय.
१५ परिचय १६ अपचय. १७ उपचय. १८ सम्पच्चय १९ चिंचा (चिंच)

१९५ चिट्. (अ) चाकर होणें. ना०१ चेद. २ गुलाम) ३ चेदी (व्यासी)

१९६ चित्. (इ) स्मरणकरणं भू०१ चिंतित. २ अचिंतित वि० चिंत्य. ४ अ
चिंत्य. ५ निश्चित. ना०६ चिंता ७ चिंतना. ८ चेतस्.

१९७ चित्. (ई) जाणणें. ना०१ चित्. (चैतन्य) २ चेतना ३ चैतन्य. ४ प्र
चेता: (चरुण.)

१९८ चित्र. चित्रविचित्र करणें, अद्भुत पहाणें. भू०१ चित्रित (वितर
लेले) वि० २ विचित्र ना० ३ चित्र (आश्चर्य) ४ चित्रक ५ चित्रा ६ वि
त्रकृत् (विचारी.)

१९९ चिन्ह. चिन्हकरणं भू०१ चिह्नित ना०२ चिन्ह (लक्षण) ३ स्म-
चिन्ह. ४ दुश्चिन्ह.

२०० चिल. (अ) वस्त्रं धेणें वि०१ संचेल (वस्त्र सहा) २ कुंचेल ना०३

चैल. (बल्ल) ४ चैल (अधम)

२०१ चुद्र. (अ) प्रेरणाकरणे भू०१ चोदित वि०२ कुचोद्य. ३ चोद्य. ४ अ
चोद्य. ५ चोदक ना०६ चोदना (आज्ञा) ७ चूहि. (चूड)

२०२ चुबू. (इ) चुंबनकरणे भू०१ चुंबित. वि०२ चुंबक. ना०३ चुंबनः

२०३ चुर. (अ) चोरणे ना०१ चौर्य (चोरी) २ चोर भू०३ चोरित (चो
रलेले.)

२०४ चुल. (अ) रचणे ना०१ चूलिका. (कानाचें मूळ)

२०५ चूर्ण. (अ) पूडकरणे भू०१ चूर्णि. ना०२ चूर्ण.

२०६ चूर्ण. (अ) संक्षेपकरणे ना०१ चूर्णिका.

२०७ चुषू. (अ) चोखणे भू०१ चोषित वि०२ चोष्य. भा०३ चोषण.

२०८ चेष्ट. (अ) चेशकरणे व्यापारकरणे भू०१ चेष्टित रविचेष्टित
वि०३ कुचेष्ट ४ सचेष्ट ५ निश्चेष्ट ना०६ चेष्टा. ७ कुचेष्टा.

२०९ च्यु. (इ) गळून पडणे भू०१ च्युत (गळून पडलेला) २ पदच्युत
ना०३ अच्युत (विष्णू) वि०४ अच्युत.

छ.

२१० छद्. (अ) आच्छादणे भू०१ छन्न २ आच्छन्न ३ आच्छादित.

४ प्रच्छन्न. वि०५ आच्छाद्य ६ आच्छादक. ना०७ छत्र. ८ छात्र
(शिष्य) ९ छद्म (कपट) १० छद (पान) भा०११ आच्छादन.

२११ छद्. (इ) आच्छादितकरणे वि०१ छांदस ना०२ छंद ३ छंदस्.

२१३ छिद्र. (इद्र) विष्मागणें, छेदणें भू०१ अ वछिन्न २ अविच्छिन्न ३ छिन्न ४ उच्छिन्न ५ छेदित ६ विच्छिन्न वि०७ अवच्छेदक ८ उच्छेदक ९ उच्छेदनीय १० उच्छेद्य ना० ११ विच्छेद. (अंतर) १२ छेद १३ उच्छेद १४ अवच्छेदन. (कापणें) १५ उच्छेदन.

२१३ छिद्र. छिद्रपाडणें. भू०१ छिद्रित. वि०२ सच्छिद्र. ३ अच्छिद्र ना०४ छिद्र. (सौंक)

२१४ छुर. (अ) कापणें. भू०१ छुरित ना०२ छुरिका.

२१५ छ्. (ओ) छेदनार्थ, ना०१ छवि (आंधारात्ताछेदितेती कांती) २ छागबो कड.) वि०१ छात (तोडलेला)

ज.

२१६ जट्. (अ) गुंत्तणें ना०१ जट २ जटिल ३ जटुल (शरीरावरील तीळ)

२१७ जन्. (अ) जन्मार्थ ना०१ जन्म वि०२ जनित.

२१८ जन्. (ई) उत्पन्नहोणें भू०१ जात २ अभिजात (सम्बन्ध किंवा सत्कुलीन)

३ जनित वि०४ निर्जन ५ अजन्मा. (ज्यास जन्मनाहीतो) ६ विजा

तीय, ७ सजातीय ८ आजन्म (जन्मपर्यंत) ९ जन्य ना०१० जंतु.

११ जननी १२ जन १३ दुर्जन १४ सज्जन १५ जन्म १६ अनुजन्मा १७

अनुज १८ प्रजा १९ अभिजन (कुटुंब किंवा नाकर) २० अज २१ अ

जा भा० २२ जन्. (बाह्यसंधी) २३ जनक (बाप) २४ जंतु २५ जन

पद (देश)

२१९ जपू. (अ) मन्नांतल्या मन्नांत बोलणें, हळू बोलणें. मू० १ जपित वि० २

जाप्य. ३ जसा ना० ४ जप.

२२० जर्ज. (अ) दुरवणे वि० १ जर्जर मू० २ जर्जरित.

२२१ जल. (अ) उपविणे ना० १ जाल (जाळें) २ जालक (नवीपुष्पकळी)

२२२ जल. (अ) पाझरणे ना० १ जलं २ जड. वि० ३ जाडय.

२२३ जल्य. (अ) स्पष्ट बोलणें. मू० १ जल्पित वि० २ जल्यक ना० ३ जल्यना.

४ जल्यक. (वाईट बोलणारा.) भा० ५ जल्यन.

२२४ जस्. (उ) विस्तृत होणें वि० १ अजस् (निरंतर)

२२५ जागृ. जागे होणें मू० १ जाग्रत वि० २ जागरूक. ३ जाग्रत ना० ४ जा

रति. ५ कोजागर. भा० ६ जागरण ७ जाग्रिया जागर्या.

२२६ जि. जयकरणें. मू० १ जित २ विजित ३ अजित. ४ पराजित ५ निर्जि

त. वि० ६ जयी ७ विजयी ८ जेता ९ जय्य. १० अजय्य. ११ जेय. १२ अजेय

१३ जिगाडु. १४ जेत्र. १५ दुर्जय. १६ जिष्णू. ना० १७ जय. १८ विजय. १९ प

राजय. २० जिगीषा

२२७ जम्. (उ) कक्षणकरणें. ना० १ जेमन (जेवण) भा० २ जेमिन (जेवलेला)

२२८ जीव. (अ) वांचणे मू० १ जीवित. वि० २ संजीवनी. ३ अनुजीव्य ४ नि

जीवि. ५ उपजीव्य (यजमान) ६ उपजीवक (आश्रित) ७ अनुजीवक.

सजीव ९ उपजीवी किंवा उपजीविन्. ना० जीव. ११ उपजीविक भा०

१२ जीवन. १३ अनुजीवन १४ संजीवन १५ उज्जीवन १६ उपजीवन.

२२९ जु. गत्यादिअर्थ ना० १ ज्विः २ ज्वितिः (वेग) ३ ज्वनिका (पडरा)
वि० ४ जवन (वेगवान्)

२३० जुड्. (अ) जोडणे यावरून प्राकृतांत जोडणे, जोड यापासून प्राकृ
त जूट्.

२३१ जत्. (ऊ) प्रकाशमान होणे. वि० १ ज्योतिषी ना० २ जोति. ३ ज्योतिष.

२३२ जृष्म. (इ) गात्रे ताणणे मू० १ उज्जृम्भित. (विकसित) ना० २ जृंभा.
(जांभई)

२३३ जू. (ए) वट्ट होणे. मू० १ जीर्ण २ अजीर्ण भा० ३ जीर्णता ना० ४ ज
रा. (मृक्षपणा) ५ जरन्.

२३४ जू. वयोहानि होणे वि० १ जरठ. २ निर्जर. ३ जर्र. ४ अजर ना०
५ जार. ६ जारज. ७ जर्र. (पोट)

२३५ ज्वर. (अ) रोग होणे. मू० १ ज्वरित वि० २ ज्वरी ३ विज्वर ना० ४
र. संज्वर.

२३६ ज्वल्. (अ) पेटणे मू० ज्वलित. २ प्रज्वलित ३ उज्वलित ना० ४
ज्वाला. ज्वलन भा० ५ प्रज्वालन. ७ उज्वलन. यावरून प्राकृतांत उ
जळ, उजळणे.

झ.

२३७ झष् (अ) हिंसाकरणे ना० १ झषू (लहान मत्स्यांस खाती तोमासा)
ट.

२३८ टक्. (इ.) बांधणें ना०१ विरंक (पस्या करितां केलेला घरा) २ टक्
(रांकी.) वि० ३ टंकित.

२३९ टीक्. (क.) जाणें वि०१ सटीक. ना० २ टीका.

ड.

२४० डब्. (ड.) निंदा, थडा, करणें. ना०१ विडंचन. २ विडंचना.

२४१ डी० (ड.) आकाश गमन. भा०१ डयन (उडणें) ना०१ गरुड पक्षा.

ण.

२४२ णट्. (अ.) नाचणें, हावभाव करणें ना०१ नट. २ नटी. ३ नारक. भा०
४ नमस्य. वि० ५ नटन.

२४३ णट्. (अ.) अच्यक्त धनिहोणे. भू०१ नाटित. वि० २ सवाद ना० ३ ना
ट. ४ नटी. ५ निनाद. ६ प्रणाद.

२४४ णभू. (अ.) हिंसा अर्थ. ना०१ नभा. (आवण मास)

२४५ णसू. (अ.) वंदन, नमस्कार करणें, शब्द करणें. (नम्, नाम) भू०१ नभि
त. २ उन्नमित. ३ नत्. ४ प्रणत. ५ विनत् ६ उन्नत वि० ७ नम्र-नम्य ९
प्रणम्य. ना०१० नाम (नाच) ११ नामधेय १२ प्रणाम. १३ उन्नति. १४ प
रिणाम. १५ नति १६ विनती. १७ नमस्काय. भा०१८ नमन १९ उन्नमन.

२४६ णळ. (अ.) बांधणें ना०१ नल (नळ) २ अनल (अग्नि) ३ प्रणाळी. ४ म
णालिका. ५ नलिन (कमळ) भू० ६ नलित.

२४७ णषा. (अ.) नाहसिं होणें भू०१ नष्ट. २ चिनष्ट ३ प्रनष्ट. वि० ४ नाशक.

२अविनाशक. ६विनाशी. ७अविनाशी-नश्वर ना० १ नाश १०विनाश
भा० ११ नाशन.

२४८ णहू. (अ) बांधणें वि० १ मन्त्रध. ना० १ नप्त. (आकाशः) २ नप्तस्वात्
(वायु) ३ नप्ती. (चामड्याचाराजू.)

२४९ णास्. (क) शब्द, धनिकरणे ना० १ नासा. (नाक) २ नासिका (नाक)

२५० णिट्. (इ) निंदा, धिःकार, अपमान करणें भू० १ निंदित. वि० २ नि
द्य. ३ निंदक. ना० ४ निंदा भा० ५ निंदन.

२५१ णी. (अ) पोंचविणें भू० १ नीत्. २ अनीत्. ३ अनुपनीत्. ४ विनीत्.

वि० ५ नायक. ६ विनायक ७ विनेता (गुरु, वाराडया) ८ प्रणयी.

९ अपनेता. ना० १० नेत्र. ११ उपनेत्र. (चष्मा) १२ नय (न्याय) १३ वि

नय. १४ निर्णय. १५ उन्नय. १६ उपनयन (खुंज) १७ अनुनय १८ परि

णय. (विब्राह) २० आनायः (जाळे) २१ प्रणय (प्रीती. विश्वास) २२ अ

भिनय (विनंतीकरणें) २३ अपनय (दूरकरणें) भा० नयन (नेणें)

२५२ णु. स्तुतिकरणें ना० १ प्रणव. वृत्ति. (स्तुति) भू० २ नुत् (स्तुतिकेलेख)

२५३ णुद. (अ) मेरणा करणें भू० १ नोदित. वि० २ विनोदी ३ नुन्न ४ नुन्न (प्र
रित) भा० ५ विनोदन. ना० ५ जेका.

त.

२५४ तट्. (अ) रचणें वि० १ तटी. ना० २ तटाक. ३ तट. ४ तटिनी (नदी)

२५५ तड्. (अ) आघात करणें भू० १ ताडित ना० २ तडित. (विद्य. सुता) ध्व

डिलान् (मेघ) ४ तडाग ५ ताड भा० ६ ताडन.

२५६ तत्र. (इ) कुटुंब. पारण करणें, एकत्र करणें ना० १ तंत्रिका अभिवि

स्तर द्वारा कुटुंब धरित्ये ती)

२५७ तनु. (उ) विस्तार करणें वि० १ उचान (उत्ताणें) २ निवांत ३ तन (आ

स) ना० ४ ननय ५ तनु. (शरीर) ६ तंतु ७ विनान (छन) ननित

उ (नाबणी) ९ तन्न (विस्तार)

२५८ तपू. (अ) तापणें भू० १ तम २ संतम ३ तापित. ४ अनुतप्त वि० ५

अनुतापी ६ तापस (तपस्वी) ना० ७ ताप. (उष्णज्वर) ८ संताप

९ अनुताप १० पश्चात्ताप. ११ तप १२ आतप (उज) १३ तपन (सूर्य)

भा० १४ तापन. (तापविणें)

२५९ तस्. (अ) अंध होणें वि० १ नामस. ना० २ तमस् ३ तमसिनी (ताम्र).

२६० तर्क. (अ) कल्पना करणें भू० १ तर्कित. २ चित्तर्कन वि० ३ तर्क्य वि

तर्क्य ५ अतर्क्य ना० ६ तर्क ७ चित्तर्क ८ कुतर्क याचरूनया कुतान

तर्करी.

२६१ तल. (अ) स्थापन करणें ना० १ तल (तळ) २ ताल (गाय नांतील

प्रकार.) ४ भूतल ५ अतल ६ वितल ७ सुतल ८ नलातल ९ म

हानल १० रसातल.

२६२ तम्. (उ) नाहीसें करणें ना० १ तस्कर.

२६३ तस्. (इ) शांति करणें ना० १ अवतंस (तुरा) २ उत्तंस (तुरा) ३ कुल

दीपक.) ३ अवतमसं (क्षीणांधकार)

२६४ तिज्. (अ) तीक्ष्णकरणे भू० १ तीक्ष्ण. वि० २ उत्तेजक ३ सनेज. ४
निस्तेज ५ तेजस्वी ६ तेजःपुंज ७ तेजोमय ८ तेजित ना० ९ तेज प्रा०
१० उत्तेजज.

२६५ तिरस्. अदृश्यकरणे. भू० १ तिरस्कृत ना० २ तिरस्कारिणी (पडदा)
३ तिरस्कार ४ तिरस्किया (अपमान)

२६६ तिल. शोभार्थ. ना० १ तिलपणी (औषधी) २ तिलक (टिळा)

२६७ तिल. (म) स्नेह क्षणजे स्निग्धपणा करणे ना० १ तिल. २ तेल. ३ तिल
पेज (वांझातिल) ४ तिल्य (तिलांचें शेत)

२६८ तीर. कर्मसमाप्तिकरणे ना० १ तीर (नदीची मर्यादा)

२६९ नीच. (अ) अनिवायित होणे वि० १ नीच.

२७० तुड. (द) तोंडणे ना० १ तुंड यावरून प्राकृत तोंड. २ तुंडिकेरी (तोंडरी)

२७१ तुद्. (अ) व्यथारणे. ना० १ तुल्य. (मोरचूत) २ तुंद (पोद) ३ तुंदी. ४ तुं
दिल. (दांढील) ५ तुल्यवाय (शिंपी) ६ तोत्र (चाबूक) वि० ४ तोद
न. प्रा० ८ तोदन.

२७२ तुब्. (द) पीडाकरणे ना० १ तुंबुरु. २ तुंबी. ३ तुंबरी (काळाभोपळा)

२७३ तुर. (म) तुराकरणे वि० १ आतुर ना० २ तुरंग (घोडा) ३ तुरंग
म (घोडा) ४ तुराग्रण (यज्ञविशेष)

२७४ तुल. (अ) तोलणे भू० १ तोलन वि० २ तुल्य ३ अतुल. ना० ४ तु

सा. ५ तुलना भा० तोलन.

२७५ तुष्ट. (अ) संतुष्ट होणे. भू० १ तोषित. वि० १ तुष्ट. ३ संतुष्ट. ४ संतोषा.
५ तोषक. ६ परितोषिक ना० ७ तुष (कोंडा) ८ तुषार (जलविंदु व
वर्षा) ९ तुष्टि १० तोष ११ संतोष भा० १२ तोषण.

२७६ तूण. (अ) पूर्णकरणे ना० १ तूणीर (भाता) २ तूण तूणी (भाता)

२७७ तूळ. (अ) बाहेर निघणे ना० १ तूळ (कापूस) २ तूलिका (सोनास
चीसळई वगारी)

२७८ तूण. (उ) १ क्षणे ना० १ तूण (गवत) २ तूणकुस (ताड) ३ तूण-
धान्य (सावेवर्षा) ४ तूण्या (गवताचा गंज)

२७९ तृप्. (अ) संतुष्ट होणे वि० १ तृप्त. २ अतृप्त. ३ आतृप्त ४ तृपित ५
अतिवृप्त ना० ६ तृप्ति. ७ अतिवृत्ति. भा० ८ तृपण. ९ संतृपण.

२८० (जि) तृ. १ तानलागणे. भू० १ तृषित. ना० २ तृषा. ३ तृष्णा. ४ तृ-
ष्णाक. (वृष्णाशील)

२८१ तृ. नावे वून जाणे, तरणे. (तर, तार, तीर.) भू० १ अवतीर्ण
२ उत्तीर्ण. ३ तीर्ण ४ विस्तीर्ण वि० ५ तारक ६ अनुत्तर ७ दुस्त
८ उत्तार्य ९ अवतार्य १० अवतारी ना० ११ तालु १२ तिर. (युस्त)
१३ तीर्थ १४ तारा १५ तरणी १६ तरु १७ तरंग १८ निस्तार १९ उत्तर
२० प्रत्युत्तर २१ प्रस्तर २२ उत्तार २३ अवतार भा० २४ तारण २५
अवतरण २६ निस्तरण २७ तरण यावरून प्राकृत (तर, उतार,

कारं, करंगणें.

२०२ वषू. (उषू) लाजणें ना०१ वषा (लज्जा) २ वषू (कथिल)

२०३ वसू. (ई) उदेग होणें ह्य० भिणें भू०१ वस्त २ संवस्त ३ आसित शबिच

स्त वि०१ वस्तु ६ वासक. ना०७ वास भा०८ वसन.

२०४ बुद्ध. (अ) छेद पेंदस० तोडणें भू०१ बुद्धित भा०२ चोरन. यापासून
पाकन तोडणें ना०१ पस्याची चोच०) ४ चोरि ५ बुद्धि (काळमानवि
शेष.)

२०५ वै. (इ) पालन करणें भू०१ वान (रक्षिलेला) वि०२ आता भा०३ वा
ग. ४ परिवाण.

२०६ त्यजू. (अ) हानि करणें, दांकणें भू०१ त्यक्त. वि०२ त्याज्य अपरित्य
जनीय ४ त्यागी ना०१ त्याग ६ परित्याग भा०७ त्यजन.

२०७ (आ) त्वरू. (आ) तरा करणें भू०१ तरित वि०२ सत्वर ना०३ त्वरा.

द.

२०८ दंडू. (अ) शासन करणें भू०१ दंडित. वि०२ उदंड ३ दंडय ४ दंडनीय
५ दंडक ना०६ दंड. ७ दंडनीति (अर्थशास्त्र) ८ दंडधर (राजा) भा०
७ दंडन.

२०९ दहू. (अ) दान करणें वि०१ धरत. दत (दीले हें)

२१० दंभू. (उ) दंभ, वोंग करणें. वि०१ दांभिक. ना०२ दंभ (वोंग)

२११ दसू. (उ) उपशम करणें, शमविणें भू०१ दांत २ दमिन (शमविणे

लोपि० उहाम ४दस्य ५दसी ना० ६दम ७दंत ८दंती (हन्ती)

भा०९दमन.

२९२दयू. (अ) रक्षणकरणे भू०१दयित (प्रिय) २दयिता (प्रिया) वि०
३दयालु ४सदय ५अदय ६निर्दय ना० ७दया.

२९३दरिद्रा. गरीबहोणे वि०१दरिद्र २दरिद्रितः (निर्धन) ३दरिद्रो ना०
क्षानिय.

२९४दल. (अ) विदारणकरणे, फोडणे, तुकडे, करणे. भू०१दलित २विदलि
त ना०३दल (सैन्य, पर्ण) भा०४निर्दलन. ५दलन यापासूनमा
कृतदळणे.

२९५दशा. (इ) नाचणे भू०१दंशित ना०२दंश ३उपदंश भा०४दंशन.

२९६दंश. (अ) नाचणे भू०१दष्ट ना०२दशन ३दशा (बाज्यादि अवस्था)

२९७दह. (अ) मस्यकरणे वि०१दग्ध २विदग्ध (वेराग्ययुक्त) ना०२साह ४
दहन (अग्नि) भा०५दहन (जाळणे) ६धेदग्ध्य.

२९८दक्ष. (अ) त्वराकरणे वि०१दक्ष (व्यवहारचतुर) ना०२दक्षिणरस
रक्तवागणारा कडदार)

२९९दसू. (उ) उपक्षय ना०१दासी.

३००दा. (ण) दानकरणे भू०१दापित वि०२दाता ३देय ४अदेय ५उपादे
य ६दापनीय ७दाप्य ८दापक ९दनक ना०१०दाय (वांटा) ११सं
वदाय (कुलपरंपरागत धर्म) १२निदान १३उपादान १४दान.

१५ कुदान भा० १६ रापन.

३०१ द्रा वाङ्मगतिना० १ निद्रा २ तन्द्रा (आळस) भू० ३ निद्राण वि० ४
निद्रासु. ५ उन्निद्र. भू० ६ निद्रित.

३०२ दसू. (इ) पाहाणे ना० १ दास ३ हरिदास भा० ४ रास्यल.

३०३ दिबू. (उ) क्रीडाकरणे, प्रकाशणे ना० १ देवन (क्रीडा) २ द्यूत ३ देव.
ना० ४ दिवः (स्वर्ग) ५ दिवस (दिव्यं सत्रेति)

३०४ दिशा. (अ) देणे भू० १ उपदिष्ट २ आदिष्ट ३ उदिष्ट ४ निर्दिष्ट वि० ५ उप
देशा. ६ उपदेशक ना० ७ दिशा ८ विदिशा ९ दिष्ट (देव, कास) १० दे
शा. ११ विदेश. १२ उपदेश. १३ उपदिशा १४ अनिदेश १५ आदेश १६
उद्देश १७ दिक् १८ विदिक् १९ निदेश (आज्ञा) २० संदेश (वातमी)
२१ निर्देश. (आज्ञा)

३०५ दिहू. (अ) जमविणे वि० १ सांदिहान २ विदेही ना० ३ देह ४ संदेह.

३०६ दी. (ङ) सखीणे वि० १ दीन भा० २ दीन्य ३ उदान ४ अनुदान. (ख
रविशेष)

३०७ दीधी (ङ) प्रकाशकर्णे व क्रीडाना० दीधिति (कांती)

३०८ दीपू. (ई) प्रकाशणे भू० १ दीप्त २ प्रदीप्त. वि० ३ उद्दीपक ४ दीदी
प्यमान ना० ५ दीप. ६ प्रदीप. ७ दीप्ति भा० ८ उद्दीपन ९ संदी
पन (पेढवणे)

३०९ दीक्षू. (अ) प्रत्यकरणे, दीक्षाग्रज, देणे भू० १ दीक्षित ना० २ दीक्षा.

३१० दुःख. दुःखदेणे भू० १ दुःखित वि० १ निर्दुःख ३ स दुःख ४ दुःखी.

ना० ५ दुःख.

३११ दुःख. (अ) डोलणे भू० १ आंदोलित २ सोलायमान ना० ३ आंदोला.
(झोंपाळा) ४ सोला ५ आंदोलक. भा० ६ आंदोलन यापासून मा

कृत (हिंबुळा व आंदुळा)

३१२ दुष्ट. (अ) वाईट काम करणे वि० १ दुष्ट. २ दोषी ३ स दोष ४ निर्दोष
ना० ५ दोष ६ प्रदोष ७ त्रिदोष ८ दोषा (रात्र)

३१३ दुह. (अ) प्रपूरण करणे दूधकाढणे वि० १ दोधा ना० २ दोहद (डोहा
ळा) ३ दोहदवती ४ दुग्ध भा० ३ दोहन (दूधकाढणे)

३१४ दूष. (अ) दोष लावणे भू० १ दूषित वि० २ दूषक ३ दूष्य भा० ४ दूष
ण ना० ५ दूष्या ६ दूष्यायिका.

३१५ दृ. (इ.) आदर करणे भू० १ दत्त २ आदत्त ३ अनादत्त. ना० ४ आदर ५
अनादर ६ दत्ति (पेखाल)

३१६ दृष्ट. (अ) हर्ष होणे, उन्मान होणे. भू० १ दृप्त २ दर्पित. ना० ३ दर्प ४
कंदर्प (कामदेव) ५ दर्पण.

३१७ दृष्ट. (अ) ग्रथन करणे ना० १ दर्श २ संदर्भ वि० ३ संदर्भित.

३१८ दृष्ट. (इ.) पाहणे भू० १ दृष्ट २ दर्शित ३ प्रदर्शित वि० ४ दर्शक. ५
दर्शि ६ दृश्य ७ अदृश्य ८ दर्शनीय ९ दृष्टा १० उपद्रष्टा (सांगणारा)

११ दर्तरी १२ द्रष्टव्य १३ प्रदर्शक ना० १४ दृष्टि १५ अदृष्ट १६ दृक्.

१७ दर्श १८ आदर्श १९ सदर्शन भा० २० दर्शन २१ प्रदर्शन २२ निदर्शन २३ अदर्शन.

३१९ हृ. विदारणकरणे, फाडणे भू० १ विदारित वि० २ विदार्य ना० ३ वारु (लांकूड) ४ दारा (स्त्री) ५ दारद (विष) ६ तर्दुर. ७ वरा (गुहा) भा० ८ विदारण ९ दारण.

३२० द्युत. (अ) प्रकाशणे भू० १ द्योतित वि० २ द्युतिमान् ३ द्योतक ना० ४ द्युति. (प्रकाश) ५ द्योत. द्योः (स्वर्ग) भा० ६ द्योतन

३२१ दु. जाणे ना० १ द्रव्य २ द्रव ३ दुम ४ दु. (वृक्ष) ५ द्युतं. (शीघ्र)

३२२ दुण. (अ) हिंसार्थ ना० १ दुण (विंज्)

३२३ दुह. (अ) दारमारण्याची इच्छा करणे, द्वेष करणे. वि० १ दोहा २ दोहक ना० ३ दोह भा० ४ दोहन.

३२४ द्विष. (अ) अमीतिकरणे, द्वेषकरणे भू० १ द्विष्ट. २ विद्विष्ट वि० ३ द्वेषी ४ द्वेष्य. ५ द्वेषा ६ द्वेषक ७ विद्वेषी ८ विद्वेष्टा ना० ९ द्वेष १० विद्वेष ११ द्विष्ट. १२ द्विषन्. (शत्रू)

३२५ हृ. आच्छादणे, स्वीकारकरणे ना० १ द्वार. २ द्वाः स्थ ३ द्वास्म्यन (द्वार पाक) पावरून मारून कवाडास दार, दरवाजा.

ध.

३२६ धन. (अ) धान्य उत्पन्नकरणे वि० १ धनिक २ धनवान् ३ धन्य ४ धन धन ५ सधन ना० ६ धन ७ धनद ८ धनजय.

(५७)

४ निधन ५ सधन ना० ६ धन ७ धनद ८ धनजय.

३७ धनु. (अ) शब्दार्थः ना० १ धनुः २ धनुष्यः

३८ धनु. (इ) जाणे ना० १ धन (धनुष्य) वि० २ धन्ना (धनुष्य आदेज्जासे)

३९ धु. (अ) पोषणकरणे मू० १ अभिहित. २ प्रहित ३ विहित. (तां

गडे) वि० ४ उपधायक ५ धाता ६ विधाता ७ प्रधान ८ अप्रधान ९

अभिधेय. १० अभिधायक ११ विधायक १२ विधेय ना० १३ निधि:

१४ निधन (भरण) १५ धातु १६ समाधान १७ उपधान १८ अभिषा

(नाव) १९ अवधि. २० प्रधि २१ विधि २२ धात्री (हाई) म्ना० २० वि

धान २१ विधापन.

या धातूचे पोषण करणे आणि धारण करणे असे दोन अर्थ आ
हेत. त्यांतून पोषण करणे या अर्थाने शब्द वर लिहिंले आतां दुसऱ्या
अर्थाने शब्द लिहितां.

मू० १ परिहित. २ परिधापित वि० ३ परिधानीय. ४ परिधापयि
ता ना० ५ अवधान ६ धनुसंधान ७ संधान ८ संधि. म्ना० ९ परिधान.

१० परिधापन.

३३० धावु. (अ) धावणे, भिर्मीलकरणे मू० १ धावित वि० २ प्रधावी. (धां
वणारा) ना० ३ दंतधावन ४ धावनी (प्रकटकरणारी) ५ धौवत

म्ना० ६ धावन (पळणे).

३३१ धी. धारण व० १ आछादनकरणे ना० २ विरोधान ३ अंतर्धान.

३३२ धी. अज्ञादर. ना० १ अभिधान.

३३२ धूष. (अ) तापवर्णे मू० १ धूषित ना० २ धूष. वि० ३ धूषायित.

३३३ धू. विधूनायक ना० १ धव (नवरा) २ धवल वि० ३ धवित.

३३४ धू (इ) कंफनार्थ वि० १ धूत ना० २ पवित्र (पखा)

३३५ धू. (उ) धारणकरणे मू० १ धृत २ विधृत ३ निर्धारित ४ हु

धारित वि० ५ धारक ६ धर्मा ७ धर्मिष्ठ ८ निराधार ९ धा-

र्मिक १० धर्म्य ११ धर्ता १२ धारयिता १३ धारणिक (कर्तृवेषा

स) १४ साधारण १५ निर्धारि ना० १६ धारण १७ धरा १८ नि

धार १९ धर्म २० अधर्म २१ धारा २२ आधार २३ धरित्री २४

धरणी २५ धृति २६ निर्धार २७ सधारणा मू० २८ धारण २९

धरण ३० संधारण ३१ सधारण.

३३६ (जि) धूष. (आ) गंभीर असणे मू० १ धूष (दांडगा) ना० २ धा

ल्य (धारिष्ट) ३ धिषणा (बुद्धी) ४ धिषण (युक्त) ५ धिष्य

(स्मानं)

३३७ धूष. (अ) अहं न कर्णे मू० १ धर्षित वि० २ दुर्धर्ष ३ धर्षणी

(अभिचारिणी) मू० ४ धर्षण. (जख घालणे.) ना० ५ धूष

(दांडगा)

३३८ धूष. (इ) धारणकरणे ना० १ सधा (अमृत) २ धेनु ३ विधु (वृद्धा)

३३९ धूष. कुंकरो, वाजिबणें, पेटविणें, (धस) ना० १ धमनी-

(कुंकणी, रक्तवाहिनी शीर) २ धमन (माला) वि० ३ धाव

३४० ध्ये. चिंतनकरणे भू०१ ध्यात वि०२ ध्याता ३ ध्येय ४ ध्या
तव्य ना० ५ धी (बुद्धि) ६ संध्या ७ अनुध्यास ८ निदिध्यास
भा०९ ध्यान १० निदिध्यासन ११ ध्यात (वृत्तजाती)

३४१ धोक्. (क.) गतिचातुर्ये ना०१ धोरण (वाहन) २ आधोरण (आहाने)

३४२ धुव्. (अ) स्थिर असणे, जाणे ना०१ ध्रुव (ध्रुवतीति)

क.

३४३ ध्वन. ध्वनिकरणे भू०१ प्रध्वंसित ना० २ ध्वनि ३ प्रतिध्वनि
४ ध्यान भा० ध्वनन.

३४४ ध्वंस. (उ) नाशपावणे. भू०१ प्रध्वंसित. वि० २ उध्वंस ना० ३
धंस ४ प्रध्वंस ५ विध्वंस भा० ६ ध्वंसन.

३४५ ध्वास्. (इ) घोरशब्दकरणे ना०१ ध्वांस (कावळा)

३४६ ध्व. गंकणे (सूक्ष्मता) ना०१ अध्वर्यु (ऋत्विज) २ अध्वर
(यज्ञ)

न.

३४७ नद्. (अ) नाचणे ना०१ नट २ नटी ३ नाटक भा० ४ नटन ५
नाट्य. यावरून प्राकृत नटणे.

३४८ न्दु. (इ) नृक्षिपावणे भू०१ आनंदिन २ आनंदी ना० ३ आ
नंद ४ नंदन (पुत्र) ५ नांदी भा० ६ नंदन (आनंद करणे) ७ अ
भिनंदन (स्तुतिकरणे) वि० ८ नंदक (आनंद करणारा.)

३४९ नाथ्. (क) शक्तिमान् असणे, आशीर्वाद देणे वि० सनाथ २ अ
नाथ. ना० २ नाथ (यजमान)

३५० नी० पोंचविणे ना० नीप (नीच) २ नीर (जल)

३५१ नी. (व्) पोंचविणे वि० नेत्रा.

३५२ नुद्. प्रेरण नु वि० नुत्तः (पाठविलेला) ना० २ नुदः ३ नोदन
(प्रेरण)

३५३ नील्. (अ) रंगदेणे वि० नीळ (निळे) ना० २ नील (निळारंग)
३ नीळा (माझी)

३५४ नृत्. (र्द) नाचणे वि० नर्तक २ नर्तकी ३ नृत्य ना० ४ नर्तन.

३५५ नृ. नीतिने वागणे ना० १ नर २ नारी ३ नरक.

३५६ न्हू. (ह्) नेणे ना० १ निन्हव (निबेध, शङ्कण) २ अपन्हव.

पु.

३५७ पच्. (व्) बक, स्पष्टकरणे ना० १ प्रपंच वि० २ प्रपंची

३५८ पच्. (अव्) शिजविणे मू० पाचिज. वि० २ पक्क ३ परिप
क ४ अपक्क ५ पाचक ६ पक्का ना० ७ पाक ८ परिपाक ९ विपाक
ना० १० पाचन ११ पचन.

३५९ पद्. (अ) मासनाथी ना० १ पद (वस्त्र)

३६० पद्. (अ) जाणे मू० उत्सादि वि० २ उत्साद्य ३ अनुत्साद्य ४
उत्पद ना० ५ पदोळ (पड वळ) ६ परिपाट ७ परिपाटी ना० ८

उत्पाद.

उत्पादन. प्राकृतात् परिपाठ ह्यणतात्.

३६१ पठ्. (अ) पठ्णे भू० १ पठित २ पाठित वि० ३ पाठक (पदविणता)

४ पठनीय ५ पाठनीय ६ पाठ्य ७ पठ्यमान ना० ८ पाठ ९ अपपाठ

भा० १० पठन ११ पाठन.

३६२ पठ्. (इ) जाणे वि० १ पंडित. ना० २ पंडा (बुद्धी)

३६३ पण्. (अ) देव धेव, व्यवहार, कणे वि० १ पण्य ना० २ आपण (का

जार) वि० ३ पणितव्य.

३६४ पत्. (लृ) जाणे क पठणे ना० १ पत्र २ पतत्र (पित्त) ३ पतत्री (प

क्षी) ४ पाताल भू० ५ पतित ६ पातित ७ पतग (पक्षी) ८ पात

क ९ निपात १० अतिपात ११ संपात १२ प्रपात (प्रवाह) १३ पत-

ग (दीपमालवणांश प्राणी) १४ पताका भा० १५ निपतन १६ पत

नवि. १७ पतखाडु (पडणारा)

३६५ पथ्. (ए) जाणे, चालणे वि० १ पथिक २ पथ्य ३ अपथ्य ४ कुपथ्य ५ पा

थेय (मार्गातिफलाकांक्ष घेतलेले) ना० ६ पथ ७ पंथा ८ अपथ ९ कु

पथ १० पांथ (मार्गस्थ)

३६६ पद्. (अ) जाणे. भू० १ संपादित २ आपादित ३ प्रतिपादित ४ निष्पा

दित दि० ५ संपन्न ६ उत्पन्न ७ आपन्न ८ उपपन्न ९ निष्पन्न १०

व्युत्पन्न ११ प्रपन्न (शरणगत) १२ पद्य (जाण्यासयोग्य) १३

संपाद्य १४ संपादक १५ आपाद्य १६ आपादनीय १७ व्युत्पा

द्य १८ उपपादक १९ उत्पादक २० उत्पत्तिष्णु २१ उत्पाद्य २२ उत्पाद
नीय २३ प्रतिपाद्य २४ प्रतिपादक २५ प्रतिपादनीय ना० २६ प
द २७ पाद २८ संपत्ति २९ संपदा ३० विपदा ३१ विपत्ति ३२ आ
पत्ति ३३ आपदा ३४ निष्पत्ति ३५ विप्रतिपत्ति ३६ व्युत्पत्ति ३७
पद्य (रत्नोक्त) ३८ पदवी ३९ उत्पत्ति ४० उपपत्ति ४१ उत्पा
त ४२ अनुपपत्ति भा० ४३ प्रतिपादन ४४ उपपादन ४५ संपा
दन ४६ आपादन ४७ उत्पादन इत्यादि०

३६७ पक्ष. (अ) क्लृप्ति अर्थ. वि० १ पनायित २ पनितना० ३ पनस (पक्षस)

३६८ पर्ण. हिरचं गारहोणे ना० १ पर्ण (पान) २ पर्णशाला

३६९ पर्व. (अ) भरणे, पूर्णकरणे ना० १ पर्व (पौर्णिमा) (अमावास्या
पेर) २ पर्वत.

३७० पल. (अ) पळणे, जाणे भू० १ पलायिका० २ पल (पल्लवार्तोले)

पांस) भा० ३ पलायन यावस्तु प्राकृतांत पळणे. ४ पलगंड

(गवंदी) ५ पल्ल ६ पल्लु. (कांदा) ७ पलाश ८ पल्लिका (पिक

लेकेंशांची ली) ९ पल्लंग (पलंग) १० पलित (वृद्धत्वानें केंशांस

पांढरेपण) ११ पल्लव १२ पल्लव.

३७१ पश. (अ) वापणे वि० १ विपाशा (सुक) २ पाशी (ज्यापाशी पा
शा आहोती) ना० ३ पाशा ४ पश.

३७२ पक्ष. (अ) स्वीकारणे वि० १ विपक्षी २ प्रतिपक्षी ३ सत्पक्षी

४ असत्पक्षी ना० ५ पक्षी ६ पक्ष ७ विपक्ष ८ प्रतिपक्ष ९ रूपक्ष
१० दुष्पक्ष ११ सत्पक्ष १२ असत्पक्ष १३ पक्षः.

३७३ पा. पिणें वि० १ पेच २ पानीय ना० ३ पात्र ४ अलुपान भा० पा
न ना० ६ मपा ७ (पाण पोई) पीत (प्याला) ८ पाथः (उदक)

३७४ पा. रक्षणाकरणे ना० १ पाप (पांत्यस्मादात्मानं) २ पति (जवरा)

३७५ पार. संपणे ना० १ पार (नद्यादिवाचे पर -- तीर) वि० अ
पार ३ पारीणा.

३७६ पाल. (अ) रक्षणे १ पू० १ पालित २ प्रतिपालित ३ परिपालित वि०
४ परिपाल्य ५ पालक भा० ६ पालन ७ परिपालन.

३७७ पिङ्ग. (इ) वर्णवाचक व हिंसार्थे वि० १ पिङ्गलः २ पिङ्गट (रंग) ३ पुंज
(सासा)

३७८ पिङ्ग. (अ) छेदनार्थे ना० १ पिच्छ (पीस) वि० २ पिच्छल (हार)

३७९ पिट्. (अ) गणनाकर्णे ना० १ पिट. (पांटी) २ पिठक (अलंकार वस्त्रे
वेवण्याची पेटी) ३ पिठर (सपेली संगेरे)

३८० पिड्. (इ) गोव्याहीणे जमाहीणे ना० १ पिडं २ पिंडी ३ सपिंडं ४
सपिंडी भा० ५ सापिंडय.

३८१ पिशा. (अ) अवयवार्थे ना० १ पिशित (मांस) २ पिशाच ३ पिश
न (दुर्जन)

३८२ पिषु. (ल) चूणीकरणे पू० १ पिष्ट २ पेपित वि० ३ पेपक ४ पेप्य.

ना०५ पाषाण पाषाणदारण (कांकी) ६ पेषणी (जातण) ७ पिष्ट

भा० पेषण.

३०३ पी. (इ.) प्राशनकर्णे ना०१ पय (दूधवपाणी)

३०४ पी. (अ.) दुःस्वरेणे मू०१ पीडित वि०२ पीडक ३ पीडयमानना

४ आपीड (तुरा) ५ पीडा भा०६ पीडन ७ आपीडन.

३०५ पुच्छ (अ.) चुकणे, दुर्लक्षकरणे. ना० पुच्छ

३०६ पुण्य (अ.) शक्तकर्म्म करणे, धर्मनिष्ठ होणे. वि०१ पुण्यवानना

२ पुण्यजन (साक्षस) ३ पुण्य (भूमि) भा०४ पुण्य यावरू

नमाकृत पुण्याई ना०५ पुण्यजनेस्वर (कुबेर)

३०७ पुर (अ.) पुढारी होणे ना०१ पुरी (जगरी) २ पुर वि०३ पुरा (पूर्वी)

३०८ पुष्ट (अ.) पोसणे, वाढवणे मू०१ पोषित. वि०२ पोषक ३ पोष

४ पुष्ट. ५ पुषित (पुष्टल) ना०६ पुष्टि ७ पुष्कर (कमळ, आ

कारा, उदक). पुष्करिणी. पुष्य (नक्षत्र) भा० पोषण.

३०९ पुष्य (अ.) विकसणे, फुलणे मू०१ पुष्यित ना०२ पुष्य.

३१० पुस्त (अ.) सन्धानकर्णे ना०१ पुस्तक.

३११ पू (अ.) पवनसणने पवित्र होणे मू०१ पूत २ पुनीत. वि०

३ पवित्र ना०४ पावकः ५ अग्निः ६ पवि (वज्र) ७ पवज (वा

ह). ८ पवः ९ पूरा (सुपारी).

पवन पवमान पुत्र भा० पावन.

३९२ पूज. (अ) पूजा, सन्मानकरणं. भू० १ पूजित वि० २ पूजक ३ पूज
४ अपूज्य ना० ५ पूजा भा० ६ पूजन.

३९३ पूर. (इ) संतोषविणे, आनन्दविणे भू० १ पूरित वि० २ पूर्ण ना० ३
पूर. भा० ४ पूरण ना० पूरणी. (शेवंशिवं श्राद्ध) ५ पूर्णिमा.

३९४ पूर्व. (अ) पूरणार्थं वि० १ पूर्वज २ पूर्व

३९५ पृ. (इ) व्यायाम ह्युद्योगकरणं भू० १ व्यापारित ना० २ व्या
पार (चरीर शब्दांत, वि. आणि आ हे दोन उपसर्ग लागले आहेत)

३९६ पृक्. (अ) स्पर्श संयोगकरणं, (पृक्त, पर्क) भू० १ संपृक्त (मिश्रि
त) ना० २ संपर्क भा० ३ संपर्चन.

३९७ पृथ. (अ) प्रक्षेप ह्याणजे टांकणे निराळे करणे वि० १ पृथक्.

३९८ पू. पूर्णकरणं, भरणं भू० १ पूरित वि० २ पूरक ३ पूर्ण ४ प
रिपूर्ण ५ अपूर्ण ६ संपूर्ण भा० ७ पूर्ति ८ परिपूर्ति ९ पूरण ना०
१० पूर्त.

३९९ पृच्छ. (अ) पुसणे (पृच्छ) भू० १ पृष्ट (पुसलेले) वि० २ पृच्छ
क ३ प्रष्टा ना० ४ प्रष्ट भा० ५ पृच्छा.

४०० पृथ. (अ) प्रख्यात, किर्तिमान् होणे भू० १ प्रथित भा० २ प्रथा
(लोकमसिद्धि) ३ प्रथन.

४०१ प्री. (अ) प्रीतिकरणं भू० १ प्रीति वि० २ प्रेष्ट ३ प्रिय ४ अप्रि

य ५ निमित्त ६ प्रिया. भा० ७ प्रीति.

४०१ प्री. (व्) वृत्तकरणे भू० १ अभिप्रेत ना० २ अभिप्राय.

४०२ प्रेष. (ऋ) जाणे, पाठवणे भू० १ प्रेषित. वि० २ प्रेषक भा०
४ प्रेषण.

४०५ पु. (ड.) जाणे भू० १ पुत (पळालेला) ना० २ पुव (उडी, होडी, पो
हणे, चांडाल-) ३ उत्पुव (होडी) ४ उपपुव (उपद्रव) भा० ५ पु
वन.

४०६ पुष. राहार्यक. वि० १ पुष्ट (जळालेला) भा० २ प्रोषः (दहन)
फ.

४०७ फण्. (अ) जाणे ना० १ फणा (सर्पची फडा) २ फणा (जाग) फांर.

४०८ फल्. (जि) फुरणे अर्थ. भू० १ फलित वि० २ फल्य (अत्य) ३
सफल ४ निष्फल ५ विफल ना० ५ फल.

४०९ फण्य. (ई) वध्यर्थ ना० १ फेन. वि० २ फेनिल.

४१० फल्ल. (अ) फुरणे भू० १ मकुलित २ उत्कल्ल ३ मकुल.

व.

४११ वण्. (अ) ध्वनिकरणे. ना० १ वाण (शार)

४१२ वध्. (अ) बंधनार्थ ना० १ वधिर (वेहेरा) वि० २ वधिर

४१३ वंध्. (अ) बंधणे भू० १ वध्य २ संबध्य ३ अवध्य वि० ४ वंधु
र (अंतःसत्त्व) ५ वध्यक ६ संबधी ना० ७ प्रबंध - संबंध.

१ अनुबंध १० निर्बंध ११ निबंध १२ बंधु भा० १३ बंधन १४ निबंध
न.

४१४ बल (अ) शक्ति असंशय वि० १ बलवान् २ प्रबल ३ सबल ४ दुर्बल
५ निर्बल ६ बली ७ बलिष्ठ ८ बलियस् ना० ९ बलाका १० बल
(शक्ति, सैन्य) ११ अबला (स्त्री)

४१५ बाधू (क) विलोडन पराभव करणे मू० १ बाधित २ अबाधित
३ निर्बाधित वि० ४ अबाध ५ निर्बाध ६ बाधक ना० ७ बाध-
बाधा ८ बाहू (फ़ज) भा० १० बाधन.

४१६ बिद् (द) विभाग होणे ना० १ बिंदु.

४१७ बिस् (अ) भेदन करणे ह्य० भोक्तृपादणे ना० १ बिल २ बिसेशय (स
र्प) ३ बिल्व (वेल)

४१८ बीजू (अ) उत्पन्न होणे वि० १ सबीज २ निर्बीज ३ बीजाकृत ना०
४ बीज.

४१९ बुधू (इर) बोधन ह्य० जाणणे, समजणे मू० १ बोधित २ प्रबो-
धित वि० ३ बोधक ना० ४ बुद्धि वि० ५ स्रबुद्धि ६ बोध भा०
५ बोधन.

४२० बुधू (अ) जाणणे मू० १ बुद्ध २ प्रबुद्ध ३ स्रबुद्ध ४ अभुद्ध ५
निर्बुद्ध ६ उरुद्ध ७ दुर्बुद्ध वि० ८ स्रबोध ९ दुर्बोध १० बोध
११ बोधनीय १२ बोधक १३ उद्बोधक १४ बोध्या १५ प्रबोधक

(६८)

ना० १६ बोधक १० बुध १८ उद्बोध १९ विबुध २० प्रबोध २१ अवबोध
य भा० २२ प्रबोधन २३ संबोधन २४ बोधन.

४२१ बृह. (अ) वृद्धि होणे ना० १ ब्रह्म २ ब्रह्म (मोराचें पीस) ३ ब्राह्मण.
वि० बृहव.

४२२ बृह. (इ) उद्योग करणे ना० १ ब्रह्मा २ बृहती (छंदविशेष)

४२३ बुस्. (अ) त्याग अर्थ. बुस्. बुष् यावरून माळत भूस.

भ

४२४ भज्. (अ) सेवा करणे भू० १ भक्त २ अभक्त वि० ३ भक्त ४ भु
संग ५ भजमान ना० ६ भग ७ भक्ति ८ भाग्य भा० ९ भजन.

४२५ भज्. (अ) विभाषण ह्याणजे विभाग करणे भू० १ विभक्त २ अवि
भक्त वि० ३ विभाज्य ४ अविभाज्य ५ विभाजक ६ भाज्य ७ भा
जक ना० ८ भाजन ९ भाग १० विभाग ११ विभक्ति भा० १२ विभ
जन (बुकडे करणे)

४२६ भंज्. (ओ) आमर्दन ह्म. नाश करणे भू० १ भग्न वि० २ अभग्न ३
भंगुर (मोडलेले) ना० ४ भंग ५ भंजन ६ अभंजन भा० ७ भं
जन.

४२७ भट्. (अ) भविष्य पोषण करणे ना० १ भट (शिपाई)

४२८ भट्. (अ) वादविवाद करणे ना० १ भट्ट (वेदादिविद्या संपन्न)
२ भट्टीनी.

४२९ भद्र. (इ) विनोद, विवाद करणे, ना०१ भंडन यावरून माकृत भांडण.

४३० भण. (अ) झणणे भू०१ भणित (बोललेले) ना०२ भणिति ३ भण-
(काच्यविशेष)

४३१ भद्र (इ) कल्याण, सुख, ना०१ भद्र (कल्याण)

४३२ भद्र. (अ) हिंसार्थ भद्र. भद्रक (आसल) ना०१ भाद्रका (भाद्र)

४३३ भर्त्स. (अ) हेळणा करणे भू०१ भर्त्सित. २ निर्भर्त्सित वि० ३ निर्भर्त्स
क ना० ४ निर्भर्त्सना भा० ५ भर्त्सित

४३४ भस्. (अ) होसी अर्थ ना०१ भस्ना (भाता)

४३५ भक्ष. (अ) भक्षण करणे भू०१ भक्षित वि० २ भक्ष्य ३ अभक्ष्य ४
दुर्भक्ष्य ५ भक्षणीय ६ अभक्षणीय ७ भक्षक भा० ८ भक्षण.

४३६ भा० प्रकाशणे ना०१ प्रभा भा० २ दुंदुभी ३ भानु ४ प्रभात भा०
(नक्षत्र)

४३७ भाष. (अ) बोलणे भू०१ भाषित २ संभाषित वि० ३ भाष्य ४ बहु-
भाषी ना० ५ भाषा ६ परिभाषा ७ भाषण - दुर्भाषण ९ सभाष
ण १० संभाषण यावरून माकृत भाषित.

४३८ भास. (ऋ) प्रकाशणे भू०१ भासित २ आभासित वि० ३ भास
मान ४ भास्वर ५ भास्कर ६ भासक ना० ७ भास्कर - भास ९
आभास १० विभास भा० ११ भासन.

४३९ भिद्. (इर) विदारण करणे भू०१ भिन्न २ अभिन्न ३ उद्भिन्न ४ उ

दिदवि० १ भिदुर २ भिन ७ भेदक ८ भेद्य ९ भेदनाय १० भिने
 व ११ भमेद्य १२ सुभेद्य १३ भेदी. ना० १४ भिति (भीत) १५ भेद
 १६ भभेद १७ अभेद १८ भिदा भा० १९ भेदन.

४४० भिषज्. चिकित्सा ह्य० औषधदेणे ना० १ भिषक (वैद्य) २
 भेषज (औषध) ३ भेषज्य (औषध) ४ भेषज्य (वैद्यक्रिया)

४४१ भिक्षु. (अ) भिक्षामागणे वि० १ भिक्षु २ भिक्षुक ना० ३ भिक्षा
 ४ दुर्भिक्ष (महांगारि) ५ सुभिक्ष (संवंगारि)

४४२ (जी) भी. भिणे, भयपालणे भू० १ भीत. वि० २ भाषणा ३ भिषय
 ४ समय ५ प्रयानक ६ भीरु ७ भयंकर ८ भीमत्स ना० ९ भीष्म १०
 भीम ११ भीति १२ भय १३ अभय

४४३ भुज्. (ओ) बंकटे होणे ना० १ भुजंगम २ भुजंग (सर्प) वि० ३ भु
 ग.

४४४ भुज्. (अ) पालन, उपभोग, करणे भू० १ भुक्त २ अभुक्त वि० ३
 भोज्य ४ अभोज्य ५ भोक्ता ६ भोगी ७ भोग्य ८ अभोग्य ९ भुजि
 व्य १० भुजिष्या ११ भुंजान ना० १२ भोग १३ संभोग १४ उपभोग
 १५ भोजन १६ भुज (बाहु)

४४५ भू. होणे भू० १ भूत २ अभूत ३ उद्भूत ४ अनुभूत ५ आवि
 भूत ६ संभूत ७ पराभूत ८ अभिभूत ९ परिभूत १० प्रभूत ११
 भावित. १२ संभावित वि० १३ भूम्भु. १४ भव्य १५ भावितव्य १६ अ

इत १७ भावी १८ संभवी १९ संभाव्य २० अनुभाविक २१ अनुभवि
 २२ सात्त्विक २३ निरनुभव २४ विष्णु २५ भावुक २६ सविष्णु २७
 असंभवि २८ विभावनीय २९ भाव्यमान ३० सविष्य ना० ३१
 भाव ३२ परमू ३३ अभाव ३४ प्रभाव ३५ प्रभव ३६ पराभव ३७
 अनुभव ३८ संभव ३९ अनुभूति ४० आविर्भाव ४१ विभव ४२
 भवन ४३ भावना ४४ संभावना ४५ अभिभव ४६ अनुभाव
 ४७ परिभव ४८ परिभाव ४९ वैभव ५० मूभिः ५१ भुवन ५२ मू
 (पृथ्वी) वि० ५३ मूष्य.

४४६ मूषू. (अ) अलंकार करणें, शोभविणें. मू० १ मूषित २ ससूषि
 त वि० ३ मूषक. ४ मूषित. ना० ५ मूषा ६ मूषण.

४४७ मू. (अ) भरण, पोषण, करणें मू० १ मृत २ संमृत ना० ३ मृ
 त्यु ४ मृतक ५ मृती (जेतन) मा० ६ भरण.

४४८ (डु) मू. (अ) धारण पोषण करणें ना० १ भार २ अभ्र ३ आ
 भरण (अलंकार) ४ संभार ५ भर्त्ता ६ भृंग ७ भृंगार (सोन्हा
 ची झारी) ८ भार्या ९ भारती (बाबा) यावरून प्राकृत आभा
 शी, भारी, आभार.

४४९ मूज. (ई) भाजणें मू० १ भजित मा० २ भर्जन नामभर्ग (का
 मादिजाणें जाळिले तो)

४५० मूयू. (उ) भ्रमण करणें मू० १ भ्रमित ना० २ भ्रमर मा० ३ भ्रमण

४ परिश्रमण.

४५१ अमृ. (उ) स्थिर न राहाणे भू० १ अज्ञात २ अमित वि० ३ अमित ४
आमक ५ अमी ना० ६ अम ७ विश्रम ८ परिश्रम ९ संश्रम.

४५२ अज (ओ) आमर्दनं मर्दनकरणे ना० १ प्रसजन (वापू)

४५३ असज. पाकार्य भृगु (पर्वताचा तुटलेला कडा)

४५४ अंश. (अ) खाली पडणे भू० १ अंश २ अंशित ना० ३ अंश ४ अप
अंश भा० ५ अंशान.

म.

४५५ मकू. (इ) शोभार्थ ना० १ सुकृत.

४५६ मख. (अ) जाणे, हालणे ना० १ मख (पक्ष)

४५७ मग. (इ) मंडण, शोभा, करणे, ना० १ मंगल.

४५८ मचू. (इ) धारणकरणे ना० १ मंचक

४५९ मज. (इ) धनिकरणे वि० १ मंडुल. मंजु.

४६० मट. (अ) राहाणे ना० १ मट याव० प्रा० मठी

४६१ मड (इ) अलंकृत करणे, शोभविणे. भू० १ मंडित. ना० २ मंडल (त
मा) ३ मंडप ४ मंडली ५ मंडलाग्र (तळवार) ६ मंड (मठा) भा०
५ मंडना ६ मंडन.

४६२ मंत्र. (इ) मसलत करणे भू० १ आमंत्रित २ निमंत्रित वि० ३ मंत्री.
ना० ४ मंत्र (मसलत) भा० ५ आमंत्रण ६ निमंत्रण (आपश्यक)

४६३ मथ्. (अ) क्लेशहेणे भू०१मथिन भा०२मथन.

४६४ मथ्. (अ) घुसङ्गणे ना०१ मथ (मथ्या) भा०२मथन यावस्त
याकृत मथणी.

४६५ मद्. (इ) स्तुति आनंद करणे ना०१ मंदार (कल्यवस्त)

४६६ मद्. (ई) हर्ष हांणे भू०१मन २ममन ३उन्मत्त. वि०४मादक
५मद्यपी ६उच्चादक ना०७मदिरा ८मर् ९मद्य १०मदन ११
प्रमाद १२प्रमदा (स्त्री) १३मद्र. (देशविशेष) भा०१४उच्चा
दन.

४६७ मन्. (अ) ज्ञान हांणे, मनन करणे. भू०१संमत २अनुमत ३
अभिमत वि०४मात्य ना०५मन ६मति ७मुनि ८मत्त इति
मत १०मीमांसा ११संमति १२अनुमति भा०१३मनत्र.

४६८ मय्. (अ) गत्यर्थ. ना०१मयूर.

४६९ मल्ल. (अ) धारण करणे ना०१मल (जेदी) २मल्लिका (मोगरी)

४७० मल. (अ) धारण करणे वि०१मल्लीन २विमल ३निर्मल ४अ
मल ना०५मल ६परिमल.

४७१ मश. (अ) शब्द करणे ना०१मक्षिका (मापी) २माक्षिक (मध)

४७२ मसू. (ई) परिणामार्थ ना०१मस्त २मस्तक ३मसि ४मसूर वि०
५मसृण (औलं)

४७४ (हु) मस्त्र. (ओ) सच्छ, पवित्र हांणे, बुडीमारणे, (मज्ज) भू०

१मग्न २निमग्न ३प्रखिल ना० ४मज्जाभा० ५मज्जन ६म

४७५महू. (अ) सामदेणें वि० १महत् २महान ना० ३मही (पृथ्वी)

४७६मा. (ङ्) मापणें, वजन करणें, धनिकरणें भू० १मित २अमित

३निर्मित ४परिमित ५अनुमित ६जनीत वि० ७समान ८उत्त

मेय ९निरूपम १०प्रमाणिक ११अप्रमाणिक १२अप्रतिम १३

प्रमेय ना० १४मान १५प्रमाण. १६विमान १७प्रतिमा १८उपमा

१९परिमाण २०अनुमिति. २१अनुमान २२उपमान २३माता

२४समा (वर्ष) २५माष्य २६उन्मान (तोळणें) २७मेरु:

४७७मानू. (अ) सच्चानंदेणें पूजाकरणें. भू० १मानित २समानित ३

अवमानित. वि० ४मान्य ५अमान्य ६मानी ७अभिमानी ८

तुरभिमानी ९निरभिमानी ना० १०माता ११अभिमाता १२दुर

भिमानी १३मान १४अवमान १५समान भा० १६समानन १७

मात्रा.

४७८मार्ग. (अ) शोधणें ना० १मार्गण. (बाण) वि० २मार्गिन.

४७९मार्ज. (अ) धनिकरणें ना० १मार्जार.

४८० (अ) मिदू. (आ) स्नेहार्थ ना० १मेदिना २मेद वि० ३मेदुर (वार)

४८१मिल. (अ) संयोग पावणें भू० १मिलित २संलित वि० ३दुर्भिव

भा० ४मेलन ५संमेलन ना० ६मैला (तोळी)

४८२ मिश्र. संपर्क होणें, एकत्र करणें भू० १ मिश्रित २ संमिश्र.
वि० ३ मिश्र भा० ४ मिश्रण ५ संमिश्रण ना० ६ मिश्रणेया (वदि
शेष)

४८३ मिश्र. (उ) ग्रहण करणें वि० १ मिश्र.

४८४ मिश्र. (अ) स्पर्श करणें, टक्करणें, खेळणें ना० १ भेष (भेंडा)

४८५ मिश्र. (अ) सेवन करणें ना० १ भेष :

४८६ मी. (इ) हिंसा करणें ना० १ मीन (मासा) २ मीन केतन.

४८७ मी. (अ) मिचकावणे. भा० १ मीलन २ संमीलन ३ उन्मीलन.

४८८ मुच. (ल) प्रमोचन ह्म० सोडणें, मुक्त करणें भू० १ मुक्त २ विमुक्त
३ मोचन वि० ४ मुमुक्त ना० ५ मोक्ष ६ मुक्ति भा० ७ मोचन ८
प्रमोचन ९ मोक्षण वि० १० मुकुट ११ मुकुल.

४८९ मुद्. (अ) मर्दन करणें. यापासून श्राकृत मुद करणें.

४९० मुद्. (इ) पवित्र होणें, कापणें. भू० १ मुंडित. वि० २ मुंडी ना० ३ मुं-
डी (संन्यासी) भा० ४ मुंडन.

४९१ मुद्. (अ) हर्ष होणें भू० १ मुदित २ मोदित ३ अलुमोदित. वि० ४
मोदक ना० ५ कुमुद ६ प्रमोद ७ आमोद.

४९२ मुद्. (अ) मिसळणें ना० १ अलुमोदन.

४९३ मुर्छ. (आ) मोहपावणें समुन्नावि भू० १ मूर्च्छित ना० २ मूर्चि ३ मूर्-
च्छा (मूर्च्छना भा० ५ मूर्च्छन ५ संमूर्च्छन वि० ६ मूर्च्छा

७ मूर्ति.

४९४ सुषु. (अ) चोरीकरणे भू० १ मुषित ना० २ मूषक (चोर)

४९५ सुसु. (अ) खंडनकरणे (कांडणे) ना० १ सुसल वि० २ सुसल.

४९६ मूह. (अ) चित्त भ्रमहोणे भू० १ मोहिन २ संमोहिव. वि० १ मूह
४ मुग्ध ५ मूर्ख ना० ६ सुग्धा (स्त्री) ७ मोह ८ मोहन ९ मू
र्धा.४९७ सूत्र. प्रसव वर्णने पाद्यकरणे, लब्धीकरणे ना० १ सूत्र वि०
२ सूत्रिन.४९८ मूल. (अ) बळकट होणे, रोवणे भू० १ उन्मूलित वि० २ निमूल ना०
३ मूल. भा० ४ उन्मूलन.४९९ मूष (अ) चोरीकरणे भू० १ मूषित ना० २ मूषक (चोर) ३ मूषी
(मूस)५०० मृ. (इ.) मरणे (मर, मार) भू० १ मृव वि० २ मारक ना० ३ अम
र (देव) ४ मारुव, ५ मृत्यु. ६ अपमृत्यु ७ अमर ८ अमृत ९ मर्त्य
भा० १० मरण ११ मारण.५०१ मृग. (अ) अन्वेषण हा शोधकरणे. वि० १ मृग्य. ना० २ मृग (हिर
ण) ३ मृगनाभि. (कस्तूरी मृग) ४ मृगमद (कस्तूरी) ५ मृगया
(शीकार) ६ मार्ग ७ समार्ग ८ कुमार्ग.

५०२ मूर्ज. (इ.) पवित्र, सच्च, करणे भू० १ संमार्जित ना० २ मार्जन.

३संमार्जन ४परिमार्जन ५संमार्जनी (केरसूणी) मार्जारभा०

मार्हिः

५०३ मृदू. (अ) नृणकरणे, तुच्छकरणे, १मू० १ उपमर्दिन २मर्दिन वि०

३मृदु. ना० ४उपमर्द ५संमर्द भा० ६उपमर्दन ७मर्दन ८संमर्दन.

५०४ मृदू. (अ) सखदेणे ना० १ मृदः (सखदेणारा व महादेव) वि० २ मृदित.

५०५ मृशू. (अ) आमर्शन ह्यण० जाणणे ना० १ परामर्श २विमर्श भा० ३विमर्शन.

५०६ मे. (इ) अदसा बदस करणे ना० १ विनिमय.

५०७ मेधू. (ऊ) तरितसमजणे वि० १ मेधावी २मेधि (मेदी) ना० ३मेध्य ४अमेध्य ५दुर्मेध्य ६मेधा (बुद्धि).

५०८ मुंछु (अ) अशब्द, असाह बोलणे ना० १ मुंछ.

५०९ स्ने. हर्षसायं ह्यणजे भातु क्षय होणे (स्यन होणे) वि० १ स्ना न ना० २स्नानि भा० ३स्नानता.

य.

५१० यजू. (अ) यज्ञ, हवन देव पूजा, शन करणे वि० १ याजक २यजमान ३यश ४यज्ञा ५याजी ६याज्ञिक ना० ७याग ८यज्ञ ९ययाग १०कृत्तिज भा० ११यजन १२याजन.

५११ यत्. (ई) मयत्करणे ना० १ आयन (घर) २ यति ३ यत् ४ यत्
न ना० ५ यत्न वि० ६ आयन (बां) ७ आयन (स्वाधीन)

५१२ यत्. (इ) संकुचितकरणे भू० १ यत्न २ नियन्त्रित वि० ३ यत्न ना०
४ यत्न ना० ५ यत्न (दाबूनपरणे)

५१३ यम्. (अ) स्वाधीनकरणे भू० १ नियन २ संयत ३ उद्यत ४ नियति
न वि० ५ संयमी ६ नियन्ता ७ नियामिक ८ नियम्य ना० ९ यम १०
यती (संन्यासी) ११ नियम १२ उद्यम १३ संयम १४ उपयम भा०
१५ नियमन १६ संयमन १७ उपयमन.

५१४ यम्. (अ) वेष्टितकरणे व० ३ उपरमार्थक ना० ४ आयता (उत्तरकाय)
३ आयाम ४ आयाम

५१५ यस्. (उ) मयत्करणे वि० १ यसा ना० २ आवास ३ यसा.

५१६ यस्. (अ) पूजाकरणे, सन्मानदणे ना० १ यस्त २ यक्षिणी.

५१७ या. जाणे, पावणे भू० १ अमुयात २ नियान ३ आयात ४ मयात.
वि० ५ अमुयाती. (मागूनजाणारा) ना० ६ यातना ७ याम (ग्रह
र) ८ यामि (बहिष्ण) ९ यामिनि (रात्र) १० यान (कोणतेही वाहन)
११ उद्यान (बाग) भा० १२ मयाण १३ उद्यापन १४ निर्याण १५ या
वा.

५१८ (टु) याच्. (ऊ) याचना करणे (मागणे) भू० १ अयाचित २ या
चित वि० ३ याचक ना० ४ याचना ५ याच्ना.

५११ यु. (अ) बंधनकरणे ना०१ युति १अयुत

५२० यु. मिश्र, पृथक्, करणें. मू०१ युत २ युक्त ना०१ यव (जव) ४ यो
व (बोकड बांधण्याची सोरी)

५२१ युज्. (अ) समाधी नावणें (विनवनीचा निरोध करणें) ची०१ यो
गी २ योग्य ना०१ योग.

५२२ युज्. (इर) संयोगकरणें मू०१ युक्त २ मयुक्त ३ संयुक्त ४ वियुक्त ५ स
युक्त ६ उक्त ७ उपयुक्त ८ अभियुक्त वि०१ योजक १० वियोज
क ११ संयोजक १२ संयोगी १३ वियोगी १४ उद्योगी १५ उपयोगी.
ना०१ युग्म १७ योग १८ प्रयोग १९ संयोग २० वियोग २१ उद्यो
ग २२ उपयोग २३ प्रयोजन २४ कुयोग २५ कृयोग २६ अभियो
ग २७ वियोग २८ योजना. म्मा०२१ संयोजन.

५२३ युज्. (अ) संयमन करणें, आरोक्ष्यांत देवणें. मू०१ नियोजित
२ नियुक्त वि०१ नियोजक ना०४ नियोग (आज्ञा, गौण विवाह प्र
कार) म्मा०५ नियोजन.

५२४ युध्. (अ) संग्रहार्हणजें सुध्द करणें मू०१ योधित वि०२
सुध्द २ योधा ना०४ सुध्द ५ आयुध ६ आयोधन.

५२५ युध्. (अ) सेवा (चाकरी) करणें ना०१ योषा (स्त्री) २ योधित
(स्त्री) ३ योषिता.

५२६ रच्. रचनाकरणे भू० १ विरचित ना० २ रचना.

५२७ रंज्. (अ) रंगवर्णे (रक् रंग) भू० १ रंजित वि० २ रक्त ३ आरक्त ४
अनुरक्त ५ विरक्त ६ उपरक्त ७ रंजक ८ विरागा ९ अनुरंजक ना०
१० अनुराग ११ राग १२ उपराग (३ रंजक) १३ रजक १४ रजत १५
रं १६ रक्त भा० १७ रंजन. १८ अभिरंजन १९ रंजन.

५२८ रण्. (अ) शब्द, नाद, ध्वनि, करणे ना० १ रण २ रणत्कार

५२९ रद्. (अ) भेद करणे कोडणे. ना० १ रदन २ रद ३ रदनछद.

५३० रपू. (अ) व्यक्तवागार्थ ना० १ रिपु (शत्रु)

५३१ रभ्. (द) नाद, ध्वनि, करणे ना० १ रंभा.

५३२ रम्. (अ) आरंभ करणे भू० १ आरब्ध २ मारब्ध वि० ३ आरम्भ
माण ना० ४ मारब्ध ५ आरंभ ६ मारंभ ७ समारंभ ८ संरंभ.
भा० ९ संरंभण.

५३३ रम्. (अ) रागस्यार्थ. ना० १ रमस (वेग).

५३४ रम्. (उ) क्रीडा करणे (खेळणे) भू० १ रत २ अनुरत ३ उपरत वि०
४ रमण ५ रमणीय ६ रम्य ना० ७ कुरत ८ राम ९ रासा १० रमण
११ आराम १२ विराम १३ रति १४ उपरम १५ उपरति ना० १६ रत १७ रय
१८ रमणा (स्त्री)

५३५ रय्. (अ) गति, वेग. ना० १ रयः (वेग).

५३६ रय्. (अ) सव्यार्थ ना० १ रयाना (दोरी)

५३० रसू. रुचि चेणं वि० १ रसिक २ अरसिक ३ विरस ४ सरस
 ५ नीरस ६ स्वरस ना० ७ रस (रुचि) ८ रसना (जीभ) ९ रस
 झा १० रसा भा० ११ स्वारस्य १२ रसन.

५३१ रहु. (अ) त्यागकरणे मू० १ रहित.

५३२ रहु. (इ) गति अर्थे ना० १ रहस्य (वेग)

५३३ रसू. (अ) रक्षणकरणे मू० १ रक्षित २ संरक्षित ३ अरक्षित वि०
 ४ रक्षक ५ रक्ष्य ६ रक्षिता ७ परिरक्षणीय ना० ८ रसा ९ राक्षस
 (रक्षस्यस्मादिति) भा० १० रक्षण ११ संरक्षण १२ परिरक्षणा.

५३४ रंधू. (अ) हिंसार्थे ना० १ रंध (छाद्र) वि० २ रंधित.

५३५ राजू. (क) मकाशणे मू० १ विराजित ना० २ राज्य ३ राजा ४ स्वरा:

५३६ राधू. (अ) वादणे, वृद्धिपात्रणे मू० १ आराधित वि० २ आराध्य
 ३ आराधनीय ना० ४ आराधना ५ समाराधना भा० ६ आरा
 धन.

५३७ राधू. (अ) परिपूर्णकरणे वि० १ अणुपायी ना० २ अपराध ३ राहान
 (सिद्धान्त) ४ राध (वैशाखमास)

५३८ रासू. (क) शब्दकर्णे ना० १ रासस (गादव)

५३९ री. जाणे ना० १ रेणु २ वसरेणु ३ रेत ४ रेणु ५ रिति.

५४० रिरसू. (अ) रेतार्थे ना० १ रेतवि० २ रेतित भा० ३ रेतवन:

५४१ रिरसू. (इ) रांगणे भा० १ शिंगण यावरून प्राकृत रांगणे.

- ५४९ रिचु. (इर) रिक्तमं होषेणं भू० १ रिक्त २ अतिरिक्त ३ रेचित वि०
४ रेचक ना० ५ अतिरेक ६ व्यतिरेक भा० ७ रेचन न विरेच
न.
- ५५० रिफु. (अ) निंदा हिंसा, करणें, ना० १ रेफ (रकार व्यंजन) २ दि
रेफ (असर)
- ५५१ रिषु. (अ) दुखवणे ना० १ रेषा २ सिष्टं (कल्याण)
- ५५२ री. (इ.) जाणें भा० १ राणं (सब लेखें)
- ५५३ रु शब्दकरणे (रघु, राघु) ना० १ रोक (छाद्र) २ रावण ३
रव या पासून प्राकृत आरवणे, आरडणें वि० ४ रवण.
- ५५४ रु (इ.) गति अर्थ ना० १ रवि (सूर्य)
- ५५५ रुचु. (अ) प्रकाशणें, संतुष्टकरणें वि० १ रुच्य २ रुचिर (संदर)
ना० ३ रुचि ४ रुद्ध (कांति) ५ अरोचक.
- ५५६ रुजु. (ओ) भंग व दुःख होणें. भू० १ रुग्ण वि० २ रोगा ३ निरोगी
ना० ४ रोग भा० ५ आरोग्य ६ आरोग्यता ७ रोचि (कांति)
- ५५७ रुदु. (इर) रुडणें भू० १ रुदिन २ रोदित भा० ३ रोदन ना० ४ रोद
सी (स्वर्ग पृथ्वी) ५ रुद्र वि० ६ रोद्र (भयकर)
- ५५८ रुधु. (इर) प्रतिवधकरणें. भू० १ रुद्ध २ निरुद्ध ३ विरुद्ध ४ अ
विरुद्ध वि० ५ रोधक ६ विरोधी ना० ७ रोध ८ अवरोध ९ नि
रोध १० विरोध ११ उपरोध १२ रुधिर १३ अनुरोध.

५५१ रुष. (उ) स्थापणे भू० १ आरोपित वि० २ आरोप्य ३ आरोपक ४ आ
रोपी ना० ५ आरोप ६ रोप भा० ७ आरोपण ८ रोपण.

५६० रुष. (अ) हिंसार्थ वि० १ रुरात् (वाईद भाषण)

५६१ रुष. (अ) रागे मरणे भू० १ रुष्ट वि० २ रोषा. ना० ३ रोष.

५६२ रुष्ट. (अ) बीजापासून उत्पन्न होणे, मसिद्ध होणे भू०

१ रुष्ट ना० ३ मरोह ४ रुष्टि ५ आरोह भा० ६ आरोहण ७
अवरोहण. ना० ८ रोम (लंब)

५६३ रूप. रूपदेणे, विस्तार, निरूपण, करणे वि० १ सरूप २ अरु
रूप (सारखे) ३ विरूप ४ सरूप ५ करूप ना० ६ रूपक ७ रूप
८ रूप्य (रुपे) भा० ९ निरूपण.

५६४ रुक्ष. कठोर अस्निग्ध होणे वि० १ रुक्ष (मारुत रुक्ष)

५६५ रेष. (अ) अस्पष्ट ध्वनि करणे वापासून मारुत रेंकणे.

५६६ रे. गत्यर्थ ना० १ राका (पौर्णिमा)

स.

५६७ लघु. (ए) सन्निध असणे भू० १ लप् २ संलग्न ना० ३ लग्न (आ
मीन)

५६८ लघु. (इ) जाणे, अन्न नखाणे भू० १ लघ् २ लघित ३ लघित वि० ३ उ
लघ्य ४ उलघनीय भा० ५ लघन ६ उलघन ना० ७ लघु भा०

लघनी. ८ लघन.

५६१ लडू. (अ) लातन करणें यावरून माकत लाड करणें.

५७० लघू. (अ) स्पष्टबोधणें भू० १ विलपित ना० २ आलाप ३ मलाप ४ वि
लाप ५ ० ५ लंबन

५७१ लवू. (इ) लोवणें भू० १ लंबिन २ विलंबिन ३ अवलंबिन ४ आलंबि
त वि० ५ अवलंब्य ६ लंबक ना० ७ विलंब ८ अवलंब ९ लंबक (आंदोल) १० ० १० अवलंबन.

५७२ लघू. (अ) मास होणें भू० १ लब्ध २ उपलब्ध वि० ३ लभ्य ४ उपल
भ्य ५ अलभ्य ६ उपलभ्यमान ७ सुलभ ८ दुर्लभ ना० ९ लाभ १०
लब्धि ११ उपलब्धि १२ अन्नालब्ध १३ हिंसा (इच्छा)

५७३ लडू. (अ) विलास, लाडिकपणा, करणें भू० १ लालित २ उपलालित
ना० ३ ललना वि० ४ ललना ५ ललित (सुंदर) ६ ललाट.

५७४ लल. इच्छार्थ ना० १ लाला (लाळ)

५७५ लघू. (अ) इच्छिणें भू० १ अभिलाषित २ अभिलषित वि० ३ अभिला
षी ना० ४ अभिलाष.

५७६ लसू. (अ) मकाशणें, कीडाकरणें भू० १ विलसित २ उलसित ३ ल-
सित वि० ४ विनासी ५ उल्लासी ६ लास्य (उल्लंघित) ७ लासिक
(नांवणारी) ना० ८ उल्लास ९ विलास १० विलसन ११ आलस्य.

५७७ (ओ) लज्जू. (ई) लाजणें भू० १ लज्जित वि० २ लज्ज
३ निर्लज्ज ना० ४ लज्जा.

५०८ लक्ष्. (अ) पाहाणें व चिन्ह करणें मू० १ लक्षित वि० २ विलक्षण ३ स
लक्षण ४ लाक्षणिक ५ संलक्षणिक ना० ६ लक्ष्य ७ लक्ष ८ अलुल
क्ष्य ९ दुर्लक्ष्य १० दुर्लक्ष ११ लक्षण १२ संलक्षण १३ अवलक्षण १४ ल
क्ष (चिन्ह) १५ लक्ष्मी १६ लाक्षा १७ लक्ष्मि (सीख) १८ लक्ष्मीवान्.

५०९ ला. घेणे अर्थ ना० १ लोला वि० २ लोहक (अस्पृश्यबोलणारा)

५१० लाहू. (र) चिन्ह करणें मू० १ लांछित ना० २ लांछन.

५११ लिख. (अ) लिहिणें मू० १ लिखित २ लेखित वि० ३ लेखक ना०
४ लेखनी ५ लेख ६ उल्लेख भा० ७ लेखन ८ उल्लिखन (कोर
णें) ९ लेखा.

५१२ लिगू. (इ) जाणें मू० १ आलिंगित ना० २ लांगलं (नांगराचा फाव) ३ लां
गली (नारळीचें झाड) ४ लिंग भा० ५ आलिंगन.

५१३ लिपू. (अ) सारबणें वाढवणें मू० १ लिप्त २ विलिप्त ३ अलिप्त वि०
४ निर्लिप्त ना० ५ लेप ६ विलेप ७ उपलेप भा० ८ लेपन ९ विलेपन
१० अहुलेपन ना० ११ लिपि (लिहिबेले असर) १२ लिपी.

५१४ लिशू. (अ) कमी होणें ना० १ लेश (कणा) २ कुल्लिषा (वज्र)

५१५ लिहू. (अ) स्वाद घेणें, चादणें वि० १ लेह्य ना० २ लेह ३ अवलेह मू०
४ लीढ (चादलेले)

५१६ ली. (इ) आलिंगन करणें वि० १ लीन ना० २ लीला.

५१७ ली. मिळून असणें ना० १ लय (चित्त) २ निलय (ग्रह) ३ लय्य.

(ग्रह)

५८८ लुट्. (इ) चोरणें भू० १ लुठित २ लुठन. पापासून प्राकृत कुरणें
लुठारु.

५८९ लुट्. (अ) दबळणें अनेक प्रकारचा विचार करणें भू० १ आनोडित
भा० २ आलोडन (विचार) वि० ३ लोल (चंचल) ना० ४ लुलाप (तेड).

५९० लुप्. (उ) मोह पावणें वि० १ लोलुप.

५९१ लुत्. (ल) नाहिसें करणें भू० १ लुप्त ना० १ लोप भा० ३ विलोपन
४ लोत्स.

५९२ लुभ्. (अ) इच्छिणें भू० १ लब्ध. वि० ३ लोभुष ४ लुब्धक
५ लोभी ६ निलोभी ना० ७ लोभ - निलोभ.

५९३ लृ. (अ) छेदनार्थक ना० १ लविव (कोयती) २ लावः (पक्षीविशेष)
३ लवः ४ लवण (मीठ) भू० ५ लन भा० ६ लवव (छेदन) ७ लृ
ता. लूम (चोंपडी)

५९४ लोक्. (क) पाहाणें भू० १ विलोकित २ अवलोकित ३ अवलोकनी
य ना० ४ लोक ५ आलोक (उजेड) ६ लौकिक भा० ७ विलोकन
८ अवलोकन.

५९५ लोच्. (क) पाहाणें वि० १ लोचन ना० २ लीचन भा० ३ आलोच
ना. ४ पर्यलोचना.

व.

५९६ वगु. (इ) हालणें चालणें ना० १ वंग (कथिल) भा० २ वंगन (वंगण)

वि० ३ वंगित.

५९७ वचु. (अ) बोलणें (उक्क, वक, वाक्क, वाचु.) भू० १ उक्त २ सूक्त ३ वि
गक्षित वि० ४ उचित ५ वक्ष्यमाण ६ वाचक ७ अनिर्वाच्य ८ अनी
वचनीय ९ वक्तव्य १० वाचाट ११ वाचाल १२ विवक्षणीय १३ वा
ग्मी १४ वक्ता ना० १५ वक्त १६ वाचा १७ वाचिक १८ विप्रक्ष १९ उ
क्ति २० उरुक्ति २१ वचन २२ अभिवचन २३ प्रतिवचन २४ निर्वच
न २५ वचन २६ निरुक्ति २७ वाक्य २८ वचा २९ वत्सक ३० वाक्क ३१
वचः

५९८ वंचु. (उ) टकविणें भू० १ वंचित वि० २ वंचक ३ वंचनीय ना० ४ वंच
ना ५ विवंचना ६ वंचुक (कोल्हा)

५९९ वजु. (अ) जाणें ना० १ वज २ वजीव (इंद्र)

६०० वजु. (अ) जाणें ना० १ राजी २ राज (वाण) ३ वंजुल ४ राजः ५ वा
जपेय ६ राजिः ७ राजी.

६०१ वट्ट. (अ) वेदणें ना० १ वट २ वटक (वडा) ३ वटी ४ वाटः ५ वादी.

६०२ वट्ट. (इ) वंदनकरणें भू० १ वंदित वि० २ वंद्य ३ वंदनीय ४ अवंद्य ५
भा० ५ वंदन ६ अभिवंदन ७ वंदारु ८ वंदी ९ वंदा.

६०३ वट्ट. (इ) विभागार्थ ना० १ वंटक (बांटा)

६०४ वट्ट. (अ) बोलणें वि० १ वादी २ प्रतिवादी ३ वाद्य ४ अनुवादक

(८८)

५ निर्वीर्य ६ वदान्य (वक्ता) ना० १ वत्स २ वत्सल ३ वादिन ४ वाचस्प
५ विसंवाद ६ वदन ७ वाद ८ वाद्य ९ विवाद १० अशुवाद ११ अ
पवाद १२ संवाद १३ वादन.

६०५ वधू. (अ) नाडनार्थ ना० १ वध (भारण) वि० २ वध्य ३ वंध्या.

६०६ वनू. (अ) संभक्ति अर्थ. वि० १ वन्य ना० २ वनस्पती ३ वनीप ४ व
न्या ५ वनिता.

६०७ (दु) वपू. बीजसंतान छेदनकरणे, धान्यपेरणे ना० १ वप्ता (व्हा
यी. २ वपन ३ वाप. ४ वपा ५ वपुः ६ वप्र ७ वापी वि० ८ वाप्य.

६०८ (दु) वमू. (अ) ओकणे वि० १ वामक १० २ वमन ३ वामः ४ वामा
५ वमयु ६ वमि.

६०९ वयू. (अ) जाणे वि० १ वयस्क ना० २ वयस् ३ वयस्या ४ वयसः
(कावळा) ५ वयः

६१० वरू. इच्छाकरणे मू० १ वर्यः (श्रेष्ठ) वि० २ वरद ना० ३ वर.

६११ वर्चू. (अ) प्रकाशणे वि० १ वर्चस्वी ना० २ वर्चस्व ३ वर्चः (तेज) ४ व
र्चस्क.

६१२ वर्णी. (अ) वर्णन करणे, रंगविणे मू० १ वर्णित वि० २ वर्णीय ३
अवर्णीय ४ स्तवर्ण ५ विवर्ण ना० ६ वर्णक ७ वर्णी (ब्रह्म
चारी) ८ वर्ण (रंग) ९ स्तवर्ण १० वर्णन

६१३ वलू. (अ) वेदणे, चालणे १ वलय २ आवली ३ वहरी ४ वलि:

५ वसुंरं ६ वसुज ७ वडवाः वसुकी-वक्र. ९ वसुल.

६१४ वसु. (अ) वसुनाकरणं. १०० १ वसुना २ वसुना.

६१५ वसु. (अ) संवरणं ना० १ वसुम (प्रति) २ वसुमा

६१६ वसु. (अ) इच्छा, वासना, परणं, वि० १ वसु २ वसु ३ विवसु
(वेपाम) ४ वसु ५ अवसु ६ आवसु मा० ७ वसुकरण.
ना० ८ वसु ९ वसुशक.

६१७ वसु. (अ) राहाणं वि० १ वासु २ प्रवासी ३ उपवासी ना०
४ वासु ५ वसुति (वसुति) ६ वासु ७ प्रवास ८ आवास ९ नि
वास १० उपवास ११ सहवास १२ संवास मा० १३ उद्वासनना०
१४ अमावास्या १५ वसुव. वासिता १६ वासुकी १७ वसु. वसु
धा १८ वसुत.

६१८ वसु. (अ) आच्छादनकरणं वि० १ विवसु ना० २ वसु ३ उपव-
सु ४ वसुन ५ वास ६ वसुति ७ वसुता ८ वसा ९ वसुत्य १० वा
सित.

६१९ वसु. (अ) स्नेहनद्र० संबंधवेषणं ना० १ वसु २ वसु.

६२० वसु. (अ) वाहनं नेणं (ऊह) (ऊह) १०० १ वसु २ वसु ३ विव-
हित ४ उद्वाहित वि० ५ वाहक ना० ६ वसुति. ७ वसु ८ वसुति
९ वाहन १० उपवाहन ११ विवाह १२ वाह (रेडा) १३ प्रवाह १४
विवाह मा० १५ वसुत १६ संवहन १७ आवाहन वि० १८ वसु.

- ६२१ वक्ष्. (अ) कीधकरणे ना० १ वक्षस्थल २ वक्ष.
 ६२२ वा. वाहणे गंधनेणे ना० वायु २ वात वै. वृ. वि. (पक्षी)
 ६२३ वाक्ष्. (इ) कांस्यार्थकना० १ वंक्षण (मांडयाच्या संधी)
 ६२४ वालू. (इ) इच्छिणे भू० १ वांछित ना० २ सांछा.
 ६२५ वाश. (ऊ) शब्दार्थ ना० १ वाशित (पक्ष्याचा शब्द)
 ६२६ वास्. वास संगंध उत्पन्न करणे ना० १ वास २ सवासे.
 ६२७ वाह. (ऊ) प्रयत्न करणे ना० १ वाहा २ वाहिनी (सेना)
 ६२८ विव्. (इउ) विचार करणे वि० १ विवेकी २ अविवेकी ना० ३ विवेक ४ अविवेकभा० ५ विवेचन.
 ६२९ (ओ) विज्. (ई) मद्यपावणे, पावरणे भू० १ उद्दिप्त वि० २ वेणी ३ विजित (मद्यांस झुंड ही) ४ वेगवान ना० ५ वेग ६ उद्देग.
 ६३० विड. आक्रोशार्थ ना० १ विडः शिडंग ३ विडाल (माजीत) ४ विडेचन.
 ६३१ विथ्. (ऊ) याचनाकरणे ना० १ वीथी (पंक्ति) २ वीथि.
 ६३२ विद्. (अ) जाणणे भू० १ विदित वि० २ विद्वान् ३ विद्यावान् ४ अविद्वान् ५ विद्यावती ६ वैदिक ना० ७ वेद ८ विद्या ९ विद्य १० वेदना ११ विदुः १२ विदुः.
 ६३३ विद्. (अ) असणे वि० १ विद्यमान २ अविद्यमान ३ विदुः.
 ६३४ विद्. (ल) लाभ होणे ना० १ विन (द्रव्य)

६३५ विष्. विधानार्थ वि० १ वेधिन ना० २ वेध.

६३६ विश. (अ) आंतशिरणं मू० १ आविष्ट २ प्रविष्ट ३ निविष्ट ४ उप
विष्ट वि० ५ प्रवेशक ६ प्रवेशनीय ७ उपविष्यमान (वसले
ला) ना० ८ विद् ९ विश्वे १० विश्वा ११ विष्ट १२ प्रवेश १३ प्रस्था-
१४ प्रवेश १५ आवेश १७ अनुप्रवेश १८ निवेश १९ संवेश ना०
२० उपवेशन २१ मायोपवेशन.

६३७ विष्. (ल) व्यापणं ना० १ विष्णु २ विष ३ परिषेव ४ विषुव ५
विष्क ६ वेव ७ परिषेव ८ विष्कर वि० विष्य.

६३८ विष्. (उ) सेवन, धारण, करणं मू० १ वेधिन

६३९ वि. रुद्धी अवगती ना० १ वीणा २ वीचिः ३ वीत ४ वीति
(घोडा)

६४० वृ. (डू.) संसक्ति अर्थ ना० १ वररा (गांधीलमाशी किंवा हं
साची स्त्री)

६४१ वृक. (अ) वेणं अर्थ ना० १ वृक (लांडगा वडंदीर) २ वरकर
(तरुण पशु)

६४२ वीर. पराक्रमी होणं वि० १ निर्वैर २ निर्वीर्य ना० ३ वा
र ४ वीर्य ५ वैरी ६ वैर.

६४३ वी. सादिनादि अर्थ ना० १ वेतन (मुशारी)

६४४ वृ. (अ) स्वीकार करणं, वरणं, (वर-वार) वि० १ वर (अ)

छ. किंवा नवरा) २०पंचर ३ दुर्निवार ४ अनिवार ५ मंचर
 (उत्तम) ना० ६वरण (सेवू) ७ वारण (हत्ती) ८ चरंड (सुप्त
 रोग) ९ वरी १० चरुण ११ वरेण्य १२ वर्म (कवच) १३ वृत्र
 दया १४ वृत्त (डेंख) १५ वृत्त (समूह) १७ वेशवार १८ म
 वर १९ विवर मा० २० विवरण.

६४५ वृ. (अ) आच्छादणें (वर, वार) मू० १ आवृत २ संवृत ३ दुर्
 व ४ निवारित वि० ५ निवारक ६ निवार्य ७ दुर्वार ना० ८
 वरत्रा ९ वरांग (योनि) १० वराह ११ वरूथ १२ वरूथिनी (से
 ज) वा: वरि. १३ आवार (वर्द्ध) १४ मरिवार १५ आवर १६
 संवृति १७ वारि मा० १८ आवरण १९ निवारण २० वारण.

६४६ वृज्. (ई) वर्जणें मू० १ वर्जित २ निवर्जित ३ परिवर्जित वि० ४
 वर्ज्य ५ वर्जनीय ना० ६ वर्गी ७ अपवर्गी मा० ८ वर्जन ९ विव
 र्जन १० परिवर्जन ११ वृजिन (संकट)

६४७ वृत्. (उ) वर्तन करणें मू० १ वृत्त २ प्रवृत्त ३ परावृत्त ४ दुर्वृत्त
 ५ निवृत्त वि० ६ प्रवर्तक ७ निवर्तक ८ आवर्तक ९ व्याव-
 र्त्य १० व्यावर्तनीय ११ निवर्तनीय ना० १२ समवर्ती १३ वर्त
 नी १४ वर्ति १५ वृत्ति संवर्त वि-वृत्तिष्ठा-वर्चुळ वृ
 त समवर्ती (यम) संवर्त वर्तक वर्चुळ वावृत्. १७ वर्तमा
 न आवर्तमान १४ प्र वृत्ति १५ वृत्ति १६ आवृत्ती १७ निवृत्ती

(९३)

१८ अनुवृत्ति १९ व्यावृत्ति २० परावृत्ति २१ वर्त्तन २२ आवृत्ति २३ प्रवृत्ति २४ अनुवृत्ति २५ उद्धर्तन २६ निवृत्ति.

६४८ वृत्. (उ) बोलणें ना० १ वार्ता २ दुर्वार्ता.

६४९ वृधू. (उ) वाढणें मू० १ वृध्य. (वाढलेले) २ वर्धित वि० ३ वर्षक ४ वर्धमान ना० ५ वर्षक ६ वधी ७ वृद्धि - अभिवृद्धि मा०

१ वर्धन १० वर्धापन ११ वर्धाप्य.

६५० वृषू. (उ) शिंपणें, क्लेशादेणें मू० १ वृष्ट ना० २ मारुट् ३ वर्ष ४ वर्षी ५ वर्षीभू ६ वर्षी ७ वृष - वृषा ९ वृषम (बैल) १० वर्षोपल

(गारा) ११ वृषण. १२ वृष्टि १३ अनावृष्टि १४ सूवृष्टि १५ वर्षाव मा० १६ वर्षण १७ अवर्षण.

६५१ वृक्ष. (अ) आच्छादणें ना० १ वृक्ष २ वृक्षमेदी ३ वृक्षरुहा (बेटी)

६५२ वे. (ब) विणणें मू० १ संवीत ना० २ उपवीत ३ यज्ञोपवीत ४ वंसुवाय (रुवेरा, कोष्टा) ५ वाणी ६ वेतसू ७ वेमा व्युति.

६५३ वेणू. (क) वाजिवणें, ग्रहण करणें ना० १ वेणु २ वेणि.

६५४ वेपू. (क) कंपनार्थ ना० १ वेपयु (कंफ) वि० २ वेपथिल

६५५ वेळ. (क) जागें ना० १ वेळ (बलि)

६५६ वेल्. गतिअर्थ. ना० १ वेंला (वेळ, समुद्र मर्यादा) १२ अवेला.

६५७ वेष्ट (अ) गुंडाळणें भू० १ वेष्टित २ आवेष्टित ३ परिवेष्टित भा० वेष्ट
न ५ परिवेष्टन.

६५८ वै श्लेषणार्थ ना० १ वान् (शकफळ) २ वानप्रस्थ.

६५९ व्यथ् (अ) भिणें, वास पावणें. भू० १ व्यथित वि० २ व्यथित ना० ३
वथा.

६६० व्यथ् (अ) मारणें, झोक पाडणें (विध्. वेध्) भू० १ विद्ध २ वेधीत किं
३ निर्वेध ४ वेध्य ५ वेधक ६ वेधी ना० ७ व्याध-वेध भा० वेधन
या पासून प्राकृत विधणें.

६६१ व्यथ्. द्रव्यसर्वर्णें वि० १ व्यथी ना० २ व्यय ३ सद्य.

६६२ व्यथ् (अ) जाणें, नाश पावणें. ना० १ व्यय २ अव्यय.

६६३ वज् (अ) गत्यर्थ ना० १ व्रज्या २ व्रज-नाम (नियम)

६६४ वण्. शरीरास दुखापत होणें, वण होणे ना० १ व्रण

६६५ वत (अ) नियमार्थ ना० १ वात (समूह) २ वात्य.

६६६ (ओ) वृश् (ऊ) छेदन करणे ना० १ वृश्चिक (विंतु) भा० २ वृश्चन किं
३ वृक्का.

६६७ व्हे. (इ) शब्द करणें भा० आक्कान (हाक मारणें)

६६८ व्रीड् (अ) लाजणें भू० १ व्रीडित वि० २ सव्रीड ना० ३ व्रीडा.

श.

६६९ शक्. (इ) संशया, शंका, पावणें भू० १ शंकित २ आशंकित ३ निःशं

किन् वि० ४ सशक्त १५ निःशक्त ना० ६ शंका ७ आशंका - शक्त
(चंद्र)

६७० शक्. (ल) योग्य समर्थ शक्तिमात्र होणें वि० १ शक्त २ आशक्त ३
सशक्त ४ निःशक्त ५ शक्य ६ शक्तिमान् ना० ७ शक्ति (साम
र्थ्य व बर्च)

६७१ शठ्. (अ) ठकविणें ना० १ शठ वि० २ शठित

६७२ शण्. (अ) दानार्थ ना० १ शनैः (हळू हळू) २ शनैस्वर ३ शफर
४ शफरा

६७३ शड्. (ल) क्षीण होणें करणें वि० १ विशद (नीक्षण) ना० २ शत्रु
भा० ३ शत्रुत्व

६७४ शप्. (अ) शाप देणें, वाईट बोलणें, शापय घेणें मू० १ शाप ना० २
शाप ३ शापय ४ शफ (खुर)

६७५ शब्. (अ) गत्यर्थ ना० १ शब्द (प्रवासी घेतलें फराजाचें)

६७६ शब्. (अ) प्रापण करणें ध्वनि होणें करणें मू० १ शब्दित वि० २ र
वण (वाजनिगारा) ३ शब्दिक ४ शब्दायमान ना० ५ शब्द ६ मनि
शब्द (मनिध्वनि)

६७७ शम्. (उ) शांत होणें, मनोनिग्रह करणें वि० १ शांत २ उपशांत ३ शाम
क ना० ४ शाम ५ उपशाम ६ शांति भा० ७ शामन - शामय ८ श
मल ९ शामी १० शाम्या ११ शंब १२ शंबु १३ शंबर १४

(पाण्यांतील सुद्धे)

६७८ शल. (अ) चळणें नाहिंसें होणें वि० १ शल्य ना० १ शल (सल) ३ कु
शल ४ शाली ५ (भाव)

६७९ शल. (अ) जाणें चळणें ना० १ शाला २ शालूर ३ शाल्यली ४ शोबु
५ शालीम ६ लाजालु ७ शालम ८ शालाका ९ वि० विशाला

६८० शबू. (अ) जाणें ना० १ शव २ शावक ३ शिविर.

६८१ शश. (अ) उड्यामारित चळणें ना० १ शश (ससा) २ शिश्व.

६८२ शष्. (अ) दुखवणें ना० १ शष्प (कोमलतृण)

६८३ शंसू. (उ) स्तुतिकरणें भू० १ प्रशंसित वि० २ प्रशस्त ३ प्रशंसक
४ प्रशंसनीय ना० ५ प्रशंसा भा० ६ प्रशंसना.

६८४ शास्त्र. (क) व्यापणें, पसरणें वि० १ शास्त्री (वक्ष) ना० २ शास्त्रा ३
विशास्त्रा ४ (नक्षत्र)

६८५ श्रा. पाकार्य वि० १ श्रित २ श्राण (शिजलेले)

६८६ शासू. (उ) शिकविणें, आज्ञा करणें भू० १ शासित वि० २ शास्ता ना०
३ दुःशासन ४ शास्त्र ५ शिष्य भा० ६ शासन ७ अनुशासन ८ शि
ष्ट.

६८७ शिखू. (द) गलथर्था ना० १ शेखर (तुरा)

६८८ शिघू. (व) आघ्राण ना० १ शीघ्र

६८९ शिजू. (इ) प्रत्यक्ष शब्द वि० १ शिजित २ शिजिनी (पतु व्याची दोरी)

६९० शि. (अ) निशानार्थ ना० १ शिषु (शेगद) २ शिति (पांढरें) ४ शिरा

६९१ शिल. (अ) उंच हति ना० १ शिल २ शिछा ३ शेवल ४

६९२ शिषू (लु) विशेषण अर्थ वि० १ शिष्ट २ विशिष्ट ना० ३ विशोष्य ४ वि
शेष ५ विशेषण ६ विशेषक (लीलक)

६९३ शिषू. (अ) हिंसाकरणें ना० १ शेष (सर्प)

६९४ शिक्ष. (अ) शिक्षणें भू० १ शिक्षित वि० २ शिक्षक भा० ३ शिक्षा

६९५ शी. (हु.) निजणें भू० १ अतिशयित वि० २ शयः (स्वप्न) ४ श
यनीयः ५ शयालु ६ शयित ७ अतिशय ८ शयान ना० ९ शि
खा १० शिफा ११ शीक १२ शेवाल १३ शेप (स्वप्न) १४ शीना १५
शीत, १६ शय्या १७ संशय १८ आशय भा० १९ शयन.

६९६ शीकू. (अ) ना० १ शीकर (उदकबिंदु)

६९७ शील. (अ) विचारमनन करणें भू० १ परिशीलित वि० २ मशी
ल ३ दुःशील ना० ४ शिष्यशास्त्रा ५ शिल्पी (स्ततार) ६ शील
भा० ७ परिशीलन ८ शिल्पः

६९८ शकू. (अ) गमनार्थ वि० १ शकू २ शकू.

६९९ शक. गत्यर्थ ना० १ शक (पोपट)

७०० शक्नु. (अ) शोक करणें वि० १ शोच्य ना० २ शोक ३ अशोक ४ श
कः ५ शक्ति ६ शूद्र.

७०१ (हं) शक्नु (डर) शक, स्वच्छ, करणें वि० १ शक्ति २ शक्तिमान्

३अशौच ४शौच ५आशौच ६शक्त.

७०२ शठ्. (इ) प्रतिपान भा० १ शठ् (संठ) यावत्तु प्राकृत शठ् मर्म

७०३ शठ्. (अ) जाणें ना० १ शठ् (सोड) २ शठ् (पान) (दारुवेदुका)

७०४ शठ्. (अ) पवित्र शोध करणें भू० १ शोधित वि० २ शठ् ३ अश

४ संशठ्. ५ शोधक ६ शोधनीय ना० ७ शठ् (शोध) शोध
भा० ९ शोधन.

७०५ शठ्. (अ) जाणें ना० १ शठ् २ शठ् ३ शठ् भा० ४ शठ्

७०६ शठ्. (अ) प्रकाशणें शोधणें भू० १ शोधित २ शोधित शोधित
न वि० ४ शोधमान ५ शठ् ६ अशठ् भा० ७ शोध भा० ८
शोधन

७०७ शठ्. (अ) देणें ना० १ शठ् (स्त्रीधन, सोल्य, जकान)

७०८ शठ्. (अ) मकणें वाळणें भू० १ शोधित वि० २ शठ् ३ शोधक ना०

३ शठ् (पराक्रम) ४ शोध भा० ५ शोधण ६ संशोधण

७०९ शठ्. पराक्रमार्थ वि० १ शठ् भा० २ शोध.

७१० शठ्. (अ) पोरान दुपणें, भोक वाडणें ना० १ शठ् २ शठ् वि०

३ शठ्.

७११ शठ्. हिंसनार्थ ना० १ शठ् २ शठ् ३ शठ् ४ शठ् ५ शठ् ६ शठ्

७ शठ् ८ शठ् ९ शठ् १० शठ् ११ शठ् १२ शठ्.

७१२ शठ्. (अ) रंगणें जाणें ना० १ शोधित २ शोध ३ शोध.

७११ स्फुट गती अर्थ १शीतं २श्याम ३श्यास ४श्याद ५श्वेत.

७१२ शा तत्करणे निशा (रात्रि) शिशू शूक कुश (दर्श) निशा
त निशित (नीखा)

७१६ अम्र. (उ) यकरणे तपस्याकरणे वि० १आंत २विआंत ३परिआंत
ना० ४अम्र ५आअम्र ६आंति ७विआंति

७१७ अश्रि. (अ) सेवाकरणे (अय) वि० १ आश्रित २निराश्रित ना०
३आश्रय ४श्री ५शिरः ६श्रीर्ष ७अम्र ना० ८श्रवण ९आश्रय.

७१८ अश्रु ऐकणे भू० १अत २संअत वि० ४आश्रय ५अश्रवणीय ५य
हुअत ना० ७श्रोता ८अति (वेद, कर्ण) ९अश्रवण १०श्रुअवा ११
संअव १२श्रोत्रा १३श्रोत्रिय १४उच्चैश्रवा (ब्रह्माश्रव)

७१९ श्लाघ्य. (क) स्तुतिकरणे वि० १श्लाघ्य २अश्लाघ्य ३श्लाघनीय ना०
४श्लाघा (वर्णन स्तुति).

७२० श्लिष्ट. (अ) संरणे भू० १आश्लिष्ट २उपश्लिष्ट ना० ३श्लेष ४आश्ले
प ५उपश्लेष ६विश्लेष ७श्लक्ष्ण ८श्लेषा.

७२१ दुष्प्रो. शिव. गति वृद्धिनाश शोध २श्वययु ३शवा.

७२२ स्मोक. (क) संघानार्थ ना० १श्लोक (अनुष्टुप् छंद)

७२३ श्वस. (अ) श्वासघेणे भू० १विश्वस्त वि० २विश्वसनीय ३अ
विश्वसनीय ४विश्वासी ना० ५श्यासः ६निरवास ७उच्छ्वा

(१००)

स- विश्वास ९ अविश्वास १० श्वसन (पातु) भा० ११ अश्वास
न.

७२४ श्विनू. (आ) वर्ण वाचक वि० १ श्वेत भा० २ श्वेतता
ष.

७२५ षजू. (अ) ग्रहणकरणे ना० १ सक्त २ सप्ति (चोडफ)

७२६ षजू. (अ) संयोगकरणे (संग, संक, सक) भू० १ प्रसंजि
त वि० २ सक्त ३ संसक्त ४ आसक्त ५ निःसक्त ६ प्रस
क्त ७ प्रासंगिक ८ प्रसंजक ९ प्रसज्य १० अह्वर्गगी ११ निः
संग १२ व्यासंगी ना० १३ वंग १४ अनुसंग १५ प्रसंग.

७२७ षट् (अवयवार्थे ना० १ सटा (जटा)

७२८ षप् (उ) दानकरणे, देणे ना० १ षंड (नपुंसक, पौछ) २ षंद.

७२९ षट् (लृ) राहणे, जाणे, खेदपावणे भू० १ आसादित वि० २
सन्न ३ आसन्न ना० ४ सदन ५ आसाद ६ विषाद ७ संसत्
(सप्ता) ८ प्रसाद ९ आसक्ति भा० १० आसादन.

सह (गृह) १ सदः (सप्ता) २ सन्न सत्री. ४

७३० षम्. (अ) विच्छेदन होणे ना० १ समीक (विकळ) २ साम वि०
१ सम २ विषम.

७३१ षर्त्तु. (अ) जाणे ना० १ सर्व.

७३२ षल्. (अ) जाणे ना० १ सहिल (उदक), २ सहकी (राय आंव)

७३३ बसू. स्वभार्यक ना० १ ससनं (यज्ञपशु हिंसा) २ सस्य (धान्य)

७३४ बसू. (अ) जाणे वि० १ सज्ज (नयार) २ सज्जना.

७३५ बहू. (अ) सोसणे, आनंद पावणे वि० १ सहिष्णु २ सत्य ३ असह
४ दुःसह ना० ५ उत्साह ६ सर्व सहा (पृथ्वी) भा० ७ सहन
सहः

७३६ बांतू. (अ) समाधानकरणे भा० १ सांलन.

७३७ बि. (अ) बांधणे ना० १ सेतु (पूल) २ सेना (फौज) ३ सेनानी (से-
नापती)

७३८ बिन्नु. (अ) शिंपडणे (सिक, सेक) मू० १ सिक २ सिंचव ३ अभि-
विक ना० ४ सेक (बालडी) ५ अभिवेक ६ उत्सेक भा० ७ सेच-
न (सेकपात्र)

७३९ बिधू. (उ) पूर्णकरणे, सिद्ध होणे (सिध) वि० १ सिद्ध २ संसिद्ध ३
प्रसिद्ध ४ निषिध्य ५ असिध्य ६ निषेध्य ७ निषेधक ८ अप्रसि-
ध्य ना० ९ सिंध्यि १० प्रसिद्धि ११ संसिद्धि १२ निषेध १३ असि-
ध्यि.

७४० बिबू. (उ) शिवणे मू० १ स्मृत (शिवलेले) २ अतृप्त ३
स्मृती ना० ४ सेवनी (शिंपी)

७४१ पू. प्रेरणार्थ ना० १ सविना २ सूतः (सारथि) ३ सूतः ४ सुपनी :-

वि० ४ सव.

७४२ पू० (इ) प्रसवणे भू० १ प्रसूते वि० २ सूतिका ना० ३ प्रसव भा० ३
प्रसवन ४ सूत (पुत्र) ५ प्रसूति ६ सूताहिंसा ७ सूति.

७४३ पू० (अ) अभियव हा० स्नान ना० १ सव (यज्ञ) २ आसव (मद्य)
आ० ३ सवन ४ सोम.

७४४ पू० (अ) हिंसार्यक ना० १ सूद (सेपाकी)

७४५ वेव्. (क) सेनाकरणे भू० १ मेवित २ निषेवित वि० ३ सेव्य ४ सेवक
५ सेवनीय ना० ६ सेवा आ० ७ सेवन.

७४६ घो. नाशकरणे ना० १ सायक (वाण)

७४७ छभू. (इ) प्रतिबंधकरणे भू० १ संभित २ उत्तंभित वि० ३ संभनीय ना०
४ संभ आ० ५ संभन.

७४८ पू० (अ) स्तनिकरणे (स्त, स्तो, स्तव्) भू० १ संस्तन २ प्रस्तुत (स्तु क
ने सांगिवनेडे) ३ स्तत. वि० ४ स्तत्प ५ स्तावक ना० ६ स्तव ७ स्तो
व ८ स्तनि ९ स्तोता आ० १० स्तवन ११ स्तविपाठक (बंदी) १२ स्तो
न १३ स्तूष (वडा पारगे इ०) १४ स्तुष्ट.

७४९ छत्. (अ) राहणे ना० स्वत्. २ स्थंडिल ३ स्थंडिल (ऊईवरनिजणारा)
४ स्वती.

७५० छा. राहाणे गतिबंधकरणे (दि, स्था, स्थि, था, थि.) भू० १ स्थि
न २ स्थित ३ अनवस्थित ४ उस्थित ५ अनुष्ठित ६ स्थापित -

७ प्रतिष्ठित ८ व्यवस्थित ९ अव्यवस्थित १० प्रस्थापित ११ संस्थापित
 त वि० १२ स्थायी १३ स्थावर १४ स्थिर १५ स्तस्य १६ स्थविष्ठ (अ
 निमंद) १७ आस्थिक १८ उत्पापक १९ उत्पाप्य २० उत्पापनीय २१
 प्रतिष्ठापक २२ स्थापक २३ अस्थास्थ २४ व्यवस्थापक ना० २५
 स्थान २६ संस्थान २७ अधिष्ठान २८ आस्था २९ प्रतिष्ठा ३० उप
 स्थान ३१ उपस्था ३२ व्यवस्था ३३ अवस्था ३४ संस्था ३५ स्तुष्टु ३६ स्मा
 ष्टिला ३७ स्थपति (स्तुतार) ३८ स्थविर ३९ स्थाणु ४० स्थास्तु
 ना० ४१ स्तंभेरमः (हस्थि) ४२ स्थाली ४३ स्थिति ४४ उपस्थिति
 ४५ प्रस्थान ४६ प्रतिष्ठान भा० ४७ उत्पापन ४८ प्रतिष्ठापन ४९
 अभ्युत्थापन ५० अवस्थान ५१ स्थापन ५२ स्थापना ५३ संस्था
 पन ५४ संस्थापना इत्यादि.

७५१ ष्या. शब्द, निर्मल, होणे, मू० १ स्नान २ निष्णात वि० ३ स्निग्ध ४
 स्नातक ना० ५ स्नान.

७५२ ष्याहू. (अ) प्रतिकरणे वि० १ स्नेही २ सस्नेह ना० ३ स्नेह.

७५३ ष्या. प्रसव ऐश्वर्य ना० १ स्तवः (स्तान) स्तु. (पर्वतशिखर)
 २ स्तुत ४ स्तापु (शिरा) ५ स्तुषा (स्तन)

७५४ ष्याहू. वसनकरणे भा० १ स्तुहा २ स्तुही ३ स्तुक् (पत्रपत्र)

७५५ ष्या. (इ) गालन्या गालांत हं सणे. मू० १ विस्मित २ स्मिन वि० ३

सविस्मय ना० ४ विस्मय ५ स्मय भा० ६ विस्मापनः

७५६ धिदू. (अ) स्वाद घेणें वि० १ स्वादिष्ट २ स्वादु ना० ३ स्वाद भा०
आसादन.

७५७ (अ) धिपू. झोपघेणें ना० १ सप्त २ स्वाम ३ स्वप्रकृ ४ स्वाप ५ स्वा
पनेय.

७५८ (अ) धिदू. (आ) घाम घेणें. भू० १ स्वेदित. वि० २ स्वेदक ३ स्वेद
ज ४ स्वेद्य ५ स्वेदनीय ना० ६ स्वेद. भा० ७ स्वेदन
स.

७५९ संकेत. वेच, संकेत, उरविणें. भू० १ संकेतित २ सांकेतित वि०
३ सांकेतिक ना० ४ संकेत

७६० संग्राम. युद्ध करणें ना० १ संग्राम (युद्ध)

७६१ सपदू. (अ) पूजार्थक ना० १ सपर्या

७६२ सदू. (अ) आस्तादनार्थ ना० १ स्वधा (पितर साग)

७६३ सभाजू. (अ) प्रीतिसेवनादि अर्थ भा० १ सभाजन (सागत्यादिसत्कार)

७६४ साधू. (अ) पूर्ण होणें साधणें भू० १ साधित वि० २ साध्य ३ म. सा
ध ४ दुःसाध्य ५ साफ ६ साधक ना० ७ साधन ८
९ प्रसाधन.

७६५ सार. सारांश घेणें वि० १ मिः सार ना० २ सार ३ संसार.

७६६ सस. कृती करणें वि० १ कृती ना० २ ससत भा० ३ सोख्य.

७६७ सूच. नहाडी करणें, कृतविणें भू० १ सूचित वि० २ सूचक ना०

३सूनि ४सूचनाभा० ५सूचन ६सूक्ष्म.

७६-सूत्र वेष्टणं भू० १सूत्रितवि० २सूत्रक ना० ३सूत्र.

७६१सू. जाणें, सरणें, (सर, सार) भू० १प्रसूत २अप्रसूत ३नि
सूत ४अप्रसारित ५सारित ६प्रसारित वि० ७सूणिः = सूतिः
९सूमर, १०प्रसार्य ११प्रसारक १२निःसारक १३संसार १४
सारक १५अप्रसार्यना० १६सरः १७सरक १८सरपा १९सरमा
(कृत्री) २०सरर २१सरणा २२सरणि २३सरित् (नदी) २४सर्व
प (मोहरी) २५सदिल २६सूर्य २७सृगाल (कोल्हा) २८आसा
र (धाससंपात) २९सार ३०संसार ३१संसृति ३२प्रसर ३३
प्रसार ३४आसार ३५कासार ३६अविसार भा० ३७प्रसारण
३८प्रसारण ३९अप्रसारण ४०अप्रसारण ४१निःसरण ४२निः
सारण ४३उत्सारण

७७०सूत्र. (अ) उत्सन्नकरणें, त्यागकरणें (सृष्ट, सर्ज, सर्ग, स्रष्ट, सृज, सर्ज) भू०
१सृष्ट २उत्सृष्ट ३संसृष्ट ४विसर्जित ५विसृष्ट ६उत्सर्जित वि०
७संसर्गि ८विसर्जनीय ९स्रष्टाना० १०सृष्टि ११उपसर्ग १२
निसर्ग (स्वभाव) १३विसर्ग १४सर्ग १५संसर्ग १६उत्सर्ग भा०
१७उत्सर्जन १८विसर्जन.

७७१सूत्र. (रु) जाणें, हालणें भू० १अप्रसर्पित (दूरकेलेने) ना० २सर्प
सर्प ३सर्प ४सर्पि ५सृपाटी भा० ३उपसर्पण = उपसर्प.

ण.

७७२ स्कंद. (इ) जाणें ना० १ स्कंद भाग, कार्तिक सामी) २ स्कंध भा०
३ स्कंदन.

७७३ स्कंध. (उ) रोधकरणें ना० १ विष्कंध

७७४ स्खल. (अ) पडणें भू० १ स्वलित भा० २ स्वलन

७७५ स्तन. धनिहोणें, मेषगर्जनाहोणें वि० १ स्तन्य ना० २ स्तन्य
३ स्तनयितु (मेष) ४ स्तन ५ स्तनंधय. स्तनि.

७७६ स्तंभ. (उ) रोधकरणें भू० १ उत्तंभित वि० २ स्तब्ध ३ उपस्तंभक
४ स्तंभक ना० ५ स्तंभ ६ उपस्तंभ ७ अवस्तंभ ८ विस्तंभ भा० ९ स्तं
भन १० उत्तंभन.

७७७ स्त. (ज) पसरणें आच्छादणें भू० १ विस्तृत २ आस्तृत ३ आ-
स्तोर्ण ४ उपस्तोर्ण ५ विस्तोर्ण वि० ६ सविस्तार. ७ संस्त ८ विस्तार्य
९ इ स्तर ना० १० विस्तर ११ विस्तार १२ निस्तार (निराकरण) १३
आस्तरण १४ परिस्तरण १५ सभास्तर.

७७८ स्तेन. चोरणें (स्तेय) वि० १ स्तेयी (चोरी करणारा) ना० २ स्तेय
३ स्तेन (चोर)

७७९ स्तेय. (इ) पादनार्थक. ना० १ स्त्री (गर्भावापादन करित्येनी)

७८० स्थूल. वादणें वि० १ स्थूल भा० २ स्थौल्य ना० ३ स्थविष्ठ.

७८१ स्पर्ध. (अ) द्वेषकरणें वि० १ स्पर्धी २ प्रतिस्पर्धी ना० ३ स्पर्धा.

७८२ स्पृश. (अ) गृहणार्थं वि० १ स्पृष्ट २ अस्पृष्ट ना० ३ स्पृशः

७८३ स्पृश. (अ) स्पर्शकरणे भू० १ स्पृष्ट २ स्पर्शित वि० ३ स्पृश्य ४ अस्पृश्य ५ स्पृश्यमान ना० ६ स्पर्श ७ संस्पर्श ८ अस्पर्श भा० ९ स्पर्शिन १० स्पृष्टि.

७८४ स्पृह. (अ) लोभघरणे इच्छिणे वि० १ निस्पृह २ सस्पृह. ३ स्पृहणीय ना० ४ स्पृहा

७८५ स्पृह. (अ) कुलणे वि० १ स्फुट २ परिस्फुट ना० ३ स्फोट ४ संस्फोट ५ स्फुटा भा० ६ स्फोटन.

७८६ स्पायु. (ई) वृध्यर्था ना० १ स्फारं (पुष्पक) २ स्फिक् (कुक्षे)

७८७ स्फुर. (अ) स्फुरणयावणे ना० १ स्फूर्ति २ स्फुरण. ३ स्फुल्लिङ्ग ४ स्फुर.

७८८ (इ) ओ. (स्फूर्ज्) (आ) कज्जशब्द ना० १ स्फूर्जक २ स्फूर्जशु. (वज्रशब्द)

७८९ स्फु. स्फुरणदेवणे भू० १ स्फुत २ विस्फुत वि० ३ स्फारक ४ स्फुर्यमाण ५ स्फुरणीय ना० ६ स्फुर (काम) ७ स्फुति ८ विस्फुति ९ विस्फुरण १० अघस्फार.

७९० स्फंद. (उ) जाणे ना० १ स्फंदन (रथ) वि० २ स्फंदनी भा० ३ स्फंद.

७९१ स्फय. (अ) वितर्क ना० १ स्फालः (साला मेहुणा)

७९२ स्फु. जाणे स्रवणे भू० १ स्फुत वि० २ स्फावी ३ स्फावक ना० ४ स्फा

व ५. लवभा ० ६. लावण ७. लवण ८. लवी ९. लुवः १०. लुः (होमपात्र)

७९३ संस. (उ.) संसन द्य ० सेंड होणे ना ० १ संसी भा ० वि ० २ संस

७९४ संस. (अ.) शब्दकरणे ना ० १ संः (स्वर्ग) २ संन ३ संन भू ० ४ सं
नित.

७९५ साद. (अ.) रुचि घेणे भू ० १ सादित २ आसादित वि ० ३ ससाद.
४ निसाद ना ० ५ साद ६ आसाद ७ यावरून प्राकृत सादिष्ट
होते.

७९६ सू. (अ.) शब्द व उपतापार्थ. ना ० १ सरुः (वज्र) २ सार (रोगाच्छ)

ह.

७९७ हत. (अ.) मारणे, जाणे (हनवधू, घन, घान, प) भू ० १ हन
२ आहत ३ व्याहत ४ अभिहत ५ उपहत ६ प्रतिहत ७ अम-
निहत. ८ अव्याहत वि ० ९ हंत १० वध्य ११ घातक १२ घातक १३
हननीय. ना ० १४ हंस १५ हस्त १६ हिम १७ हेति १८ हेमंत. १९ सं-
घात (संकटाय) २० आपात २१ अपघात २२ विघ्न २३ घन २४ उ-
घोषघात २५ परिघ २६ घात २७ आपात २८ अत्याघात २९ निघा-
त भा ० ३० हसन अव्यय ३१ हंत हं.

७९८ हय. (अ.) जाणे ना ० १ हय (घोडा) २ हयन (तुरग्यानी गाडी)

७९९ हय. (अ.) जाणे ना ० १ हय (जांगर) २ हयहय ३ हय्या वि ० ४

हय सर्वोपनाथी. हना अव्यय हि सति.

पात्र)

२ स्वस

७४स

स्वाद

वादिष्ट

तात्त्व)

१ हन

अम-

तक १३

१९सं

२५४

निषा

८)

७४

८०० हसु. (ए) हसणे भू० १ हसित २ उपहसित ३ उपहासित वि० ४ उपहा-
स्य ५ उपहासक ६ उपहसनीय ना० ७ हसनी ८ हसनी (शेगडी)
१० हस्त ११ हस्ती १२ उपहास १३ परिहास (थट्टा) १४ हास्य १५ अट्ट
हास १६ हस्त भा० १७ हसन १८ परिहसन १९ उपहास्यता.

८०१ (ओ) हा. (कोरांरून देणे) वि० १ विहीन २ हीन ना० ३ हासिन ४ हायन (व
र्ष) ५ हासीन ६ निहिका (पाणघोरपड) भा० ७ हीनस् ८ हीनता.

८०२ हि. वृद्धिपाचणे जाणे भू० १ निहित वि० २ विहित ३ संनिहित
४ अव्यवहित ना० ६ हित ७ हिंगुः ८ हिंगुळ ९ हेय १० हेतु ११ अ
नहित १२ अव्यवहित अव्यय ९ हि.

८०३ हिक्. (अ) अव्यक्तशब्द ना० १ हिक्का (उन्चकी)

८०४ हिङ्. (इ) जाणे भा० हिंडन यावरून भा० हिंडणे ना० २ हिंडोर (समु
द्रफेण)

८०५ हिन्. (अ) लीलाकरणे ना० १ हेडि २ हेडा ३ हेडना.

८०६ हिस्. (इ) हिंसाकरणे वि० १ हिंसक २ हिंस ना० ३ सिंहः ४ हिंसा भा०
५ हिंसन.

८०७ हु. हवनकरणे भू० १ हुत वि० २ होता (हवनकरणारा) ना०

३ हवि. ४ हव्यवाहन. ५ होम ६ आहुती ७ होत्र भा० ८ हवन.

८०८ हुल्. (अ) गति आदि अर्थ ना० १ होस (मेवादिउग्नार्थ)

८०९ ह्. (अ) हरणकरणे भू० १ हृत २ आहत ३ पित्त ४ उपसंहृत

(११०)

५ उदाहृत ६ विहृत ७ संहृत ८ अपहृत वि० ९ हती १० हारक ११
महार्य १२ परिहारक १३ विहार्य १४ विहारक १५ परिहार्य १६ परिहा
रक १७ व्यवहारी १८ विहारी. ना० १९ नीहार २० महार २१ हरिण २२
अध्याहार २३ हृत् २४ हृदय वि० २५ हृद्य. २६ उपहार २७ वि
हार २८ संहार २९ महार ३० अपहार ३१ विहार ३२ परिहार ३३ उ
पसंहार ३४ आहार निराहार ३५ हार ३७ प्रतिहार ३८ हरि ३९
हर ना० ४० हरण ४१ निर्हरण.

८१० हृष्ट. (अ.) संतोष होणें मू० १ हृष्ट २ महृष्ट ३ हर्षित ना० ४ हर्ष ५ हि
रण्य.

८११ होड्. (क.) जाणें यावरून मारून छोडी.

८१२ न्हव. (ङ्.) लवविणें ना० १ निन्हव (अविश्वास) २ अपन्हव.

८१३ हस. (अ.) धनिकरणें, अलस होणें वि० १ हस ना० २ हास.

८१४ हाद. (अ.) शब्द करणें ना० १ हद (होह) २ हादिनी.

८१५ ही. राजणें ना० १ ही (लज्जा) बी० २ हीण ३ हीन.

८१६ ह्लाद. (ई.) आनंद पावणें मू० १ आल्हादित वि० २ आल्हादी ३

आल्हादक ना० ४ आल्हाद गा० ५ आल्हादन.

८१७ हे. (व.) बोझावणें मू० १ आहत ना० २ हूवि (हांक) आल्हा
३ आल्हान (बोझावणें)

स.

८१८ क्षण (उ) मारणें, दुःसापन होणें, जाणें, ना० १ क्षिति (नाश) २ सत
३ अंसत ४ क्षण ५ क्षणदा.

८१९ क्षम (अ) सोसणें मू० १ क्षांत वि० २ क्षमी ना० ३ क्षमा ४ क्षानि
५ क्षमा (पृथ्वी)

८२० क्षर (अ) गळणें वि० १ क्षर (नाशवंतः) २ अक्षर ना० ३ अक्षर ४ क्षा
५ नक्षत्र ६ क्षीर मा० ७ क्षरणा.

८२१ क्षल (अ) फाणें मू० १ क्षालित २ प्रक्षालित वि० ३ प्रक्षाल्य मा० ४ क्षा
५ क्षालन.

८२२ क्षि. सय पावणें वि० १ क्षीण २ असय ३ सयी ना० ४ सय ५ क्षीया.

८२३ क्षि. राहाणे ना० १ क्षिति.

८२४ क्षिप (अ) प्रेरणा करणें मू० १ प्रक्षिप्त २ क्षिप्त ३ अक्षिप्त ४ संक्षिप्त
५ उत्क्षिप्त वि० ६ निक्षिप्त ७ क्षेपक ना० ८ क्षिप्रं (त्वरित) ९ क्षपा
१० संक्षेप ११ आक्षेप १२ निक्षेप १३ उत्क्षेप १४ अपक्षेप १५ मक्षे
प १६ निक्षेप मा० १७ अपक्षेपण १८ क्षेपण.

८२५ क्षीब (अ) मसार्थ वि० १ क्षीब २ मत्त.

८२६ क्षु (उ) शब्दार्थक ना० १ क्षवः २ क्षत ३ क्षौम ४ क्षोणी (पृथ्वी)

८२७ क्षु. नेज नार्थ वि० १ क्षुण्त (धारकादलेले शस्त्र)

८२८ क्षु (अ) मूकलागणें वि० १ क्षपित २ क्षधातु ना० ३ क्षुत ४ क्षया.

८३० स्फुट. (अ) खवळणे १००१ सुब्ध २ स्फुटित ३ स्फुटित वि० ४ स्फु
 ५ अस्फुट ६ स्फुटित ७ स्फुटित.

८३१ सुर. (अ) कयणें वि० १ सौर ना० २ स्फुर (चक्रा) ३ सौर (हजाम
 व) ४ स्फुर ५ स्फुर प्र.

ज्ञ.

८३२ ज्ञप्. (अ) प्रार्थना करणे ना० १ विज्ञप्ति २ आज्ञप्ति ३ विज्ञापना भा०
 ४ विज्ञापना.

८३३ ज्ञा. मारणादि अर्थ वि० १ ज्ञप्त २ ज्ञपित.

८३४ ज्ञा. जाणणे १००१ ज्ञात २ अनुज्ञात ३ प्रतिज्ञान वि० ४ ज्ञानी
 ५ ज्ञेय ६ दुर्ज्ञेय ७ सूत्र ८ अज्ञ ९ ज्ञातव्य १० ज्ञापक ११ ज्ञाप्य १२
 ज्ञावा १३ ज्ञात १४ ज्ञानी १५ अज्ञानी १६ अभिज्ञ १७ अनभिज्ञ १८
 ना० १९ प्रज्ञा १९ संज्ञा २० प्रतिज्ञा २१ विज्ञान २२ परिज्ञान २३ ज्ञान.
 २४ ज्ञाः २५ ज्ञावि २६ अनुज्ञा २७ अवज्ञा २८ आज्ञप्त २९ अज्ञान
 ३० अभिज्ञान भा० ३१ ज्ञापन ३२ विज्ञापन.

काशिबाय सर्व हृदंत व इतर रूढ शब्द यांवरून, त्यांचे अप-
 र्ध, त्यांमधून जाहलें, इत्यादि अर्थी, जे प्रत्यय होतात, त्यांस न दित स
 वानाव. अशा मकारने कांहीं शब्द या कोशांत आले आहेत. त्यांचे मु
 ल्य मकार जे प्राकृतांत प्रसिद्ध आहेत, ते स्वामी लिहितो. न दित प्रत्य

य शाला असतां, शब्दांतील प्रथम आणि अन्त्य स्वरासगुण वृद्धी होतात.

प्रत्ययाचे अंतीं व्यंजन असल्यास ते जाते. प्रत्ययशाला ह्यणजेशब्दां तीं अ, ई, असल्यास तीं जातात.

१ याचे मुळगे या अर्थी अण्, यञ्, इत्यादि प्रत्यय होतात इ, अ, ईक्, इय्, हेही होतात. उ० १ पराशराचा पुत्र पाराशर. २ गर्गाचा पुत्र गार्ग्य ३ द्रोणाचा पुत्र द्रोणी ४ दितिचा पुत्र देत्य ५ कुल कुलीन ६ गंगेचा पुत्र गांगेय.

२ तेणेकरून युक्त अशा अर्थी अण् प्रत्यय होतो. उ० १ चित्रा नक्षत्रें करून युक्त जीर्णोणिमा तो चैत्री, तो आहे ज्यामांसांत तो चैत्रमास, वैशाख इत्यादि.

३ तो आहे रेवता ज्याची या अर्थी अण्, यच् उ० १ देव आहे देवता ज्याची ते कर्ष देव २ पित्र, पित्र्य.

४ तो आहे आदि ज्याच्या या अर्थी अण्. उ० १ पंक्ति आहे आदि ज्यास तो पंक्त ग्रंथ.

५ ते जाणतो या अर्थी अण्, इक्, अक्. उ० १ वे व्याकरण व्याकरण जाणतोतो. २ ने व्याधिक. व्यायसास्य जाणतोतो. ३ याज्ञिक यज्ञकर्मजाणतोतो. ४ पौराणिक ५ वैदिक ६ शिस्तक ७ मीमांसक.

६ त्याप्रत पांचलेला या अर्थी ईच् उ० १ पारावारीण २ दोनही तीरां प्रत पांचलेला.

७ त्याच्या आई झालेला किंवा तत्संबंधी या अर्थी यत्, यच्च, त्यक्, इक, अण्, ईय, तच्, त्यप्, उ० १ दिव्य स्वर्गाचे आई झालेला. २ औदीच्य उत्तरेसंबंधी ३ दाक्षिणात्य ४ तात्कालिक ५ सेंधव, सिंधु ह्या राजे समूह यांत झालेले. ६ स्वजातीय ७ पुरातन ८ तत्रत्य.

८ त्याचा विकार या अर्थी अण्, यत्, मय्, उ० १ पायस, पयस, सूक्ष्म सापासून झालेले. २ गव्य, गोह्य ३ गायसंबंधी ४ गोमय (शेण)

९ तो स्वभावाचा या अर्थी अण्, उ० १ तपस् शब्दावरून तापस्.

१० तेणेकरून व्यास या अर्थी मय्, उ० १ सवर्णमय २ तेजोमय.

११ तेणेकरून झाले या अर्थी भिम, उ० १ कृत्रिम, कृति, आणि भिम.

१२ त्याप्रमाणे आवरण करणे या अर्थी इक्, उ० १ धर्म-धार्मिक २ अधर्म-अधार्मिक.

१३ मुख्य होणे या अर्थी इक्, उ० १ सेना-सेनिक

१४ आहे असे मानणे या अर्थी इक्, उ० १ अस्ति-आस्तिक २ नास्ति-नास्तिक.

१५ वाहणे या अर्थी यत्, ईण्, उ० १ धुर (अग्रभाग) धुर्य २ धुर ईण्, धुरीण.

१६ वश होणे या अर्थी यत्, उ० १ वशवश्य.

१७ सापासून झालेला या अर्थी अण्, यत्, उ० १ उरस-ओरस २ उरस्य.

१८ त्याविषयी योग्य अर्थी यत् ७१ समा-सम्य २ सोम (यज्ञ) - सोम्य.

१९ त्याकारणें हित किंवा समर्थ या अर्थी यत् ७१ मस् (नाक) - नस्य-२
योग (घडणें) - योग्य.

२० त्यावेढाई प्रसिद्ध किंवा त्याचा सामी या अर्थी अण्, इक् ७१ पृथि-
पार्थिव. २ सर्वभूमि-सार्वभौम. ३ लोक-लौकिक ४ सर्वलोक-सार्वलौकिक.

२१ त्याविषयी पान्न होणे या अर्थी यत् ७१ दंते-दंत्य. २ पूजा-पूज्य.

२२ त्यावेढाई फिरणें या अर्थी अण्, इक् ७१ पय (मार्ग) - पांय. २ पय-
पथिक.

२३ त्याच्याठाई उपयोगी या अर्थी जु ७१ पय-पाथेय.

२४ तेणेकरून केलेलें या अर्थी इक् ७१ अहत् शब्दाचें रूप अह्-आ-
हिक. २ सांवत्सार-सांवत्सरिक.

२५ त्यासारखें या अर्थी वच् ७१ ब्राह्मण-ब्राह्मणवत्. २ शूद्र-शूद्रवत्.

२६ त्याचा धर्म किंवा स्वभाव या अर्थी ल्, ता, अण्, यञ्, इमा. जु ७१ स्त्री-
स्त्रीत् २ अभिज्ञ-अभिज्ञता. ३ सुवच्-द्यौवन ४ मुनि-मौन ५ जड-जाड्य
६ मूढ-मोढ्य ७ महत्-महिमा.

२७ तें झालें ज्यास या अर्थी इत् ७१ संशय-संशयिव २ मूर्च्छा-मूर्च्छित.

२८ तें आहे परिमाण ज्यास या अर्थी वच् ७१ पत्-पावत् २ तव-तावत्.

२९ नितके आहेत अवयव ज्याचे या अर्थी तयप्, अयच् ७१ पंच-पंचत
य. २ त्रि-त्रिवय. ३ हि-हय. ४ उम-उमय. ५ त्रि-त्रय.

३० नीसंख्या पुरविणे या अर्थी मन्, तीय, अन्, उ० १ पंच-पंचम १ सप्त
सप्तम, २ द्वि-द्वितीय, ३ त्रि-तृतीय, ३ एकादश (अकरा)-एकादश (अ
करावा.)

३१ तें आहे ज्यास या अर्थी, मन् याचेच प्रकार, (१ मात्र, २ वाच) अण्,
विच्, वल्, इन्च्, इच्, इक्, आरक् उ० १ बुद्धि-बुद्धिमाच् २ पच्-पन
वाच् ३ प्रज्ञा-प्राज्ञ, ४ तपस्-तपस्विच्, ५ रजस्-रजस्वला, ६ मल-मलि
न ७ शृंग-शृंगिच् ८ माया-मायिक् ९ वृद्-वृंदाश्क.

३२ सापासून या अर्थी तस्, उ० १ वस्तु-वस्तुतः

३३ त्याच्यावाई या अर्थी त्रिजः, उ० १ सर्व-सर्वत्र, २ अन्य-अन्यत्र.

३४ त्याकाळी या अर्थी दा, उ० १ सर्व-सर्वदा, २ एक-एकदा.

३५ त्या प्रकारें करून या अर्थी थाय्, यस्, था० उ० १ सर्व-सर्वथा १ अन्य
अन्यथा, २ इदम्-इत्थं, ३ किं-कथं, ३ द्वि-द्विधा, ३ बहु-बहुधा.

३६ नीसंख्या कित्येक वेळा घेत लेली या अर्थी शस्, उ० १ बहु-बहुशः
२ शत-शतशः ३ सहस्र-सहस्रशः

३७ अविशये करून या अर्थी इष्टच्, तरां तर, तम्, ईयस् उ० १ वर-व-
रिष्ठ, (याचेच श्रेष्ठ असें रूप होतें) २ स्त-स्ततरां ३ कृष्ण-कृष्णतर ४ श्रे
ष्ठ-श्रेष्ठतमः ५ बल-बलीयस्.

३८ स्त्री या शब्दावरून नहश होणें या अर्थी स्त्रिण असें रूप होतें,
पूर्वीक प्रत्ययांच्या शेवटी किंवा आरंभी, ज, क, ण् असून त्यां

चलोपश्राल्यास शब्दाच्या प्रथम स्वरास वृद्धि होत्ये उ० शिवशब्दाहून
अण् होऊन शैव, असें होतें इत्यादि. पूर्वलि प्रत्ययांत ठक् याचें इक् आ-
णि खञ् याचें इन् अशीं पर्यवसित रूपें लिहितीं आहेत. यास्तव इक्
आणि इन् हे जेथें होतील तेथें आद्य स्वरास वृद्धि होईल

स्त्रीप्रत्ययः

धातूंचरून होणारे कृदंत प्रत्यय जाधातूंचरून होऊन जे
शब्दसिद्ध होतात ते सामान्यतः सांगून नंतर ज्यासिद्ध शब्दां
वरून अनेकार्थी होणारे असे तद्धितही प्रत्यय दाखविले, आ-
तां त्याच शब्दांला स्त्रीत्वाची इच्छा असतां स्त्री प्रत्यय होतात
ते संक्षेपानें सांगतां.

प्रत्यय पर्यव० १ ह्रस्व अकारांत व २ अजादि गणांतील शब्दांहून दाप् हो

१ दाप्. आ. { तो उ० १ भंजान. आ. भंजाना. (जेवणारी) २ अज्. आ. अजा.
(शेडी) ३ अश्व. आ. अश्वा. (घोडी)

२ डीप्. ई. { १ कृ कारांत २ व न क. रांत प्रातिपदिकाहून. स्त्री० प्रत्यय डीप्
होतो. उ० १ कर्त्तृ. ई. कर्त्री. (करणारी) २ दंडिन्. ई. दंडिनी. (का-
ठिकाणी) ३ राजन्. ई. राज्ञी. (राणी)

३ डीप्. ई. { १ जांतील पकार गेलेला २ व गौरादिगणांतील शब्दाहून ३ जा-
नितानक शब्दाहून. स्त्री० प्रत्यय डीप्. होतो. उ० १ रुत धानूह
न

नचुन प्रत्यय होई जे षकार जाऊन नर्तक शब्द त्याहून स्त्री. प्र. ई. नर्तकी.
(जाचणारी) २ गौरई. गौरी (पार्वती) ३ वषलई. वषली. (शूद्रा)

४ चाप्. आ. { सूर्य शब्द स्त्रीवर प्रवृत्त असून ती स्त्री देवता असेल तर स्त्री
प्रत्यय. चाप्. होतो. सूर्य. आ. सूर्या. (देवता सूर्य स्त्री) देव
तान सेल तर. डीष्ट. (सूरी) सूर्याची स्त्री अमुष्य.

५ डीन्. ई. { नृ. आणि. नर. या शब्दाहून स्त्री. प्र. होतो उ० नर. ई. नारी
(स्त्री)

६ डेङ्. ऊ. { श्वशुर शब्दाहून स्त्री प्रत्य. होतो. व श्वशुर शब्दाचा उकार
र, व, अकार लोप होतो. उ० श्वश्रू. ऊ. १ श्वश्रू. (सासू)
कुर्वादि शब्दा पुढें ण्य. प्रत्य. होऊन. कौरव्य. जहात्यानंतर

७ एय. यय. { फ. प्रत्ययास आद्यन्तादेश जाहल्यावर. डीष्ट. होतो. कौ
रव्यायणी (कुरु राजाची नात.)

८ ति. { युवन् शब्दाहून स्त्री. प्र. नि. होतो. उ० युवति (स्त्री)

एका वाक्याचा अर्थ ज्या वृत्त्या पदसमुदायानें किंवा पदानें
सांगलां येतो त्यास व्याकरणानें वृत्ति ह्मणतात. त्या पांच आहेत. पैकीं.
रुदंत १ तद्धित २ धातू ३ यातीन मार्गे सांगीतल्या त्यांचीं अनुक्रमानें
उदाहरणे. १ कर. (हल) २ औपगवः (उपगुत्तापुन) ३ शब्दापयत्ते (श
ब्द करितो) आतां १ समास २ एकशेष. या दोन वृत्ती संक्षेपानें सांगतो.

समासलक्षण.

जा. पदसमुदायापासून त्यांतील पदांचा अर्थाचा समुच्चयानें बोध होतो. त्यास समास ह्मणावें. यांतोळ सर्व पदार्थांचा अवयवांचा विभक्तीचा लुक् होतो. आणि विशेष्याची वगैरे विभक्ती शेषदीर्घा राहात्ये.

या समासाचे मुख्य-चार भेद आहेत. ते संक्षेपानें यथाक्रम दाखवितो.

१ जो समास अव्यय होतो तो अव्ययीभाव.

त्याचें उदाहरण. १ दिशयोः मध्ये. अपदिशं (ह्य० दोन दिशांमध्ये.)

जा समासांत पुढचा पदकडे प्राधान्य तो तत्पुरुष त्याचे भेद

आहेत.

तत्पुरुष

द्वितीयातत्पुरुष. उ० कृष्णश्रितः कृष्णश्रितः (कृष्णापन आश्रय केलेला)

तृतीयातत्पुरुष. उ० शंकुलया. खंडः शंकुलाखंडः (कुहाडीने तोडिलेला तुकडा)

चतुर्थीतत्पुरुष. उ० यूपाय. दासः यूपदासः (यज्ञात्तांभाकरितां लांकूड)

पंचमीतत्पुरुष. उ० चौराव. मीतः चौरमीतः (चौरापासून भ्यालेला)

षष्ठीतत्पुरुष. उ० राज्ञः पुरुषः राज्ञपुरुषः (राजाचा पुरुष)

सप्तमीतत्पुरुष. उ० असौषु. शौंडः असशौंडः (फाशानी खेळण्यास हुशार)

नव्तीतत्पुरुष. उ० ब्राम्राक्षणः ब्राम्राक्षणः (ब्राह्मण नव्हेतो)

या तत्पुरुषांतील दोन भेद आहेत.

१ कर्मधारय. यांत विशेषणाशीं समास होतो व विशेषण पूर्वी पदताव.

उ० कृष्णः व असौ सर्पः कृष्णसर्पः (काळा असा साप)

२ द्वियुः बहुधा संख्या वाचक पद याला पूर्वी असते. उदा० पंचसक्तपालेषु
संस्कृतः-पंचकपालः पुरोडाशः (पांचविंशचातुकड्यावर भाजलेला पिठाचा
गोळा.)

द्वंद्व

जा समासांत ज्याचे विशेषण असेल त्या विशेष्याकडे प्राधान्य अस
तेतो अन्य पदार्थ प्रधान बहुवीही.

१ द्वितीया बहुवीही. उदा० प्राप्तउदकं यं प्राप्तोदकः विशेष्य (ज्यागा
वांसयाणी आहे तो गांव)

२ तृतीया बहु० उदरः रथोयेनः उदरथः (जाणें रथ वाहिला तो बेल)

३ चतुर्थी बहु० उपतृतः पशुः यस्यैः उपतृत पशुः (जाला पशू दिले असारुद्रे)

४ पंचमी बहु० उत्प्लुतं औदनं यस्यासाः उत्प्लुतोदना (जीतून भात काढि
ला अशी तपेली)

५ षष्ठी बहु० पीतं अंबरं यस्य पीतांबरः (पिंबळे वस्त्र आहे असा हरी)

६ सप्तमी बहु० वीराः पुरुषाः यस्मिन् वीरपुरुषः (वीर आहेत पुरुषजात
असा गांव) यांतील भेद दिगंतराल लक्षण आहे.

उदाहरण. दक्षिणस्याः पूर्वस्थाः दिशः अंतरालं सादक्षिणपूर्वा (दक्षिण
व पूर्व यांचा मधील प्रदेश)

बहुव्रीहि.

द्वंद्व समासांत दोनही पदार्थांकडे प्राधान्य राहते असा सामा
न्य नियम याचे दोन भेद आहेत.

१ द्वंद्व उदा० धवश्च खदिरश्च धवस्तद्वरी (धव खैर वृक्ष तोड)

समाससूत्रं ३० संज्ञाच. परिभाषाच. संज्ञापरिभाषं (संज्ञा आणि परिभाषा). हा समास शेषदीर्घ नपुंसक होतो.

एकशेष.

जा समासांत अनेक पदे असून शेषदीर्घ एकच दराहातें तो एकशेष. उदा० माता. च. पिता. च. पितरौ (आईबाप) इत्यादिक.

सातविभक्तींचे सामान्य अर्थवत्या विभक्तींचे प्रत्यय. वचनासुद्धां लिहितों.

प्रथमा.

व्याकरणांत सर्व शब्दां हून प्रथमा स्वभावतः होत्ये आणि कोणत्याही क्रियापदाच्या व्यापाराची सिद्धी होण्याविषयी जो स्वातंत्र्यानें अन्वयांत असतो त्याच्या कर्ता अशी संज्ञा होऊन साकर्तवाचक पदा हून प्रथमा होत्ये. उदा० देवदत्तः हरिभजति (देवदत्त जोतो हरीला भजतो) यांत माधान्य क्रियेचा व्यापाराचें देवदत्ताकडे आहे तेन्हां प्रथमा देवदत्त पदाहून होत्ये

प्रत्यय	पर्यवसित	सिद्धरूप	मराठींत अर्थ.
एकवचन. स.	स.	रामः	रामजोतो.
द्विवचन. ओ	ओ	रामौ	रामा जेते.
बहुवचन. जस्	अस्	रामाः	रामजेते.

द्वितीया. कोणत्याही अन्वयांत कर्त्यास क्रियापदाचा व्यापाराचें पावक

रास जें प्ररप्रिय त्यास कर्मसंज्ञा होऊन त्या अर्थी द्वितीया होत्ये उ० ह
 रिंमजति (हरीप्रत भजतो) येथें भजन व्यापाराविषयीं प्रियहरी आहे

प्रत्यय.	पर्यवसित.	सिद्धरूप.	मराठी अर्थ.
एकवचन. अस्.	अम्.	रामं	रामाप्रत.
द्विवचन. ओट्.	ओ.	रामो.	रामां प्रत.
बहुवचन. शस्.	अस्.	रामान्.	

तृतीया.

कांण त्याही व्यापाराच्या क्रियासिद्धीविषयीं फार जें उपकारक त्या
 नाकरणसंज्ञा होईन त्या अर्थी तृतीया होत्ये उ० रामः बाणेन वाळिंजले
 (राम जोतो वाळीप्रत बाणानें मारिता झाला) यांत मारण्यास उपकारक
 बाण आहे.

प्रत्यय	पर्यव०	सिद्ध.	भाळून.
एकवचन. टा.	आ-इस्	रामेण.	रामाने
द्विवचन. भ्यां.	भ्यां.	रामाभ्यां.	रामानीं
बहुवचन. भिस्.	भिः ऐ.	रामैः	रामाहीं.

चतुर्थी.

दानादि क्रिया सिद्धी करितां कर्ता जासाइछितो, तद्वाचकपदा
 ला संप्रदान संज्ञा होऊन त्या अर्थी चतुर्थी होत्ये.

उ० देवदनः विप्राय गांददति (देवदत्त जोतो ब्राह्मणांला गाई देतो)

यातकविशानक्रिये करितां विमाला इच्छितो.

प्रत्यय.	पर्यवसित.	सिद्ध.	मराठी अर्थ.
एकवचन. डे.	ए. य.	रामाय	रामा कारणे.
द्विवचन. भ्यां.	भ्यां.	रामाभ्यां	रामां कारणे.
बहुवचन. भ्यस्.	भ्यः	रामेभ्यः	—

पंचमी.

एकामिहून असलेल्या पदार्थांचा वियोग ज्यापासून होतो त्याचें जें अवधिभूत मूलस्थिरत्वाला अपादान संज्ञा होऊन त्या अर्थी पंचमी होत्ये. उ० ग्रामात् आयाति. (गांवाहून येतो) यांत संयोग वियोगास स्थिरत्व-गांवाकडे आहे.

प्रत्यय.	पर्यव.	सिद्ध.	माक.
एकवचन. डसि.	अस्-अत्.	रामात्	रामापासून
द्विवचन. भ्यां.	भ्यां.	रामाभ्यां	रामाहून
बहुवचन. भ्यस्.	भ्यः	रामेभ्यः	—

षष्ठी.

पूर्वी सांगितल्या अर्थीहून दुसरे स्व स्वामि भावादिके संवंधार्थ त्यांच्या अर्थी षष्ठी होत्ये उ० राज्ञः पुरुषः (राजाचा पुरुष) ये रें राजाचा पुरुषा चा स्वामित्व संबंध आहे.

प्रत्यय	पर्यवसित	सिद्धरूप	मराठी अर्थ.
एकवचन. डस्	अस्य स्य	रामस्य.	रामास.
द्विवचन. ओस्	ओः	रामयोः	रामांस.
बहुवचन. आस्.	आं.	रामाणां.	—

सप्तमी.

कर्ता व कर्म तन्निष्ठ क्रियेला जें आधार भूत त्याला अधिकरणसंज्ञा होऊन त्या अर्थी सप्तमी होत्ये. उदा० देवदत्तः स्थात्यां पचति (देवदत्त जो तो स्थाळीत भात शिजवितो) यांत पचन क्रियेला आधार. स्थाळी आहे.

प्रत्यय	पर्यवसित	सिद्धरूप	मराठीत अर्थ.
एकवचन. इ.	इ.	राजे.	रामाविषयीं
द्विवचन. ओस्.	ओः	रामयोः	रामाचेबाई
बहुवचन. ऊप्.	उ.	रामेषु.	—

संबोधन ह्यणजे हांक मारणें, या अर्थी प्रथमा होत्ये. आणि वर-सांगीतल्या अर्थीहून दुसऱ्या अर्थी व, अनेक पदांच्या योगीं विभक्ति होवून, त्या संस्कृत व्याकरणांत विस्तारानें सांगीतल्या आहेत. त्या पाहिल्या.

